

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การนำเสนอผลการศึกษากการเปลี่ยนแปลงระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของประชาชนชุมชนชนบทนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ซึ่งได้แก่

1. บริบทของชุมชนที่ศึกษา
2. การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนที่มีผลกระทบต่อระบบการผลิตด้านการเกษตรของชุมชนชนบท
3. ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมที่ส่งผลต่อระบบการผลิตด้านการเกษตรในชุมชนชนบท

1. บริบทของชุมชนที่ศึกษา

1.1 สภาพทางภูมิศาสตร์

บ้านโละป่าหาญ อยู่ในตำบลเมืองนะ เขตอำเภอเชียงดาว ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดเชียงใหม่

ทิศเหนือ	ติดต่อกับสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า
ทิศใต้	ติดต่อกับตำบลทุ่งข้าวพวง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับตำบลปิงโค้ง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอำเภอเวียงแหง

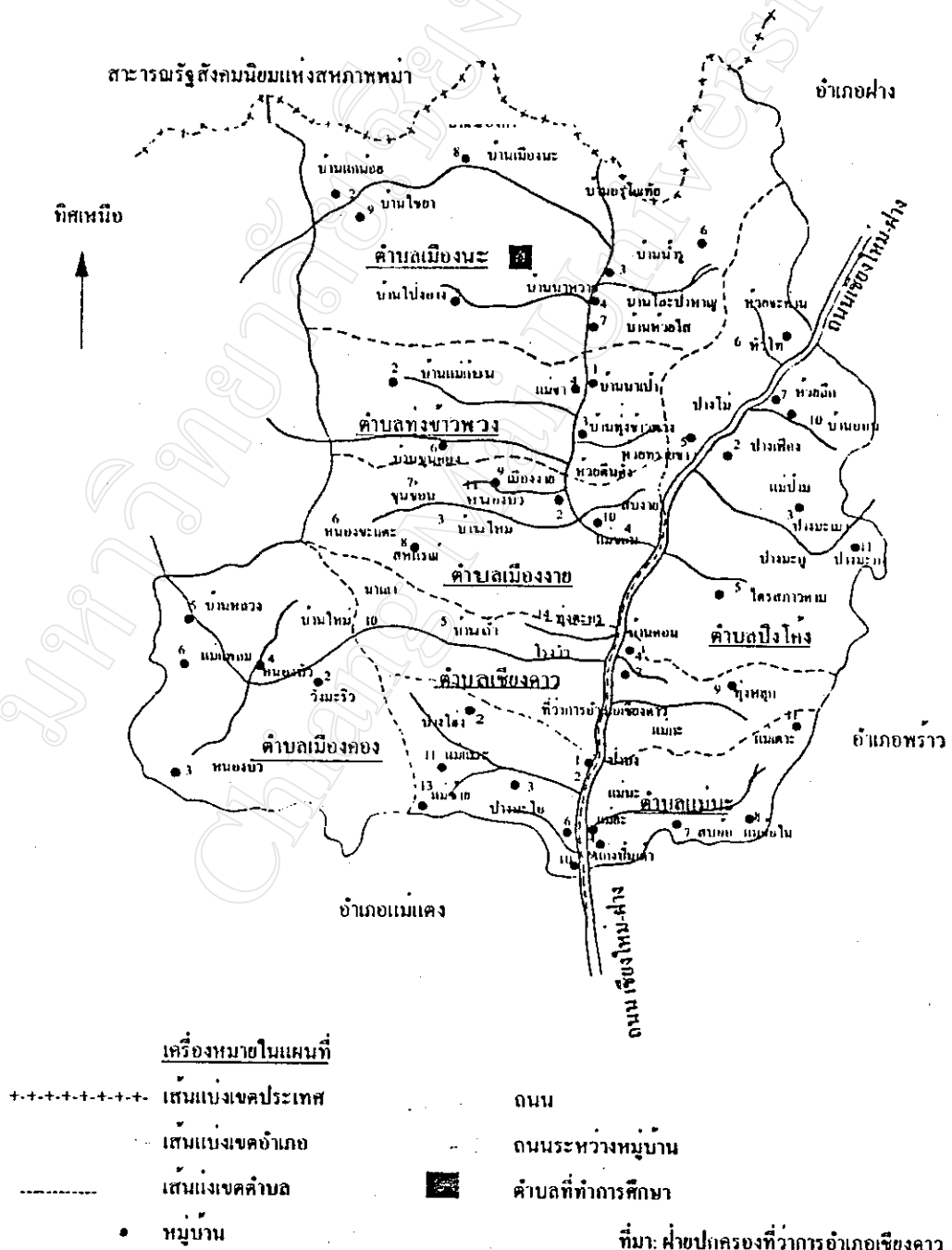
การเดินทางไปยังหมู่บ้านนี้ใช้เส้นทางเชียงใหม่-ฝาง เมื่อถึงทางแยกเมืองงาย-เมืองนะ เดินทางเข้าหมู่บ้านทางซ้ายมือประมาณ 23 กิโลเมตรก็จะถึงหมู่บ้านบ้านโละป่าหาญ รวมระยะทางจากอำเภอเชียงดาวถึงหมู่บ้านเป็นระยะทางทั้งสิ้น 29 กิโลเมตร ถนนลาดยางตลอดสาย นับว่ามีการคมนาคมสะดวกสามารถติดต่อกับภายนอกได้ทุกฤดูกาล เส้นทางคมนาคมมีความสำคัญมากต่อการขนส่งและซื้อขายผลผลิตทางการเกษตรและการสัญจรไปมาระหว่างหมู่บ้านใกล้เคียง

บ้านโละป่าหาญ หมู่ที่ 4 ในปี พ.ศ. 2539 มี 158 ครัวเรือน จำนวนประชากรทั้งสิ้น 602 คน แยกเป็นชาย 318 คน หญิง 284 คน มีพื้นที่ทั้งหมด 986 ไร่ เป็นพื้นที่ทำการเกษตรกรรม 786 ไร่ แยกเป็นพื้นที่ทำนา 394 ไร่ พื้นที่ทำไร่ 162 ไร่ พื้นที่ทำสวน 230 ไร่ และเป็นที่อยู่อาศัย 200 ไร่ (ข้อมูลจาก กชช.2ค. ปี พ.ศ. 2539) โดยตั้งบ้านเรือนอยู่สองฟากถนนเข้าหมู่บ้าน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ ทิศเหนือของหมู่บ้านมีลำห้วยจากน้ำตกศรีสังวาลย์ (ชาวบ้านเรียกว่า ห้วยน้ำตก) ไหลผ่านลัดเลาะไปทางทิศตะวันตกของหมู่บ้านแล้วไหลผ่านไปทางด้านตะวันออกของหมู่บ้าน ไปเชื่อมต่อกับลำห้วยปิงเตา ที่ไหลมาจากหมู่บ้านนาหวายลำห้วยนี้เป็นแหล่งน้ำสำหรับการเกษตร

สภาพดินของบ้านโละป่าหาญ เหมาะแก่การเพาะปลูก ทำให้ชาวบ้านมีอาชีพได้ทำการเกษตรโดยมีการปลูก ข้าวนาปี ข้าวโพด ถั่วเหลือง ถั่วลิสง กระเทียม พริก มะเขือ ถั่วฝักยาว และแตงกวา รวมทั้งมีการทำสวนไม้ผล เช่น มะม่วง ลำไย ลิ้นจี่ ฝรั่งเขียว เป็นต้น จึงเห็นได้ว่าชาวบ้านสามารถทำการเกษตรได้แทบทุกชนิดตามความต้องการของตนเอง โดยอาศัยน้ำตามธรรมชาติ ซึ่งมีน้ำอุดมสมบูรณ์ตลอดทั้งปี จึงทำให้ชาวบ้านทำการผลิตในเชิงการค้าได้มาก นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีการเลี้ยงสัตว์ด้วย เช่น วัว ควาย หมู ไก่ และปลา เป็นต้น

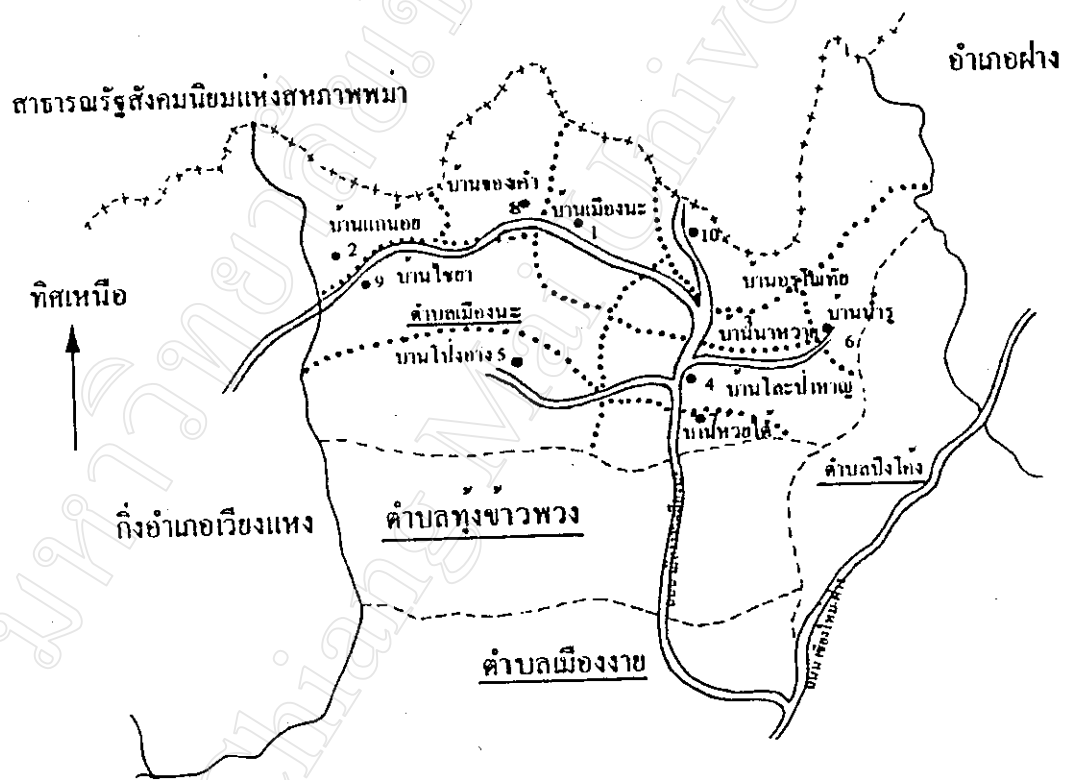
สภาพภูมิอากาศ บ้านโละป่าหาญ ก็เหมือนหมู่บ้านในภาคเหนือตอนบนโดยทั่วไปคือ ในช่วงฤดูหนาวจะเริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนกุมภาพันธ์ อุณหภูมิต่ำสุดในเดือนมกราคมและสูงขึ้นตั้งแต่เดือนมีนาคม ถึงเดือนพฤษภาคม ซึ่งเป็นช่วงของฤดูร้อน ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายน เป็นต้นไป และฝนจะตกน้อยลงตั้งแต่เดือนกันยายน ซึ่งเป็นผลกระทบต่อการปลูกพืชในฤดูแล้ง

แผนภาพ 4 แสดงเขตการปกครองอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

แผนภาพ 5 แสดงที่ตั้งหมู่บ้านตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

แผนภาพ 5 แสดงที่ตั้งหมู่บ้านตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

เครื่องหมายในแผนที่

- +--+--+--+--+-- เส้นแบ่งเขตประเทศ
- เส้นแบ่งเขตอำเภอ
- หมู่บ้าน
- ==== ถนน
- เส้นแบ่งเขตหมู่บ้าน

1.2 ประวัติความเป็นมาของชุมชน

ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้อาวุโสของชุมชนหลาย ๆ คน ที่มีอายุตั้งแต่ 70 ปี ถึง 90 ปี ได้เล่าให้ผู้วิจัยว่า บ้านโละป่าหาญมีประวัติความเป็นมายาวนานกว่า 200 ปี บริเวณที่ตั้งของหมู่บ้านนี้เดิมปกคลุมไปด้วยไม้หนานชนิดเช่น ไม้รวก ไม้ไผ่ ไม้สัก ไม้แดง เป็นต้น สภาพป่ามีความชุ่มชื้น และพื้นดินมีน้ำขังอยู่ทั่วไปซึ่งภาษาท้องถิ่นเรียกว่า "โละ" ป่าที่ขึ้นปกคลุมอยู่ทั่วบริเวณหมู่บ้านมีต้นไม้ชนิดหนึ่งที่มีมากกว่าต้นไม้ชนิดอื่น ๆ คือ "ต้นหาญ" (ลักษณะของต้นหาญคือ เป็นต้นไม้ที่มีลักษณะคล้ายต้นสา) คำว่า ป่าหาญก็หมายถึงพื้นที่บริเวณที่มีต้นหาญจำนวนมาก "ต้นหาญ" เป็นพืชที่มีพิษ เมื่อสัมผัสถูกร่างกายมนุษย์หรือสัตว์จะมีอาการเจ็บปวด คัน เหมือนกับถูกผึ้งต่อย จนชาวบ้านขนานนามต้นหาญว่า "ต้นจ้างฮ้อง" (ข้างเมื่อได้สัมผัสกับต้นหาญแล้วมีอาการเจ็บปวด คัน หนไม่ได้ แม้กระทั่งข้างยังร้องเพราะพิษของต้นหาญ)

บ้านโละป่าหาญมีอาณาเขตติดต่อกับสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า ดังนั้นจึงมีชาวพม่าเชื้อสายไทยใหญ่ เข้ามาติดต่อค้าขายกับชาวไทย ครั้งแรกนั้นมีครอบครัวที่เข้ามาค้าขายกับคนไทยจำนวน 8 ครอบครัว ภายใต้การนำของ "สงวรงค์" (สง เป็นภาษาไทยใหญ่ที่เรียกผู้ชายที่เคยบวชเรียนมาแล้วว่า สง) สงวรงค์ได้นำคนไทยใหญ่ทั้งหมดพักระหว่างทาง ณ บริเวณใกล้กับโละป่าหาญในสมัยนั้น และเห็นว่าบริเวณนี้มีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ 3 ห้วยคือ ห้วยน้ำตก ห้วยปิงเตา และห้วยน้ำซุ่ม และพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การตั้งรกรากถิ่นฐานทำมาหากินสร้างที่อยู่อาศัยอย่างถาวร จึงได้รวบรวมครอบครัวทั้งหมดขุดลอกแหล่งน้ำและแผ้วถางป่าหาญ ให้เป็นแหล่งทำมาหากินทำการเกษตรตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาและต่อมาชุมชนมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นเนื่องจากมีคนจากหมู่บ้านอื่นอพยพเข้ามาอาศัยบริเวณนี้ โดยเฉพาะคนจากจังหวัดลำพูน รวมทั้งการอพยพเข้ามาของญาติพี่น้องชาวไทยใหญ่เองทำให้เกิดตระกูลต่าง ๆ หลายตระกูล เช่น ตระกูลจันตา และตระกูลกันทา เป็นตระกูลกลุ่มเครือญาติดั้งเดิมส่วนตระกูลเตโชแจ่มและตระกูลปันแจ่ม เป็นตระกูลกลุ่มเครือญาติที่อพยพมาจากอำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน ซึ่งทั้ง 2 กลุ่มเครือญาตินี้ ได้มีการแต่งงานภายในกลุ่มเครือญาติของตนเองและระหว่างกลุ่มเครือญาติ จึงทำให้ทั้งสองกลุ่มมีความเป็นพี่เป็นน้องช่วยเหลือเกื้อกูลกันจึงเหมือนกับชาวชนบทในอดีต

ทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี ชาวบ้านโละป่าหาญยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนจนกระทั่งปัจจุบันนี้ นอกจากวัดซึ่งเป็นศูนย์กลางที่

ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้านบ้านโละป่าหาญแล้ว บ้านโละป่าหาญยังมี "เลื้อบ้าน" (ชาวบ้านเรียกว่า ผีเจ้าเมือง) ซึ่งชาวบ้านได้สร้างเป็นศาลอยู่ในพื้นที่สาธารณะประโยชน์ของหมู่บ้าน เมื่อถึงเดือน 9 เหนือ เดือน 7 ได้ ขึ้น 13 ค่ำของทุกปี ชาวบ้านทุกครัวเรือนจะมาร่วมกันจัดเลี้ยงเลื้อบ้านอย่างพร้อมเพรียงกัน ผู้นำประกอบพิธีกรรมซึ่งชาวบ้านเรียกว่า "ตั้งข้าว" จะเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม ส่วนพิธีกรรมและขนบ ธรรมเนียมประเพณีอื่น ๆ ในชุมชนก็ไม่ต่างจากกับชาวพื้นเมืองภาคเหนือโดยทั่วไป เช่น ประเพณี ปีใหม่เมือง ประเพณีกินข้าวใหม่ ประเพณีสงฆ์ และประเพณีสุวัญ เป็นต้น

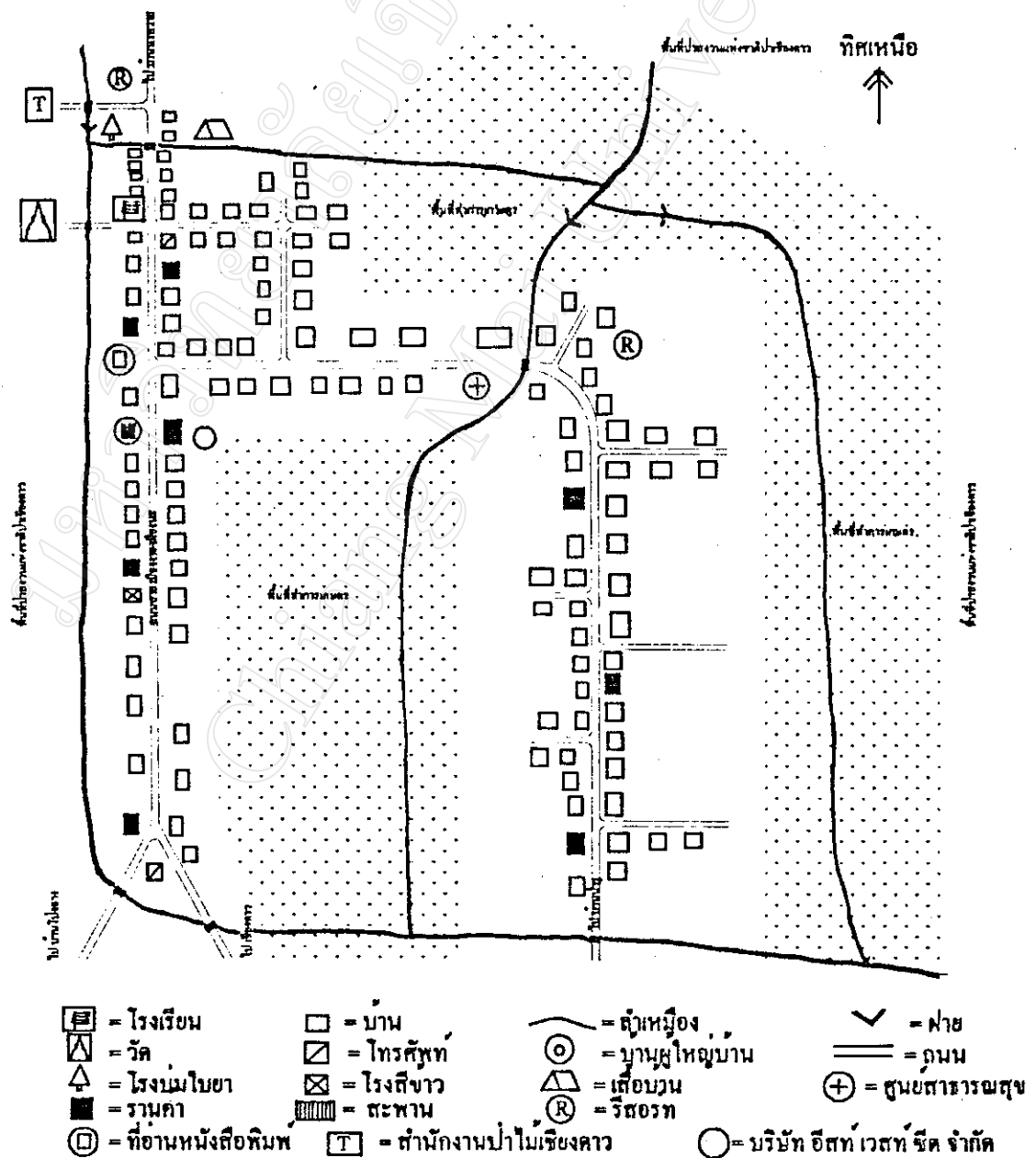
การทำมาหากินของชาวบ้านในอดีตจนถึงปัจจุบันก็อาศัยการประกอบอาชีพการเกษตรกรรม เป็นอาชีพหลัก ซึ่งปัจจุบันมีความแตกต่างจากอดีตตามกระแสของการพัฒนาประเทศที่พยายาม มุ่งเน้นความทันสมัย ชาวบ้านบ้านโละป่าหาญสมัยก่อนทำการเกษตรเพื่อยังชีพเป็นส่วนใหญ่ ถ้าหาก เหลือจากเลี้ยงชีพจึงจะนำไปแลกเปลี่ยน แต่ปัจจุบันนี้ได้ทำการเกษตรผลิตเพื่อขายเป็นหลัก จึงมุ่งเน้น ปลูกพืชเศรษฐกิจที่มีราคาดี ชาวบ้านบ้านโละป่าหาญส่วนใหญ่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี สังเกตได้ จากบ้านเรือนที่มั่นคง มีพาหนะและสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิต และมีร้านค้าเป็นจำนวนมาก

1.3 โครงสร้างทางสังคมของชุมชนและองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน

การตั้งบ้านเรือนในชุมชน

ชุมชนบ้านโละป่าหาญได้ตั้งบ้านเรือนตามสองฟากถนนเข้าสู่หมู่บ้านและบ้าน เรือนทั้งสองฟากถนนที่อยู่ลึกเข้าไป โดยสภาพรวมแล้วชาวบ้านตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นกลุ่มใหญ่ เพียง กลุ่มเดียว ไม่ได้กระจัดกระจายออกไป และสามารถฟังการประกาศจากหอกระจายข่าวของหมู่บ้าน ได้ทั่วทั้งหมู่บ้าน บ้านเรือนทั้ง 158 หลังคาเรือนของหมู่บ้านมีลักษณะมั่นคงแข็งแรง มีรั้วรอบขอบชิด แสดงอาณาเขตที่แน่นอน มีถนนคอนกรีตภายในชุมชนรอบ ๆ ชุมชนจะเป็นทุ่งนา ไร่และสวน คลองส่ง น้ำเพื่อใช้ในการเกษตร

แผนภาพ 6 แสดงที่ตั้งบ้านเรือนและสภาพทั่วไปบ้านโละป่าหาญ หมู่ที่ 4 ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

สถาบันครอบครัวในชุมชน

ลักษณะครอบครัวของชาวบ้านโละป่าหาญส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว เมื่อบุตรโตขึ้นและมีครอบครัวก็จะแยกไปตั้งบ้านเรือนของตนเองที่อื่น มีน้อยมากที่ยังอยู่รวมกับพ่อแม่ที่บ้านในลักษณะครอบครัวขยาย แต่ละครอบครัวนิยมมีบุตรประมาณ 1 - 3 คน เท่านั้น อันเป็นผลมาจากการรณรงค์การวางแผนครอบครัวของทางราชการ ผิดกับสมัยก่อนเมื่อ 20 ปีที่ผ่านมาที่นิยมมีบุตรมาก เพื่อให้บุตรช่วยเหลือครอบครัวในการประกอบอาชีพการเกษตรเมื่อโตขึ้น ในปัจจุบันครอบครัวซึ่งส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว ต่างก็มีการทำมาหากินของแต่ละครอบครัว แต่การช่วยเหลือเกื้อกูล การแลกเปลี่ยนแรงงานก็ยังคงมีอยู่ในระบบเครือญาติ ในชุมชนบ้านโละป่าหาญแห่งนี้มีเครือญาติที่เกี่ยวข้องกันในตระกูลใหญ่ ๆ 4 ตระกูล คือ ตระกูลดั้งเดิมของหมู่บ้านได้แก่ ตระกูลจันตา และตระกูลกันทา ส่วนตระกูลที่อพยพมาจากจังหวัดลำพูนและตั้งรกรากอยู่ที่นี้อีก 2 ตระกูลคือ ตระกูล บันแจ่ม และตระกูล เตโชแจ่ม ความสัมพันธ์ทางสังคมของทั้ง 4 ตระกูล เป็นความสัมพันธ์ที่มีความเป็นญาติพี่น้อง และเป็นญาติจากการแต่งงานกันระหว่าง 4 ตระกูล มีบ้างที่ไปแต่งงานกับตระกูลเล็ก ๆ ในหมู่บ้านและภายนอกหมู่บ้านแต่ก็มีไม่มากนัก หากจะโยงใยสายสัมพันธ์กันแล้วจะเป็นญาติพี่น้องกันแทบทั้งสิ้น การที่ชุมชนมีความสัมพันธ์ทางสังคมเช่นนี้จึงเป็นผลให้เกิดเครือข่ายทางสังคมที่แน่นแฟ้น ซึ่งเป็นปัจจัยของการช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้ในด้านต่าง ๆ เช่นการประกอบอาชีพ การแลกเปลี่ยนแรงงาน การเอามื้อเอารวัน

การศึกษาของชุมชน หมู่บ้านโละป่าหาญเป็นชุมชนชนบท ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่เมื่อ 20 ปีที่ผ่านมา นิยมให้บุตรหลานเรียนถึงระดับประถมศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เด็กที่มีโอกาสศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีเพียงจำนวนเล็กน้อย แต่ในปัจจุบันนี้ (พ.ศ. 2539) ชาวบ้านเห็นความสำคัญของการศึกษามากขึ้น และเริ่มนิยมที่จะส่งลูกหลานเรียนสูง ๆ ส่วนมากเป็นบุตรหลานของครอบครัวที่มีฐานะดีเพื่อให้ลูกหลานได้รับราชการ

บ้านโละป่าหาญ มีโรงเรียนระดับประถมศึกษาอยู่ในชุมชนซึ่งตั้งอยู่ติดกับวัด ชื่อโรงเรียนบ้านโละป่าหาญ ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2511 โดยการบริจาคที่ดินจากแม่ฮ้อยจา วันมาลา และการบริจาคจากพื้นที่ของวัด โรงเรียนนี้ได้ถูกสร้างขึ้นโดยนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และได้เปิดสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ต่อมาทางราชการโดยสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเชียงดาว ได้จัดสรรงบประมาณจัดสร้างอาคารเรียนและ

ขยายการศึกษาจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เมื่อปี พ.ศ. 2522 ปัจจุบันนี้โรงเรียนบ้านโละป่าหาญได้ทำการสอนตั้งแต่เด็กก่อนวัยเรียนจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และในชุมชนยังมีศูนย์เด็กเล็กตั้งอยู่ในบริเวณโรงเรียน เป็นสถานที่เลี้ยงเด็กเล็กและมีผู้ดูแลในศูนย์เด็กเล็ก โดยได้เรียกเก็บเงินจากผู้ปกครองเป็นค่าอาหารและค่าเลี้ยงดู ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในหมู่บ้านมีบริการทางด้านการดูแลเด็กเล็ก เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ปกครองที่ต้องออกไปทำงานนอกบ้านทำให้ไม่มีเวลาเลี้ยงดูลูก ตามสภาพการดำเนินชีวิตของชาวบ้านที่เปลี่ยนไป

ในการจัดการศึกษาในหมู่บ้านนี้มีการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ จากสถิติปี พ.ศ. 2539 ประชากรในหมู่บ้านบ้านโละป่าหาญมีระดับการศึกษาดังนี้

วัยกำลังศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษา	จำนวน 24 คน
ระดับประถมศึกษา	จำนวน 60 คน
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	จำนวน 24 คน
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	จำนวน 8 คน
ระดับสูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย	จำนวน 3 คน
วัยนอกการศึกษา จบการศึกษาภาคบังคับ	จำนวน 429 คน
จบการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น	จำนวน 10 คน
จบการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย	จำนวน 12 คน
จบสูงกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	จำนวน 9 คน

ที่มา : กชช. 2 ค, 2539

การศึกษานอกระบบของชุมชนแห่งนี้เป็นการศึกษาแบบไม่เป็นทางการเป็นการศึกษาที่เป็นการกล่อมเกลาทางสังคมของปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ในระดับครอบครัวตั้งแต่เด็กจนกระทั่งเติบโต ซึ่งเป็นเรื่องการทำมาหากินโดยเฉพาะเกี่ยวกับอาชีพทางการเกษตรรวมถึงระเบียบประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน แต่ในปัจจุบันสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป การเรียนรู้ของประชาชนได้จากภายนอกเพิ่มมากขึ้น เช่น จากเจ้าหน้าที่ของรัฐ พ่อค้า สื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ เป็นต้น

- สำนักงานเกษตรอำเภอจัดฝึกอบรมการปลูกพืชแบบผสมผสาน การปลูกถั่วเหลือง
- บริษัท อีสท์ เวสต์ ซีด ได้นำชาวบ้านศึกษาดูงานในการปลูกถั่วแขกและถั่วพีกยาว

ที่อำเภอพัว จังหวัดเชียงใหม่

- สำนักงานพัฒนาที่ดิน จัดฝึกอบรมการปรับปรุงดิน รวมทั้งการใช้ปุ๋ย
- สำนักงานประมงอำเภอ จัดฝึกอบรมการเลี้ยงปลา
- สำนักงานปศุสัตว์อำเภอ จัดฝึกอบรมการเลี้ยงสัตว์ เช่น หมู ไก่
- สำนักงานพัฒนาชุมชน จัดฝึกอบรมการตีมีด
- สำนักงานสาธารณสุข จัดฝึกอบรมเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ เช่น โรคเอดส์ การบริการสาธารณสุขทั้งสถานีนามัยและโรงพยาบาล
- หน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 32 เชียงใหม่-ลำพูน (นพค.32) จัดฝึกอบรมการขยายพันธุ์พืช เช่น การตอนกิ่ง และการติดตา

การจัดการฝึกอบรมของหน่วยงานต่าง ๆ ให้แก่ชาวบ้านโละป่าหาญนับว่าเป็นการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ ในการเพิ่มผลผลิตซึ่งจะช่วยให้ มีรายได้จากการประกอบอาชีพมากขึ้น กล่าวโดยสรุป การจัดการศึกษานอกระบบที่องค์กร ภายนอกได้เข้าไปจัดการเรียนรู้ให้แก่ประชาชนนั้นมีไม่บ่อยครั้งนัก ส่วนมากจัดในหลักสูตรระยะสั้น ๆ ชาวบ้านที่ต้องการการเรียนรู้ใหม่ ๆ เพิ่มเติมจะต้องพึ่งพาตนเองโดยการออกไปศึกษาดูงานภายนอก ชุมชนด้วย เช่น การดูงานเกี่ยวกับกลุ่มสหกรณ์การเกษตรบ้าน จอมคีรี ตำบลแม่นะ อำเภอเชียงดาว ซึ่งมีการดำเนินงานที่ประสบผลสำเร็จเพื่อนำมาใช้และปรับปรุงกลุ่มสหกรณ์ของหมู่บ้านตนเอง

เศรษฐกิจและการประกอบอาชีพของชุมชน

ชาวบ้านโละป่าหาญมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเช่นเดียวกันกับหมู่บ้านอื่น ๆ ในภาคเหนือโดยทั่วไป กล่าวคือ มีการผลิตเพื่อการบริโภคสำหรับครอบครัวตลอดทั้งปี ถ้าหากเหลือก็นำไปขายเพื่อนำเงินไปใช้จ่ายในครอบครัวชาวบ้านส่วนใหญ่ปลูกข้าวเหนียวซึ่งใช้บริโภคเป็นพืชหลัก นอกจากนั้นก็ปลูกพืชชนิดอื่น ๆ หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว เช่น ถั่วชนิดต่าง ๆ กระเทียม พริก มะเขือ และมีการทำสวนไม้ผลบ้างแต่ก็ไม่มากนัก

ปัจจุบันการผลิตของชาวบ้านบ้านโละป่าหาญ ได้แปรเปลี่ยนไปจากเดิมนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 เนื่องจาก บริษัทเอกชน อีสท์ เวสต์ ซีด จำกัด ได้นำเมล็ดพันธุ์พืช ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง เข้าไปสาธิตและส่งเสริมการปลูกถั่วแขกให้ชาวบ้านปลูกโดยชาวบ้านไม่ต้องใช้เงินลงทุน เมื่อได้ผลผลิต บริษัทเป็นผู้รับซื้อหลังจากหักค่าใช้จ่ายแล้วเกษตรกรจะได้เงินเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นผลตอบแทนจากแรงงานของตนเอง ประกอบกับในหมู่บ้านมีน้ำอุดมสมบูรณ์ตลอดทั้งปี จึงทำให้ชาวบ้านได้มีโอกาสทำการเกษตรกรรมอย่างเต็มที่ ดังนั้นการผลิตของเกษตรกรจึงได้มุ่งเน้นเพื่อการขาย ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ผลของการพัฒนาการผลิตนี้ทำให้หน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 32 เชียงใหม่ ลำพูน (นพค. 32) ได้คัดเลือกหมู่บ้านโละป่าหาญเข้าอยู่ใน "โครงการส่งเสริมการเกษตร" และส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกพืชชนิดต่าง ๆ ในระยะที่ผู้วิจัยเข้าไปศึกษา (พ.ศ. 2539) ชาวบ้านได้มีการปลูกพืชต่าง ๆ คิดเป็นจำนวนไร่ ดังนี้

ข้าวนาปี	394 ไร่
ถั่วเหลือง	153 ไร่
กระเทียม	82 ไร่
ข้าวโพด	42 ไร่
ข้าวไร่	48 ไร่
มะเขือ	36 ไร่
ถั่วลิสง	10 ไร่

(ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอเชียงดาว, 2539)

สำหรับผู้ที่ไม่ได้ทำการเกษตรก็จะทำงานรับจ้าง เช่น งานก่อสร้างทั้งในและนอกหมู่บ้าน ทั้งใกล้และไกล มีการรับจ้างแรงงานที่ไหนก็จะไปรับจ้างที่นั่น และนิยมไปทำงานลักษณะไปเช้าเย็นกลับ โดยมีรถในหมู่บ้านทำหน้าที่รับส่งหรืออาจใช้รถจักรยานยนต์ส่วนตัวเป็นพาหนะในการเดินทาง ส่วนคนที่มีอายุมากตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไป คนเหล่านี้ถือว่าเป็นผู้สูงอายุของชุมชน ลูกหลานในชุมชนให้ความเคารพนับถือ การดำเนินชีวิตประจำวันก็มีหน้าที่คอยดูแลบ้านเรือนเลี้ยงลูกหลานและในขณะเดียวกันก็ทำงานสานถั่วจำหน่าย (ถั่วคือ เช่ ที่สานด้วยไม้ไผ่ใช้บรรจุผลผลิตทางการเกษตร) เพื่อหารายได้จุนเจือครอบครัว บางคนอาจไปร่วมงานในไร่ในสวน บ้างก็เก็บพืชผักในสวนครัวเพื่อนำไปขายภายในหมู่บ้าน บ้างก็สานกระเทียมเพื่อรวบรวมเตรียมไว้ขาย รวมทั้งยังช่วยในการหารายได้เพื่อ

จนเกือบครบครัว ผู้อาวุโสบางคนที่ไม่มีการเทียมก็ต้องขายแรงงานรับจ้างรายวัน แต่ก็มีจำนวนไม่มากนักในหมู่บ้านแห่งนี้

นอกจากนี้แล้วชาวบ้านบ้านโละป่าหาญทั้งชายและหญิงยังใช้เวลาว่างจากการทำการเกษตรกรรมโดยออกไปรับจ้างทำงานก่อสร้างนอกหมู่บ้านทั้งในอำเภอและต่างอำเภอในลักษณะไปกลับ บางคนก็มีอาชีพขับมอเตอร์ไซด์รับจ้างเพื่อรับ-ส่งชาวบ้านที่เข้าไปยังบ้านน้ำรุและบ้านโป่งอาจสำหรับการทำธุรกิจในบ้านบางครอบครัวทำการค้าภายในหมู่บ้าน เช่นร้านขายของชำ ร้านขายอาหาร ร้านเสริมสวยสตรี ร้านตัดเย็บเสื้อผ้า ร้านซ่อมเครื่องยนต์ และร้านทำเหล็กดัด เป็นต้น กล่าวโดยสรุปแล้วส่วนมากจะทำการเกษตรในหมู่บ้าน รับจ้างแรงงานทั้งในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้านและบางส่วนไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ส่วนกลุ่มวัยรุ่น นิยมไปทำงานในโรงงานนิคมอุตสาหกรรมลำพูน อย่างไรก็ตามคนส่วนใหญ่ยังคงอาศัยอยู่ในชุมชนบ้านโละป่าหาญ

การประกอบอาชีพการเกษตรแบบดั้งเดิมของชุมชน

การทำมาหากินของชาวบ้านโละป่าหาญ มีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรพึ่งพาธรรมชาติเป็นการเกษตรแบบพอกินพอใช้ในครอบครัว ชาวบ้านปลูกข้าวไว้กินเองภายในครอบครัว ปลูกผักและเลี้ยงสัตว์ หาของป่าเป็นอาหาร เป็นการพึ่งพิงธรรมชาติ ผลผลิตที่เหลือกินเหลือใช้ก็นำไปขายเพื่อนำเงินไปใช้จ่ายในครอบครัวและสังคม

พืชผลทางการเกษตรที่สำคัญคือ ข้าว ชาวบ้านจะปลูกข้าวเหนียวเป็นพืชหลักหลังจากเสร็จสิ้นฤดูทํานาก็ปลูกพืชอื่นเช่น ปลูกถั่วปลูกงา เลี้ยงวัวโดยปล่อยให้หากินตามเชิงเขา วัวเป็นสัตว์เลี้ยงเพื่อใช้แรงงานทั้งเลี้ยงไว้ขายเพื่อเป็นรายได้ของครอบครัว สำหรับชาวบ้านที่อพยพมาจากจังหวัดลำพูนก็นำลำไย มะม่วงเข้ามาปลูกด้วยซึ่งเป็นผลผลิตช่วยให้มีรายได้เสริม การปลูกถั่วเหลืองจะปลูกในบริเวณที่นา ประกอบกับพื้นที่บ้านโละป่าหาญมีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ จึงเอื้อต่อการปลูกถั่วเหลือง ถั่วเหลืองเป็นพืชเศรษฐกิจที่ทำรายได้เป็นจำนวนมาก ชาวบ้านจึงนิยมปลูกถั่วเหลืองโดยทั่วไป พ่อลุงใจ กันทา ได้เล่าว่า "แต่เดิมพ่อลุงไม่มีที่นา มีแต่วัว นำวัวไปรับจ้างไถนาเพื่อแลกข้าว" ซึ่งเป็นการรับจ้างกว่าจะได้ข้าวตอบแทนก็เป็นเวลานานหลายเดือน แต่ก็ไม่พอกินในครอบครัว การรับจ้างไถนาเป็นการพึ่งพากันในรูปแบบหนึ่งของชุมชน

การทำการเกษตรแบบดั้งเดิมของชุมชนจะมีการช่วยเหลือเกื้อกูลพึ่งพาอาศัยกันทางด้านแรงงานในลักษณะ เอามื้อเอารวัน หรือการรับค่าจ้างเป็นเงินตอบแทน กลุ่มที่ไม่มีที่นาเลยก็จะ

ไปเขานาจากผู้ที่มีที่นามาก โดยจะแบ่งผลตอบแทนแบบแบ่งครึ่ง ชาวบ้านเรียกการเขานานี้ว่า "การทำนาผ่า" (ผ่าคือการแบ่งส่วนครึ่งหนึ่งให้กับเจ้าของที่นา)

สำหรับในครอบครัวชาวบ้านที่มีสมาชิกจำนวนมากขึ้นเมื่อมีครอบครัวบ้านเริ่มคับแคบแยกตัวออกไปปลูกบ้านซึ่งอยู่บริเวณพื้นที่เดียวกันกับพ่อแม่จะไม่มีแยกยุ่งซ้ำกัน มีเพียงยุ่งซ้ำยุ่งเดียว ผลผลิตที่ได้ข้าวมาไม่ว่าจากการรับจ้างแรงงาน การเอามือเอารวัน หรือจากการทำนาข้าว ก็จะนำข้าว รวมกันในยุ่งเดียว โดยไม่แบ่งแยกว่าเป็นของใครซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ที่ดีในระบบครอบครัว ดังได้กล่าวมา ชาวนาผลิตข้าวโดยมีจุดประสงค์บริโภคเป็นหลัก รวมถึงการใช้ข้าวในการแลกเปลี่ยนสินค้า เช่น พ่อค้าจากพร้าวนำหม้อและมิดเข้ามาแลกข้าวจากชาวบ้านโละป่าหาญ หลังฤดูเก็บเกี่ยวข้าวก็ทำการปลูกพืชผักไว้กิน ไร่ชาบบ้าง เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ เพื่อบริโภคในครัวเรือนและเอาไว้แลกเปลี่ยนสินค้า การได้ข้าวใหม่ในแต่ละปีก็จะนำข้าวไปทำบุญ อุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพชน เป็นความรู้สึกสำนึกในบุญคุณของบรรพบุรุษ หรือนำไปใช้งานบวชเณร งานศพ งานทำบุญบ้านใหม่ งานแต่งงาน เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นประเพณีที่สำคัญของสังคมการเกษตร

ศาสนา ความเชื่อ จารีตประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน

ชาวบ้านโละป่าหาญทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ ในหมู่บ้านมีวัดบ้านโละป่าหาญซึ่งมีอายุกว่า 100 ปีแล้ว ชาวบ้านได้ให้ความสำคัญแก่วัด โดยชาวบ้านทุกครัวเรือนไปร่วมทำบุญในโอกาสต่าง ๆ เช่น วันพระ วันสำคัญทางศาสนา วันสงกรานต์ งานบุญ งานประเพณีต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ตลอดจนเป็นสถานที่จัดพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวบ้าน เช่น พิธีกรรม "ทานข้าวใหม่" รวมทั้งใช้เป็นสถานที่ประชุมเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในภาครัฐและเอกชนที่มาขอความร่วมมือและยังเป็นศูนย์กลางการพบปะของชาวบ้านซึ่งเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของชาวบ้าน トラบเท่าทุกวันนี้

นอกจากพุทธศาสนาแล้ว ชาวบ้านยังมีความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านนับถือสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษปัจจุบันความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์โดยเฉพาะผี ยังคงมีการปฏิบัติอยู่ได้แก่

ผีเจ้าเมือง ปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2539) ชาวบ้านได้ให้ความนับถือโดยมีความเชื่อว่าผีเจ้าเมืองเป็นเทพที่จัดปัดเป่าภัยพิบัติให้แก่หมู่บ้าน ทำให้หมู่บ้านเป็นศิริมงคล ทำให้เกิดกำลังใจ ชาวบ้านได้สร้างหอหรือศาลสำหรับใช้ประกอบพิธีกรรมตั้งอยู่ในที่สาธารณะประโยชน์ของหมู่บ้าน ชาวบ้านทุกครอบครัวต้องมาร่วมกันเลี้ยงผีเจ้าเมืองทุกปีในช่วงเดือน 9 เหนือ ชาวบ้านจะหยุด

การไปทำมาหากินทั้งหมู่บ้านเพื่อเข้าร่วมประกอบพิธีกรรมนี้ ผู้นำในการประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีเจ้าเมืองเรียกกันว่า "ตั้งข้าว" ซึ่งชาวบ้านเป็นผู้เลือก ผู้ที่มีคุณสมบัติเป็นผู้ชายที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป เคยบวชเรียนมาแล้ว ครองครัดในศีลธรรม มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง สมบูรณ์ ตั้งข้าวจะเป็นผู้ทำพิธีไหว้ผีเจ้าเมือง เครื่องเซ่นผีจะเป็นไก่ต้มทั้งตัว ณ บริเวณลานหอ มีขนมหวาน เหล้าขาว ข้าวตอก ดอกไม้ รูปเทียน เมื่อเซ่นเสร็จแล้วก็นำเครื่องเซ่นทั้งหมดมารวมกันและรับประทานร่วมกันที่บริเวณหอ นั่นเอง หากเหลือจากการรับประทานก็จัดสรรปันส่วนให้กับผู้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรมนำไปรับประทานที่บ้าน

ผีปู่ผีย่า ปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2539) ชาวบ้านยังคงให้ความเคารพนับถือ เนื่องจากมีความเชื่อว่าเป็นผู้ปกป้องรักษาบ้านเรือนซึ่งผีปู่ผีย่าเป็นบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วและคอยปกป้องรักษาลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุขและนิยมเลี้ยงกันในช่วงเดือน 9 เหนือ

ผีเหมืองฝาย ปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2539) ชาวบ้านมีความเชื่อว่าลำน้ำที่ชาวบ้านได้นำมาใช้ในการเกษตรกรรมนั้น มีเจ้าของรักษา เมื่อถึงเดือนมิถุนายน ชาวบ้านที่มีไร่นา และต้องอาศัยน้ำทำนาในการปลูกข้าวก็รวบรวมสมาชิกที่อาศัยลำน้ำทั้งสายไปเซ่นไหว้โดยการนำของแก่ฝาย โดยมีเครื่องเซ่นคือ ไก่ต้ม เหล้าขาว ดอกไม้ รูปเทียน ข้าวตอก เมื่อเซ่นไหว้เสร็จแล้วก็ร่วมกันรับประทาน ณ บริเวณเหมืองฝาย

ผีไร่ผีนา ปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2539) ชาวบ้านส่วนใหญ่มีความเชื่อว่า ไร่นามีผีปกป้องรักษาอยู่และชาวบ้านยังมีความคิดว่า ก่อนที่จะทำอะไรทำนาต้องบอกให้เจ้าที่ทราบเพื่อเป็นการขออนุญาตเจ้าที่ รวมทั้งขอให้ช่วยพืชพันธุ์ธัญญาหารออกงามได้ผลผลิตดีและได้ผลผลิตจำนวนมาก เมื่อเก็บเกี่ยวแล้วก็เลี้ยงผีไร่ผีนาอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเป็นการบอกถึงความกตัญญูรู้คุณต่อเจ้าที่ไร่เจ้าที่นา

นอกจากผีแล้ว ชาวบ้านยังมีการจัดพิธีต่าง ๆ ด้วย เช่น ประเพณีปีใหม่เมืองหรือสงกรานต์ ชาวบ้านจัดขึ้นในช่วงเดือนเมษายนหรือช่วงสงกรานต์ ประเพณีปีใหม่นี้คนในหมู่บ้านทุกคนไม่ว่าจะไปทำมาหากินหรือแยกครอบครัวไปอยู่ภายนอกหมู่บ้าน ก็จะกลับมาบ้านของตนเองแล้วมีกิจกรรมและพิธีกรรม ต่าง ๆ ซึ่งทำกันในครอบครัวและร่วมกันทำทั้งหมู่บ้าน ซึ่งภายในครอบครัวมีการรดน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ ปู่ย่า ตายาย บิดามารดา สำหรับกิจกรรมที่ร่วมกันทำที่วัดได้แก่ การทำบุญ การขนทรายเข้าวัด การสงฆ์น้ำพระ ดำหัวเจ้าอาวาสวัด และพ่อหลวง นอกจากนั้นมีการสนุกสนานใน

การเล่นน้ำระหว่างครอบครัวและคนในหมู่บ้านไม่ว่าเด็กหรือผู้ใหญ่ ซึ่งถือว่าช่วงนี้เป็นช่วงแห่งการพักผ่อนจากการทำงานตลอดทั้งปีของชาวบ้านและยังเป็นการรวมเครือญาติอีกด้วย

ประเพณีกินข้าวใหม่ ปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2539) หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวแล้วและนำเอาข้าวเข้าบ้านเรียบร้อยแล้ว ชาวบ้านก็นำข้าวใหม่ในปีนั้นไปทำบุญที่วัด เพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่เทวดา เทวดา เจ้ากรรม นายเวร รวมถึงญาติที่ล่วงลับไปแล้วเป็นการตอบแทนพระคุณให้แก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายได้ช่วยให้ข้าวของงามดีมีผลผลิตสูงวันที่ทำบุญกินข้าวใหม่คือวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 เหนือ

ประเพณีตานก๋วยสลากเทวดา ปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2539) ชาวบ้านมีความเชื่อว่า การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับญาติไม่ว่าปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ผู้ล่วงลับไปแล้วรวมทั้งมีที่ไร ญาติ ชาวบ้านมีความเชื่อว่าในหมู่บ้านหนึ่ง ๆ ต้องตานก๋วยสลากเทวดาให้ครบ 3 ปีติดต่อกัน เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่หมู่บ้าน โดยการร่วมกันทำก๋วยใหญ่จำนวน 25 ก๋วย ชาวบ้านจะนำข้าว ขนมหวาน อาหารคาวหวาน ข้าวตอก ดอกไม้ ธูปเทียน นำไปใส่ในก๋วยใหญ่ให้ครบทั้ง 25 ก๋วย และให้อาจารย์วัดเป็นผู้นำพิธีกรรมเพื่อถวายให้แก่พระสงฆ์ เมื่อประกอบพิธีกรรมเสร็จก็นำอาหารเหล่านั้นแบ่งไปรับประทานที่บ้านและนำไปแจกจ่ายให้กับเด็กนักเรียนและผู้ยากจนในหมู่บ้านต่อไป ซึ่งประเพณีนี้ทำในเดือนกันยายนของทุกปี

ด้านสุขภาพอนามัยของชุมชน

ชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมไปรับบริการด้านสุขภาพอนามัยจากแพทย์แผนปัจจุบัน ที่สถานีอนามัยบ้านนาหวาย ที่ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 บ้านนาหวาย ซึ่งไม่ห่างไกลจากบ้านโละป่าหาญมากนัก ใช้เวลาเดินทางโดยรถยนต์ประมาณ 5 นาที กรณีที่มีอาการเจ็บป่วยรุนแรง ชาวบ้านก็สามารถไปรับบริการตรวจรักษาโรคภัยไข้เจ็บจากโรงพยาบาลเชียงดาว ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้าน 29 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางประมาณ 30 นาที บ้านโละป่าหาญยังอยู่ในโครงการศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน ทำให้ได้รับการดูแลสุขภาพอนามัยจากสถานีอนามัยตำบล และมีอาสาสมัครในหมู่บ้าน (อสม.) อาสาสมัครเหล่านี้มีหน้าที่ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาด้านสุขภาพอนามัยและสิ่งแวดล้อม และการช่วยเหลือผู้ป่วยในเบื้องต้นโดยนำส่งสถานีอนามัยหรือโรงพยาบาลเชียงดาว นอกจากนี้แล้วยังทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ และให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในด้านสุขภาพอนามัยโดยผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น หอกระจายข่าว หมู่บ้าน แผ่นพับ โปสเตอร์ ชี้แจงข้อมูลให้ทราบในที่ประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน รวมทั้งได้จัดให้มี

กองทุนยาเพื่อจำหน่ายยารักษาโรคให้แก่ชาวบ้านในชุมชน ในปัจจุบันชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมใช้บริการด้านสุขภาพอนามัยที่สถานีนามัยและการไปตรวจโรคและรักษาที่โรงพยาบาล อำเภอยะยงดา

สำหรับการรักษาสุขภาพแบบดั้งเดิมด้วยยาสมุนไพร การนวด การเป่า และการใช้เวทย์มนต์คาถายังคงมีอยู่ในชุมชน แต่ส่วนใหญ่แล้วชาวบ้านนิยมไปตรวจรักษาแพทย์แผนปัจจุบันมากกว่า

การปกครองของชุมชน

ในอดีตหมู่บ้านบ้านโละป่าหาญได้มีการปกครองเช่นเดียวกับหมู่บ้านอื่น ๆ ทั่วไป คือมีผู้ใหญ่บ้าน (ชาวบ้านเรียกว่า พ่อหลวง) เป็นผู้นำในการปกครองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันรวม 6 คน ดังนี้

1. นายโต๊ะ	จินดา
2. นายแก้ว	แดงกันทา
3. นายอินตา	เกตุบุญเรือง
4. นายอวยพร	กอนแสง
5. นายสำราญ	ปิ่นแจ่ม
6. นายเสาร์แก้ว	เตโชแจ่ม เป็นผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน

หมู่บ้านบ้านโละป่าหาญเป็นหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.) ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2528 ซึ่งมีการแบ่งโครงสร้างการปกครองหมู่บ้าน เป็นฝ่ายต่าง ๆ ดังนี้

1. ฝ่ายพัฒนา	นายสิทธิราช	ราชบุญเรือง	เป็นประธาน
2. ฝ่ายปกครอง	นายเจริญ	ปิ่นแจ่ม	เป็นประธาน
3. ฝ่ายป้องกัน	นายสุรพล	จินดา	เป็นประธาน
4. ฝ่ายการคลัง	นายขจรศักดิ์	ผัดเป่า	เป็นประธาน
5. ฝ่ายสาธารณสุข	นางพวงทอง	สมโต	เป็นประธาน
6. ฝ่ายการศึกษาและวัฒนธรรม	นายบรรเลง	พงษ์มา	เป็นประธาน
7. ฝ่ายสวัสดิการและสังคม	นายอุดม	จินดา	เป็นประธาน

ประชาชนได้เลือกผู้ทำหน้าที่ประธานคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่รับผิดชอบฝ่ายนั้น ๆ และในหมู่บ้านได้มีคณะกรรมการกลาง ประกอบไปด้วยผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 2 คน เป็นรองประธาน ประธานคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ฝ่ายละ 1 คน ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 2 คน รวมคณะกรรมการกลางหมู่บ้านมี 12 คน ส่วนคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ มีฝ่ายละไม่เกิน 5 คน คณะกรรมการทุกฝ่ายดำเนินการและมีบทบาทติดต่อเมื่อมีกิจกรรมของหมู่บ้าน โดยปกติกิจกรรมต่าง ๆ จะเป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ในการเป็นผู้นำในการจัดการต่าง ๆ และหากมีส่วนราชการหรือหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเข้าไปในหมู่บ้านเพื่อดำเนินการใด ๆ ผู้ที่รับผิดชอบคือ ผู้ใหญ่บ้าน เว้นแต่ผู้ใหญ่บ้านติดภารกิจอื่นก็มอบหมายให้ผู้ช่วย ผู้ใหญ่บ้านคนใดคนหนึ่ง รับผิดชอบในการอำนวยความสะดวก ซึ่งระบบการเมืองการปกครองของชุมชนนั้น ทำหน้าที่เพื่อควบคุมสังคมและเป็นกลไกทางสังคมอย่างเป็นทางการ เช่น ในกรณีผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านได้รับข้อราชการการประชุมประจำเดือนจากที่ว่าการอำเภอ แล้วนำเอาข้อราชการเหล่านั้นมาประชุมชาวบ้านในหมู่บ้านเพื่อให้ถือปฏิบัติ

นอกจากนี้ หมู่บ้านบ้านโละป่าหาญยังได้แบ่งหมู่บ้านออกเป็นหมวดมีจำนวน 5 หมวด แต่ละหมวดทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์กิจการของหมู่บ้านในพื้นที่ที่แต่ละหมวดรับผิดชอบ แต่ละหมวดมีกรรมการ 2 คน ซึ่งทั้ง 10 คนนี้เรียกว่าคณะกรรมการหัวหมวด

องค์กรต่าง ๆ ในชุมชน

ในชุมชนมีองค์กรทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

องค์กรที่เป็นทางการ เป็นองค์กรที่ทางราชการจัดตั้งขึ้นเพื่อการเมือง การปกครอง และการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งมีองค์กรที่เป็นทางการดังนี้

1. คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) เป็นองค์กรที่ทางราชการจัดตั้งขึ้นโดยแบ่งหน้าที่รับผิดชอบฝ่ายต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้วโดยมีคณะกรรมการหมู่บ้านทั้งสิ้น 40 คน

2. กลุ่มสาธารณสุขมูลฐานชุมชน มีคณะกรรมการที่ประกอบด้วยอาสาสมัครจำนวน 12 คน ซึ่งอยู่ในโครงการของสาธารณสุขอำเภอเชียงดาว โดยมีนางพวงทอง สมโต เป็นประธานอาสาสมัครเหล่านี้จะผ่านการอบรมจากสาธารณสุขอำเภอ เพื่อทำหน้าที่รับผิดชอบด้านสาธารณสุขของชาวบ้านในชุมชน

3. กลุ่มสตรีแม่บ้าน มีสมาชิก 150 คน จัดตั้งโดยสำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอเชียงดาว โดยให้ความรู้แก่แม่บ้านในการส่งเสริมอาชีพ เช่น การส่งเสริมแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร การทำอาหาร การดอง การตากแห้ง การทำขนมและการทำงานศิลปประดิษฐ์ ประธานกรรมการกลุ่มสตรีแม่บ้านคือ นางศรีวรรณ ชันคำ

องค์กรที่ไม่เป็นทางการ เป็นองค์กรที่ชาวบ้านได้จัดตั้งขึ้นมาเองด้วยความสนใจ ด้วยปัญหาและเป้าหมายเดียวกัน ได้แก่

1. กลุ่มหนุ่มสาว หมู่บ้านแห่งนี้ได้มีหนุ่มสาวรวมตัวกันเป็นกลุ่มที่แสดงถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของหมู่บ้าน ซึ่งมีผู้นำเลือกตั้งขึ้นมาโดยพวกเขาเอง กลุ่มหนุ่มสาวจะให้ความช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน เพื่อสร้างความสามัคคีกันของชุมชน มีจำนวนสมาชิก 62 คน

2. กลุ่มฌาปนกิจ ในชุมชนแห่งนี้ส่วนมากมีการรวมตัวกันเองของชาวบ้านด้วยความสมัครใจซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ วัตถุประสงค์ของกลุ่มก็เพื่อที่จะให้ความช่วยเหลือทางการเงิน โดยรวบรวมเงินเพื่อช่วยเหลือครอบครัวของสมาชิกที่เสียชีวิตที่ต้องเผชิญกับค่าใช้จ่ายมากมายในการจัดงานและเผาศพ ชาวบ้านในหมู่บ้านจะพากันไปช่วยปลอบขวัญครอบครัวของผู้ตายและช่วยเหลืองานศพอันแสดงถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่บ้านอีกอย่างหนึ่ง กลุ่มฌาปนกิจของหมู่บ้านก็จะพยายามชักชวนให้ญาติพี่น้องของตนที่อยู่หมู่บ้านอื่นที่ใกล้ ๆ กันเข้ามาเป็นสมาชิกในหมู่บ้านของตน และในขณะเดียวกันครอบครัวในหมู่บ้านละป่าหาญมักจะเป็นสมาชิกกลุ่มฌาปนกิจหลายแห่งนอกเหนือจากในหมู่บ้านของตน ดังนั้น บางครอบครัวก็จะได้รับเงินเป็นจำนวนมากพอสมควรเมื่อสมาชิกในครอบครัวคนใดคนหนึ่งถึงแก่กรรม ประธานกรรมการกลุ่มฌาปนกิจคือ นายเสาร์แก้ว เตโชแจ่ม ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน

3. กลุ่มหมวดบ้าน หมู่บ้านละป่าหาญแบ่งหมวดบ้านออกเป็น 5 หมวด แต่ละหมวดมีสมาชิกประมาณ 17-18 ครอบครัว โดยแบ่งตามลักษณะของพื้นที่และการตั้งบ้านเรือนที่อยู่บริเวณเดียวกันโดยจะมีหัวหน้ารับผิดชอบ (หัวหน้าปึก) การแต่งตั้งหัวหน้าปึกแต่ละปึกนั้นได้รับการคัดเลือกจากผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้าน นอกจากนี้ต้องได้รับการยอมรับจากสมาชิกจุดมุ่งหมายของการตั้งกลุ่มหมวดบ้าน ส่วนใหญ่จะใช้เพื่อความสะดวกในการประสานงานในกิจกรรมด้านต่าง ๆ เช่น งานบุญ งานประเพณี หรือในด้านแรงงานการขุดลอกเหมืองฝาย จากการประชุม

ตกลงกันของชาวบ้านว่าให้ทุกครอบครัวเข้าร่วมการขุดลอกเหมืองฝาย หัวหน้าปอกต้องรับผิดชอบการตรวจรายชื่อของสมาชิกปอก และแจ้งให้ผู้ใหญ่บ้านทราบว่ามีมาครบหรือไม่ ใครไม่มาจะต้องรายงานและดำเนินการปรับตามกฎหมายที่กำหนด ดังนั้นการแบ่งหมวดบ้านจึงเป็นการช่วยเหลือแบ่งเบาภาระหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้าน

4. กลุ่มเหมืองฝาย เป็นกลุ่มจัดระบบการใช้น้ำของชุมชนซึ่งในภาคเหนือมีมานานแล้วเพื่อจัดการให้น้ำให้มีประสิทธิภาพ และแต่ละชุมชนมีเหมืองฝายที่มีขอบเขตแตกต่างกันใหญ่ เล็กแล้วแต่พลังการไหลของน้ำที่เหมืองฝายแต่ละระบบสร้างขึ้น น้ำไหลไปถึงไหนมีคนใช้มากน้อยเพียงใดก็เป็นการรวมกลุ่มของชาวบ้านผู้ใช้เหล่านั้น ทั้งหมดขึ้นเป็นพวกเดียวกัน

จากการศึกษาพบว่า เหมืองฝายของบ้านโละป่าหาญเกิดขึ้นมานาน ซึ่งไม่ทราบว่าสร้างขึ้นเมื่อปีใด แต่สันนิษฐานว่าเกิดขึ้นพร้อมกับการตั้งหมู่บ้าน เนื่องจากการจัดการเหมืองฝายในภาคเหนือมีมานาน ดังนั้นการสร้างเหมืองฝายจึงเป็นลักษณะที่ชาวบ้านมีการจัดการและมีประสบการณ์มาก่อน ลักษณะของเหมืองฝายเป็นฝายไม้กั้นกระแสน้ำให้มีปริมาณน้ำสูงขึ้น น้ำสามารถไหลเข้าลำเหมืองและเข้าพื้นที่นา การสร้างเป็นการร่วมมือกันของชาวบ้านทำให้เกิดองค์กรเหมืองฝายที่ดูแลและมีส่วนร่วมทั้งในด้านการสร้างเหมืองฝาย การซ่อมแซม และการสร้างเหมืองฝายเพิ่มขึ้นตามความต้องการของแต่ละแหล่ง บ้านโละป่าหาญมีเหมืองฝาย 3 แห่งได้แก่ ฝายนาหลวง ฝายนายาง และฝายปิงเตา แต่ละเหมืองฝายจะมีการคัดเลือกแก่ฝายรับผิดชอบดูแล โดยสมาชิกเหมืองฝายคือ ผู้ที่มีพื้นที่นาในหมู่บ้าน แก่เหมืองหรือแก่ฝายเป็นผู้ดูแลแจ้งข่าวการลอกเหมืองฝาย การซ่อมแซมฝาย นัดประชุม ตรวจและควบคุมงานฝาย การควบคุมข้อตกลงของสมาชิกเหมืองฝาย ซึ่งมีข้อตกลงของเหมืองฝายให้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่ตั้งขึ้น

ปัจจุบัน ลักษณะของเหมืองฝายมีการเปลี่ยนแปลงจากเหมืองฝายไม้เป็นเหมืองฝายคอนกรีต เมื่อปี พ.ศ. 2527 เนื่องจากทางราชการเห็นว่าเหมืองฝายไม้มีลักษณะไม่คงทน จึงให้การสนับสนุนงบประมาณ ทำให้ความร่วมมือของสมาชิกเหมืองฝายในการซ่อมแซมดูแลน้อยลง แต่กลุ่มเหมืองฝายที่จัดตั้งโดยชาวบ้านก็ยังคงมีความสำคัญอยู่ ทั้งนี้แก่ฝายยังต้องคอยติดตามข่าวและเชื่อมโยงกับผู้ใช้ น้ำ เช่น การจัดเลี้ยงผีเหมืองฝาย การขุดลอกเหมืองซึ่งยังคงให้มีเห็นอยู่ในชุมชนบ้านโละป่าหาญ และมีแก่ฝายแต่ละฝายดังนี้

1. ฝ่ายนาหลวง	นายตาล	ทองดี	เป็นแก่ฝ่าย
2. ฝ่ายนายาง	นายสมศักดิ์	กำดิ	เป็นแก่ฝ่าย
3. ฝ่ายปึงเตา	นายใจ	ใจพรม	เป็นแก่ฝ่าย

5. กลุ่มสมาชิกหน่วยงานเอกชน หน่วยงานเอกชนที่เข้ามาในหมู่บ้านคือ บริษัท อีสท์ เวสท์ ซีด จำกัด เพื่อสนับสนุนเกษตรกรในด้านการเกษตร ให้คำแนะนำวิธีการปลูกเมล็ดพันธุ์ ยาฆ่าแมลงและปุ๋ย โดยบริษัทเป็นผู้สนับสนุนปัจจัยการผลิตทุกอย่างโดยการนำมาใช้ก่อน และมีตัวแทนของบริษัทเข้ามาควบคุมดูแลผลิตตั้งแต่ขั้นแรกของการปลูกจนถึงการขายผลผลิตให้กับบริษัท เมื่อหักค่าใช้จ่ายแล้วจึงเป็นรายได้ให้กับเกษตรกร โดยชาวบ้านลงทุนด้วยแรงกายและที่ดินเท่านั้น

6. กลุ่มเกษตรกรทำนาตำบลเมืองนะ เป็นกลุ่มที่ชาวบ้านมีความภาคภูมิใจที่กลุ่มของตนเองประสบผลสำเร็จในการดำเนินกิจการ กล่าวคือ ชาวบ้านบ้านโละป่าหาญได้ริเริ่มและรวมตัวกันโดยการระดมสมาชิกและรวบรวมหุ้นภายในหมู่บ้านของตนเอง เพื่อผลประโยชน์ในการดำเนินงานด้านการเกษตรของชุมชนเอง และได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลเมื่อ พ.ศ. 2521 มีการบริหารงานกลุ่มภายในหมู่บ้านและขยายรับสมาชิกนอกหมู่บ้านภายในตำบลเมืองนะ ซึ่งปัจจุบันกลุ่มเกษตรกรทำนาตำบลเมืองนะมีจำนวนสมาชิกทั้งสิ้น 409 ครอบครัว เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของคนที่มีต่อกลุ่มทั้งในและนอกหมู่บ้านที่ให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ที่จะได้รับจากกลุ่ม เช่น สมาชิกสามารถนำเงินไปดำเนินการปลูกผลิตผลทางการเกษตร และสามารถพึ่งพิงเมล็ดพันธุ์ที่ดีตามที่ตลาดต้องการ ยาฆ่าแมลง ปุ๋ยในราคาถูก จากกลุ่มเกษตรกรทำนาตำบลเมืองนะ สมาชิกสามารถพึ่งพิงกลุ่มเกษตรกรทำนาตำบลเมืองนะ ในลักษณะพึ่งพาปัจจัยการผลิตมาใช้ก่อน เช่น ยาฆ่าแมลง ปุ๋ย เมื่อขายผลผลิตทางการเกษตรแล้วจึงนำเงินมาชำระให้กับกลุ่ม ชาวบ้านเรียกปัจจัยที่นำมาใช้ก่อนและชำระเงินทีหลังว่า "ปุ๋ยแปะ" ซึ่งมี นายสงัด กำวิล เป็นประธานกลุ่ม

7. กลุ่มที่ทำการเกษตรในหมู่บ้านบ้านโละป่าหาญ ในหมู่บ้านโละป่าหาญมีกลุ่มเกษตรกรดำเนินการผลิตทางการเกษตรในรูปแบบกลุ่มที่เห็นชัดเจนในปัจจุบันอยู่ 3 กลุ่มคือ

7.1 กลุ่มผู้ปลูกถั่วแขก สมาชิกกลุ่มก็คือเกษตรกรที่ปลูกถั่วแขก มีสมาชิก 9 ครัวเรือน มีนายอ้าย ทนงกิจ เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับและเป็นตัวแทนกลุ่มที่ได้รับมาจากบริษัทเอกชน คือบริษัทอีสท์ เวสท์ ซีด จำกัด บทบาทของกลุ่มคือ การช่วยเหลือกันในเรื่องหลักวิชา

การการปลูกถั่วแขก โดยนายอ้าย ทนงกิจ เป็นผู้มี ความชำนาญและมีความรู้ในเรื่องของการปลูก ถั่วแขก โดยไปศึกษาดูงานและได้รับการอบรมจากนักวิชาการ จากเจ้าหน้าที่บริษัท และเป็นผู้นำความ รู้มาถ่ายทอดแก่เพื่อนสมาชิก ปัจจุบันกลุ่มผู้ปลูกถั่วแขกมีศักยภาพในการปลูกถั่วแขกและสามารถ เพิ่มผลผลิตต่อไร่ได้อย่างดีเยี่ยม ปัจจุบันกลุ่มนี้เป็นแหล่งศึกษาดูงานของคนทั้งภายในและภายนอก ชุมชน ได้แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ให้กับพื้นที่ที่บริษัทเอกชนได้ทำการขยายผลในการปลูก ถั่วแขก

7.2 กลุ่มผู้ปลูกถั่วฝักยาว มีสมาชิก 9 ครัวเรือน ผู้ที่ได้รับคำยกย่องและ ยอมรับโดยเกษตรกรผู้ปลูกมาขอคำแนะนำ เวลาที่มีปัญหาในการปลูกโดยเฉพาะเรื่องโรคของถั่วฝักยาว คือ นายอินทร์ คำชอบ เป็นผู้ติดต่อกับบริษัทเอกชนคือ บริษัทอิสท์ เวสต์ ซีด จำกัด ผู้นำถั่วฝักยาวมา ให้เกษตรกรบ้านโละป่าหาญ นำมาปลูก และยังเป็นบุคคลที่สามารถติดต่อกับเจ้าหน้าที่บริษัทคือ นายสิงหา เรือรม ที่สามารถให้คำแนะนำในการปลูกถั่วฝักยาวให้ได้ผลดีแก่กลุ่มสมาชิกอีกด้วย

7.3 กลุ่มผู้ปลูกมะเขือ มีสมาชิก 12 ครัวเรือน มีนายบัน จันตา เป็นผู้ ที่ได้รับเอามาปลูกในหมู่บ้านโดยได้รับเมล็ดพันธุ์มาจากบริษัทอิสท์ เวสต์ ซีดจำกัดในการทดลอง ปลูกมะเขือเพื่อนำส่งออกไปยังประเทศญี่ปุ่น หลังจากนั้นเขาได้ประสบผลสำเร็จในการปลูกมะเขือและ สามารถชักจูงญาติพี่น้องให้ปลูกมะเขือ โดยการสนับสนุนจากบริษัทดังกล่าว และผลผลิตที่ได้มี คุณภาพตามที่บริษัทต้องการ จึงทำให้ในกลุ่มเครือญาติของนายบัน จันตา นิยมปลูกมะเขือและจัด ส่งผลผลิตให้กับบริษัทดังกล่าว ทำให้การปลูกมะเขือสามารถทำรายได้ให้กับตนและเพื่อนสมาชิกใน ราคาที่สูง トラบเท่าทุกวันนี้

2. การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนที่มีผลกระทบต่อระบบการผลิตด้าน การเกษตร ของชุมชน

การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนเป็นการศึกษาถึงพฤติกรรมของคนใน ชุมชนด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคล บุคคลกับกลุ่มและกลุ่มกับกลุ่มทั้งในและนอกชุมชน ว่ามีผลกระทบต่อระบบการผลิตด้านการเกษตรของชุมชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้คือ

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคล

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชุมชนบ้านโละป่าหาญ โดยทั่วไปแล้วจะมีความ สัมพันธ์ในระบบเครือญาติหรือเสมือนเครือญาติ เป็นความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันระหว่างตระกูลใหญ่ ๆ 4 ตระกูลที่มีการแต่งงานกันระหว่างตระกูลต่อตระกูล มีผลทำให้ผู้คนในชุมชนเป็นเครือญาติเดียวกัน

ลักษณะครอบครัวในชุมชน ส่วนใหญ่จะเป็นครอบครัวเดี่ยว เมื่อบุตรธิดาโตขึ้นและมีครอบครัวก็จะแยกครอบครัวโดยไปตั้งบ้านเรือนของตนเอง อย่างไรก็ตามบ้านใหญ่ (บ้านเก่า) เดิมที่พ่อแม่เคยอยู่ก็มีคนคอยดูแล โดยทั่วไปแล้วจะยกให้ลูกผู้หญิงคนสุดท้าย (ลูกหล้า) เป็นคนคอยดูแลทั้งบ้านเรือนและดูแลพ่อแม่ด้วย

การแต่งงานนิยมแต่งงานเพียงครั้งเดียว เช่นเดียวกับวัฒนธรรมของคนไทยและคนภาคเหนือโดยทั่วไป เป็นแบบผัวเดียวเมียเดียว และเป็นการแต่งงานที่นำผู้ชายเข้าบ้าน เมื่อมีการแต่งงานเกิดขึ้นระหว่างหนุ่มสาว เป็นการตกลงใจของคนหนุ่มสาวและเลือกคู่ครองของตนได้ตามความพึงพอใจ ดังนั้นทั้งสองฝ่ายต้องมีความพร้อมพอสมควร ตลอดจนได้รับการสนับสนุนจากผู้อาวุโสในหมู่บ้าน โดยเฉพาะพ่อแม่และญาติของแต่ละฝ่ายเป็นสำคัญ พ่อแม่จะเป็นผู้รับรองและจัดการสู่ขอให้แต่งงานในชั้นสุดท้าย ฝ่ายชายต้องไปอยู่บ้านฝ่ายหญิง ช่วยพ่อแม่ฝ่ายหญิงทำงานอาจอยู่ตลอดไปก็ได้ หากครอบครัวฝ่ายหญิงมีลูกหลายคนหรือต้องการแยกเรือนไปอยู่อิสระตามลำพัง ก็อาจแยกครอบครัวออกไปตั้งบ้านเรือนใหม่ได้ การแยกครอบครัวออกไปตั้งบ้านเรือนใหม่นี้ ส่วนมากแล้วนิยมปลูกอยู่ใกล้ ๆ กับบ้านใหญ่หรือบ้านของพ่อแม่ฝ่ายหญิง แต่ไม่นิยมให้ฝ่ายหญิงไปอยู่บ้านฝ่ายชาย ระบบเครือญาติและความสัมพันธ์กันของครอบครัวชาวบ้านบ้านโละป่าหาญ ให้ความสำคัญแก่ญาติพี่น้องทั้งสองฝ่าย ความสัมพันธ์ทางระบบเครือญาติในบ้านโละป่าหาญเกี่ยวข้องกับ 4 ตระกูลด้วยกันคือ

1). ตระกูลจันตา เป็นตระกูลที่มีสมาชิกมากในหมู่บ้าน พ่ออยู่แดง แม่อยู่จันดี จันตา เป็นต้นตระกูลจันตาและมีผู้สืบทอดและเป็นผู้นำของตระกูลนี้ในปัจจุบันคือ พ่ออยู่ก่อง จันตา พ่ออยู่โต จันตา และนายอุดม จันตา อาชีพส่วนใหญ่ของตระกูลก็คือการทำไร่ทำนา ทำสวน ทำการเกษตรกรรม ไม่นิยมที่จะส่งเสริมสนับสนุนให้บุตรหลานได้รับการศึกษาที่สูงตระกูลนี้มีลูกมาก ส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย จึงทำให้เกิดเครือญาติจำนวนมากและเป็นตระกูลที่มีจำนวนมากที่สุดในหมู่บ้าน บทบาทและหน้าที่ของตระกูลนี้ที่ได้รับการยอมรับจากหมู่บ้านก็คือ พ่ออยู่ก่อง จันตา เป็นผู้อาวุโสของหมู่บ้านที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ รวมทั้งยังเป็นผู้นำด้านกิจกรรมของวัด งานบุญประเพณีต่าง ๆ ในหมู่บ้าน สำหรับนายสุรพล จันตา ทำหน้าที่และมีบทบาทในระบบการปกครองของหมู่บ้าน คือ ทำหน้าที่เป็นประธานฝ่ายป้องกันของหมู่บ้าน รวมทั้งนายอุดม จันตา ทำหน้าที่เป็นประธานสวัสดิการและสังคมของหมู่บ้าน และยังทำหน้าที่เป็นประชาสัมพันธ์ของกลุ่มฌาปนกิจของหมู่บ้านอีกด้วย ตระกูลจันตา ส่วนใหญ่แล้วจะแต่งงานกับตระกูลกันทา ดังจะได้กล่าวต่อไป

2). **ตระกูลกันทา** เดิมตระกูลนี้เป็นตระกูลที่มีสมาชิกจำนวนมากและเป็นตระกูลเก่าแก่ของหมู่บ้าน แต่คนในตระกูลกันทามีลูกเป็นผู้หญิงเป็นส่วนมาก ทำให้นามสกุลกันทาลดน้อยลง แต่ถ้าหากนับเครือญาติแล้ว ตระกูลกันทา ก็มีเครือญาติจำนวนมากไม่น้อยเพราะมีสายสัมพันธ์กับตระกูลจันตาโดยการแต่งงาน นอกจากนี้ยังมี ความสัมพันธ์โดยผ่านการแต่งงานกับตระกูลอื่นในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้านอีกเช่น มีการแต่งงานกับตระกูลเตโชแจ่มอีกด้วย สำหรับบทบาทและหน้าที่ของตระกูลกันทาก็คือ นายเสาร์ กันทา เป็นคณะกรรมการฝ่ายป้องกันของหมู่บ้าน และนางผ่านกันทา มีหน้าที่เป็นรองประธานกลุ่มสตรีแม่บ้าน ส่วนผู้นำในตระกูลนี้ได้แก่ นายเสาร์ กันทา และนายปัน กันทา

3). **ตระกูลเตโชแจ่ม** ตระกูลนี้เป็นตระกูลที่อพยพมาจากจังหวัดลำพูน ตระกูลนี้เป็นตระกูลที่มีฐานะดี มีที่ดินทำกิน มีอาชีพทำการเกษตรโดยเฉพาะอย่างยิ่งการปลูกกระเทียม และคนในตระกูลนี้ยังมีอาชีพค้าขายภายในหมู่บ้าน มีร้านขายของชำ ขายอาหาร อีกประการหนึ่งตระกูลนี้เป็นผู้นำของหมู่บ้านคือ นายเสาร์แก้ว เตโชแจ่ม เป็นผู้ใหญ่นับคนปัจจุบัน และมีนายดี เตโชแจ่ม นายนวล เตโชแจ่ม เป็นผู้นำของตระกูลเตโชแจ่ม สำหรับนางสมพร เตโชแจ่ม ทำหน้าที่เป็นกรรมการกลุ่มสตรีแม่บ้าน ส่วนนางศรีนวล เตโชแจ่ม ทำหน้าที่เป็นเลขาของกลุ่มสตรีแม่บ้าน สำหรับตระกูลนี้ยังเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับคนในตระกูลกันทา โดยผ่านการแต่งงานของทั้งสองตระกูล ทำให้ตระกูลเตโชแจ่มและตระกูลกันทามีความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ

4). **ตระกูลปันแจ่ม** ตระกูลนี้ก็เป็ตระกูลที่อพยพมาจากจังหวัดลำพูนเช่นเดียวกับตระกูลเตโชแจ่ม ตระกูลนี้มีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีอาชีพค้าขาย รวมทั้งทำการเกษตรกรรม ตระกูลนี้เคยมีบทบาทในการเป็นผู้นำคือ นายสำราญ ปันแจ่ม ซึ่งได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้นำบ้านบ้านโล๊ะปาหาญ และยังได้รับการคัดเลือกให้เป็นกำนันตำบลเมืองนะ (ปัจจุบันลาออกแล้ว) ตระกูลนี้มีผู้นำของตระกูลคือ นายเจริญ ปันแจ่ม และนายทองสุข ปันแจ่ม ซึ่งนายเจริญ ปันแจ่ม ทำบทบาทหน้าที่เป็นประธานฝ่ายปกครองของหมู่บ้าน ส่วนการสัมพันธ์กับตระกูลอื่นก็มีการแต่งงานกับตระกูลจันตา และกันทาบ้างแต่ก็ไม่มากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะแต่งงานกับตระกูลเล็ก ๆ ในหมู่บ้าน

จะเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่อบุคคลของบ้านโล๊ะปาหาญเกี่ยวข้องกับกลุ่มตระกูลทั้ง 4 ตระกูลนี้ในลักษณะเป็นเครือญาติอย่างใกล้ชิด เกิดจากการแต่งงานและการสืบเชื้อสายโลหิต ทำให้ชาวบ้านบ้านโล๊ะปาหาญมีความสนิทสนมใกล้ชิดกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นอย่างดี ความรู้สึกที่ชาวบ้านมีให้ต่อกันจึงมีแต่ความเป็นญาติพี่น้องกันทั้งสิ้น

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในระบบเครือญาติเป็นความสัมพันธ์ทางสังคม ในลักษณะเครือข่ายทางสังคมที่มีผลทำให้มีการเกาะกลุ่มกันและให้ความช่วยเหลือระหว่างกัน จากการศึกษาค้นคว้าความสัมพันธ์ทางเครือญาติของหมู่บ้านพบว่า หมู่บ้านบ้านโละป่าหาญมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติมาก จากการแต่งงานดังได้กล่าวมา ทำให้มีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการปกครอง การช่วยเหลือกันในการประกอบอาชีพ การร่วมมือ เป็นต้น

นอกจากเชื่อมโยงเครือญาติภายในหมู่บ้านแล้ว มีการเชื่อมโยงเครือญาติกับภายนอกหมู่บ้านด้วย โดยการแต่งงานกับคนในหมู่บ้านอื่นที่มีพื้นที่ใกล้เคียงกัน เช่น หมู่บ้านน้ำรูง หมู่บ้านนาหวาย หมู่บ้านโป่งอาจ หมู่บ้านห้วยไร่ เป็นต้น จากการสัมภาษณ์แม่อุ้ยจันตี จันตา อายุ 86 ปี ได้กล่าวว่า "คนเฒ่าคนแก่ได้เคยเล่าให้ฟังว่า บ้านโละป่าหาญ บ้านน้ำรูง บ้านนาหวายและบ้านโป่งอาจ ถือว่าเป็น เครือญาติเดียวกัน คือ มาจากพ่อเก๊า แม่เก๊าเดียวกัน แต่ดีบ่าอยู่จากญาติพี่น้องก็ เพราะว่า พ่อเก๊า แม่เก๊าได้ตายหมดแล้ว เหลือกำลูกหลานที่บ่าค่อยได้รู้จักกันจะติดต่อกันก็เฉพาะเครือญาติของแต่ละคนดีรู้จักและใกล้ชิดกันเด้ออัน" หมายถึง ในอดีตหมู่บ้านดังกล่าว มีสายสัมพันธ์กันสูงมากเนื่องจากเป็นครอบครัวเดียวกันคือ พ่อแม่เดียวกัน และแยกย้ายตั้งถิ่นฐานในแต่ละหมู่บ้าน แต่เมื่อเวลาผ่านไปผู้ที่รู้จักสายสัมพันธ์ระหว่างกันก็เสียชีวิตไป ลูกหลานต่อมาที่ไม่ได้ติดต่อกันก็จะไม่รู้จักกัน หรือที่ติดต่อกันก็เพราะเครือญาติที่ใกล้ชิดหรือรู้จักเท่านั้น แสดงให้เห็นว่าในอดีตได้มีการติดต่อกันโดยอาศัยความเป็นเครือญาติในลักษณะของความเป็นพี่น้องแต่ได้แยกย้ายไป หมู่บ้านอื่น เนื่องจากการแต่งงานหรือการทำมาหากิน

นอกจากระบบความสัมพันธ์ทางสังคมในระบบเครือญาติแล้ว ชุมชนบ้านโละป่าหาญยังมีความสัมพันธ์กันทางความเชื่อด้วยคือผีปญา ความเชื่อเรื่องผีของชาวบ้านนั้นไม่ได้มีความหมายที่ชั่วร้ายเพียงด้านเดียว แต่มีความหมายที่ดีงาม เป็นจิตวิญญาณหรือคุณค่าที่สูงสุดที่คนต้องเคารพบูชา มีผีเกะ ผีตายโหง เป็นผีที่ชั่วร้าย ให้ร้ายต่อคนและมีผีเสื้อบ้าน "ผีปญา" ผีน้ำ ผีป่า ปกปักรักษาคนดี

ผีปญาในหมู่บ้านภาคเหนือ เป็นหลักยึดเหนี่ยวมีการปฏิบัติที่ต่อเนื่องและดำรงอยู่อย่างชัดเจน ผีปญาหมายถึง บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว และเป็นระบบความสัมพันธ์ทางสังคมระบบหนึ่งของหมู่บ้านบ้านโละป่าหาญ ซึ่งเป็นระบบที่มีลักษณะประสานกลมกลืน โดยเริ่มจากสมาชิกคนใด

คนหนึ่งยังอยู่กับครอบครัว พ่อแม่จะเป็นหลักในการบอกกล่าวและเลี้ยงผี ซึ่งเป็นการแสดงความเคารพ เมื่อถึงเวลาแยกครอบครัวออกไปตั้งบ้านเรือนใหม่ก็จะทำพิธีอัญเชิญผีไปพร้อมกับครอบครัวใหม่ และครอบครัวใหม่จะทำหอผี (คล้ายหิ้งพระ) ไว้ในห้องนอนและสร้างหอผีไว้ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือบริเวณบ้าน

เมื่อถึงเดือน 5 และเดือน 9 (ราว ๆ เดือนกุมภาพันธ์และเดือนมิถุนายน) ของทุกปี จะมีพิธีกรรมเลี้ยงผีตามประเพณี คนทำพิธีเรียกว่า "เก๊าผี" แม่ฮ่วยฮ่วย เตโชแจ่ม ซึ่งเป็นเก๊าผีเป็นผู้หญิงที่อาวุโสสูงสุดในสายเครือญาติตระกูลเตโชแจ่ม เป็นผู้ติดต่อกับผีปู่ย่าและมีผู้ช่วยทำพิธีเรียกว่า "ตั้งข้าว" เป็นผู้ช่วยเก๊าผี ได้เล่าว่า ก่อนทำพิธีเจ้าของเรือนที่มีหอผีจะไปบอกกล่าวเครือญาติ ทุกคนที่นับถือผีเดียวกัน เมื่อถึงเวลาทำพิธีทุกคนจะนำ "น้ำตัน" (คนโทน้ำ) ดอกไม้ เทียน 4 คู่ และนำไปปักรวมกันที่เรือนที่ตั้งของหอผี เมื่อทุกคนมาพร้อมเพรียงกันแล้ว เก๊าผีจะเริ่มทำพิธีให้ผีปู่ย่าช่วยปกป้องรักษาคนในครอบครัวทุกครอบครัวที่มาร่วมพิธีให้ปกป้องรักษาไว้ ควาย ไก่ หมูของพวกเขาก็อยู่ดีมีสุข ให้น้ำท่า ข้าวปลาอุดมสมบูรณ์ ให้แคล้วคลาดจากอันตรายทั้งปวงที่จะมากล้นกราย จากนั้นก็รอผีได้กินอาหารที่ลูกหลานนำมาเลี้ยง หลังจากนั้นจะเป็นการกินอาหารร่วมกันในหมู่ญาติพี่น้องที่มาร่วมพิธี

ตลอดกระบวนการเลี้ยงผี ญาติพี่น้องจะมารวมกันพร้อมหน้าพร้อมตา แม้จะไปอยู่ที่ไหน ไปอยู่ถิ่นไกลก็จะกลับมาร่วมพิธีกรรมนี้ เรื่องราวต่าง ๆ ก็ได้แลกเปลี่ยน ได้ถามสารทุกข์สุกดิบกัน หลังจากการกินอาหารร่วมกัน สิ่งที่พูดคุยกันนั้นนอกจากบอกเล่าความเป็นอยู่แล้ว ยังเป็นโอกาสให้คนแก่สั่งสอนลูกหลานที่ประพฤติไม่ดีหรือมีเสียงเล่าลือในทางที่ไม่ดี เป็นการควบคุมคนในเครือญาติให้อยู่ในจารีตประเพณีที่ปฏิบัติต่อผีปู่ย่า การพูดคุยอบรมจะทำได้เต็มที่เพราะในพิธีห้ามบุคคลภายนอกเข้าร่วม เพราะมีความเชื่อว่าถ้าหากบุคคลภายนอกเข้าร่วมพิธีจะทำให้คนในกลุ่มเจ็บไข้ได้ป่วยต้องทำพิธีเลี้ยงใหม่

นอกจากการเลี้ยงผีปู่ย่าตามประเพณีประจำปีแล้ว จะมีการเลี้ยงผีตามภาวะเหตุการณ์ของครอบครัวในกลุ่มเครือญาติที่นับถือผีเดียวกัน เช่น กรณีควายถูกขโมย ก็จะมาบนบานขอให้ผีปู่ย่าช่วยตามคืนมา ถ้าได้คืนจะทำพิธีเลี้ยง หรือกรณีที่คนในครอบครัวป่วยก็ขอให้หาย ขอสุมา (ขมา) ถ้าทำอะไรผิดต่อข้อห้ามของผีปู่ย่าแล้วทำพิธีเลี้ยง รวมทั้งทำพิธีเลี้ยงเมื่อเกิดกรณีผิดผีซึ่งเป็นข้อห้ามต่างๆ เกี่ยวกับผีผู้หญิง ถ้าหากการผิดผีที่ไม่มีคนรู้เห็นจะปรากฏโดยการเจ็บป่วยของคนในเครือญาติ

ความเชื่อเรื่องผีป๋ายามีกลไกในการตอกย้ำความเชื่ออยู่ตลอดเวลา การเลี้ยงผีทุก ครั้งจึงเป็นเสมือนหนึ่งการรวมญาติและเน้นย้ำความเชื่อกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่พึงปฏิบัติและไม่พึงปฏิบัติ การเลี้ยงผีจึงเป็น "วันรวมญาติ" กฎเกณฑ์ข้อห้ามที่พึงปฏิบัติต่อผีป๋ายา เปรียบเสมือนการกระทำต่อ พี่น้องในกลุ่มเครือญาติหรือต่อเพื่อนบ้านในสายเครือญาติ ซึ่งเสมือนหนึ่งกฎหมาย ผีป๋ายาเป็นกระบวนการ ทางสังคมซึ่งถ่ายทอดความรู้ทางสังคมและกฎหมายประเพณีต่อไปยังคนรุ่นหลัง โดยผ่านพิธีกรรม ซึ่งมีผู้อาวุโสเป็นหลักในการอบรมสั่งสอน ดูแลลูกหลานใช้ชีวิตอยู่ในครรลองครองธรรม ความถูกต้องและกระชับความสัมพันธ์ที่ดีของกลุ่มเครือญาติ ความเชื่อเรื่องผีป๋ายาจึงเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในสังคมโดยมีความสงบสุขของเครือญาติเป็นเป้าหมาย ลักษณะของสังคมเครือญาติของคนในหมู่บ้านก็มาจกพื้นฐานความเชื่อผีป๋ายาเป็นสำคัญ

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติได้เปลี่ยนแปลงไป ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในระบบเครือญาติที่เปลี่ยนไปนี้ พ่ออุ้ยก่อง จันตา กล่าวกับผู้วิจัยว่า "คนสมัยนี้ บ่มีศีลธรรม สะดวกสบายล้ำไป ละอ่อนบ่เคารพคนเฒ่าคนแก่" คำกล่าวนี้น่าหมายถึงบุตรหลานที่ออกไปรับจ้างทำงานนอกหมู่บ้าน แล้วมีสามีภรรยาจึงบอกกล่าวให้พ่อแม่รับรู้ทีหลัง ส่วนบุตรหลานที่อยู่ในหมู่บ้านไม่เชื่อฟังคำสั่งสอนและไม่ช่วยทำงานในไร่นา

แม่อุ้ยจันตี จันตา ได้กล่าวว่าในหมู่บ้านโละป่าหาญมีเครือญาติที่ใกล้ชิดสนิทสนม รู้จักกันตั้งแต่ลูกเล็กเด็กแดง จะเห็นว่าคนในชุมชนอยู่ร่วมกันในชุมชนไม่เคยเียนย้ายออกจาก ชุมชน ทำให้คนในหมู่บ้านรู้จักสนิทสนมคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี จากการที่ครอบครัวของตนเองต้องดิ้นรนตาม สภาพเศรษฐกิจและต้องออกจากหมู่บ้านไปทำงานที่อื่น สมาชิกในครอบครัวอยู่กระจัดกระจายคนละทิศคนละทาง ความสัมพันธ์ก็เริ่มเหินห่างกัน คนในหมู่บ้านเดียวกัน คนในผีป๋ายาเดียวกันก็เริ่มเหินห่าง กิจกรรมเกี่ยวกับผีป๋ายาก็เริ่มลดความสำคัญลง ไม่เข้าร่วมพิธีเลี้ยงผีป๋ายา แต่จะให้แม่ซึ่งเป็นผีเก๊าของครอบครัวไปแทน การนำสิ่งของเช่นไหว์ผีป๋ายา เช่น ไก่ ขนหมู ก็ถูกทดแทนด้วยเงินโดยใช้เงินทดแทนสิ่งของ การที่สมาชิกลูกหลานไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมก็ทำให้การพบปะลูกหลานมีน้อยลง การสั่งสอนบุตรหลานเกี่ยวกับการรักษาชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล การรักษาสืบที่ดั่งามของผีป๋ายา กฎระเบียบต่าง ๆ เก้าผีก็ไม่ได้สั่งสอนลูกหลานดังเช่นเก่าก่อน ความสัมพันธ์เปลี่ยนแปลงไปหลงเหลือแต่พิธีกรรมของผีป๋ายาเท่านั้น

แม่อุ้ยตุ้ย เตโชแจ่ม ซึ่งเป็นเกาฬได้เล่าว่า "แม่อุ้ยมีลูกหลานนัก บางคนก่อมา
 ส่วนบางคนก่อมาได้มาช่วย แต่เขาก่อได้เอาสตาบ คีมาซ่อมเลียงผิญี่ปุ่น" (ยายมีลูกหลานมาก บางคน
 ก็มาช่วยเลียงผิญี่ปุ่น บางคนก็ไม่ได้มาร่วม แต่เขาก็ใช้เงินมาร่วมพิธีการเลียงผิญี่ปุ่น) กิจกรรมนี้สะท้อน
 ให้เห็นถึงผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วมพิธีมีความต้องการที่จะรักษาสายสัมพันธ์ของระบบเครือญาติ มีผลทำให้ทุก
 คนหลีกเลี่ยงการกระทบกระทั่ง ความขัดแย้งภายในระบบเครือญาติ

หมู่บ้านโละป่าหาญได้ประสบกับการเปลี่ยนแปลงซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากภายนอก
 โดยทางราชการได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษา จึงได้ตั้งโรงเรียนขึ้นโดยครั้งแรกได้จัดตั้ง
 ให้มีการเล่าเรียนขึ้นที่บริเวณวัด ซึ่งแต่เดิมวัดของหมู่บ้านเป็นสถานที่อบรมสั่งสอนและเป็นที่พักเรียน
 ของชาวบ้านอยู่ก่อนแล้ว การเล่าเรียนในสมัยนั้น (ปี พ.ศ. 2507) เป็นเพียงเพื่อให้อ่านออกเขียนได้เท่า
 นั้น โดยมีได้มุ่งหวังให้ไปศึกษาต่อในระดับสูง การเรียนจะทำการสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง
 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หากนักเรียนคนใดมีอายุเกิน 14 ปีขึ้นไป ครูก็จะให้ออกจากโรงเรียนไปเพราะ
 พันเกณฑ์การเรียน ถึงแม้ว่าจะเรียนยังไม่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ก็ตาม จนกระทั่งปี พ.ศ. 2511
 โรงเรียนได้แยกตัวออกจากบริเวณวัดเพราะบริเวณวัดคับแคบ การทำกิจกรรมไม่สะดวกเนื่องจากมี
 เสียงเด็กกรรบกวน และได้ก่อสร้างติดกับบริเวณวัดโดยการบริจาคที่ดินของแม่อุ้ยจา วันมาลา รวมทั้งการ
 ก่อสร้างได้รับการสนับสนุนจากการออกค่ายอาสาพัฒนาของนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นบริเวณของโรงเรียนในปัจจุบัน ต่อมาทางสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ
 เชียงดาว ได้จัดสรรงบประมาณก่อสร้างอาคารเรียนและเปิดทำการขยายการศึกษาจนถึงชั้นประถม
 ศึกษปีที่ 6

ต่อมาในปี พ.ศ. 2520 ได้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือ เมื่อเส้นทางเดินเท้า
 และทางเกวียนที่ใช้สัญจรไปมาระหว่างหมู่บ้านได้ถูกหน่วยงานเร่งรัดพัฒนาชนบทสร้างถนนลูกรังบน
 เส้นทางเดิม เพื่อให้ได้รับการติดต่อกับอำเภอเชียงดาว หลังจากนั้นก็มีรถรับจ้างแะเวเวียนเข้ามายัง
 หมู่บ้านเพื่อรับจ้างบรรทุกทุกคนและบรรทุกพืชผักนำไปขายยังบ้านเมืองงาย และอำเภอเชียงดาว อีกทั้ง
 ในปี พ.ศ. 2522 ไฟฟ้าก็เข้ามาสู่หมู่บ้าน พ่ออุ้ยกอง จันตา เล่าว่า ผู้คนในหมู่บ้านตื่นตื่นกับแสง
 สว่างที่มีอยู่ทั่วหมู่บ้าน และเริ่มชวนขยหาเงินเพื่อนำไปซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้า เช่น โทรทัศน์
 (สีมภาพณ์ พ่ออุ้ยกอง จันตา) ฟ่อน้อยมา กันทา เล่าว่า ในวันเสาร์และวันอาทิตย์ ชาวบ้านที่ไม่ไป
 ทำงานและหยุดทำงานดูโทรทัศน์ เหมือนกับว่าตนเองเป็นคนที่มีเงินเดือน ร้านค้าในหมู่บ้านก็นำ
 ตู๋เย็น พัดลมและของจากในเมืองเข้ามาขายในหมู่บ้านตามที่โทรทัศน์โฆษณา เพราะชาวบ้านนิยมซื้อ

และมีความคิดว่าเป็นของที่ทันสมัย เช่น ขนมโปเต้ ขนมคอนเน่ กาแฟ โอวัลติน เป็นต้น(สัมภาษณ์
พ่อน้อยมา กันทา)

จากสภาพชุมชนบ้านโละป่านาญมีสภาพเชื่อมโยงกับหมู่บ้านอื่น การคมนาคม
ใกล้เมืองสะดวกสบายทำให้ครอบครัวทุกครอบครัวต้องดิ้นรนเพื่อให้ครอบครัวมีฐานะทางเศรษฐกิจดี
ขึ้น จะเห็นว่าชาวบ้านมีค่าใช้จ่ายในการซื้อเครื่องอุปโภคบริโภค ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเครื่องใช้ไฟฟ้า จาก
สภาพนี้ทำให้ครอบครัวทำงานมากขึ้น ทำให้โอกาสพบปะกันน้อยลงลูกหลานที่จบการศึกษาภาคบังคับ
มุ่งหวังในการขายแรงงานรับจ้างในโรงงาน แหล่งบริการ เมื่อเข้าอยู่ในชุมชนเมืองได้ปรับเปลี่ยนการ
ดำเนินชีวิตให้ทันสมัย มีอิสระในการดำเนินชีวิตเช่นการเลือกคู่ครองเป็นไปโดยอิสระและความ
ต้องการของตนเอง พ่อแม่ คนเฒ่าคนแก่ ได้รับรู้ทีหลัง ครอบครัวแต่ละครอบครัวจะเพิ่มรายได้ให้แก่
ครอบครัว เป็นครอบครัวเดียวมีพ่อแม่ลูกเป็นสมาชิกของครอบครัวเท่านั้น

ปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2539) เด็กที่อยู่ในวัยก่อนวัยเรียนอายุประมาณ 1 ปี 6 เดือน ไม่
ได้อยู่กับพ่อแม่ เนื่องจากพ่อแม่ต้องไปทำงานเด็กได้ถูกแยกออกจากครอบครัวโดยไปฝากกับสถาน
รับจ้างเลี้ยงเด็กในหมู่บ้าน (ไม่ใช่ศูนย์เด็กเล็ก) ทำให้การเรียนรู้การกล่อมเกลามาจากครอบครัวไม่มีอีก
ต่อไป เพราะไม่มีคนดูแลในขณะที่พ่อแม่ต้องออกไปทำงานในไร่ นา หลังจากนั้นเด็กก็จะเข้าไปเรียนใน
โรงเรียนประถมศึกษาภาคบังคับจนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เด็กกลุ่มหนึ่งจะมีโอกาสเข้าเรียนใน
โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาหรือโรงเรียนของกรมสามัญศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กที่พ่อแม่
มีฐานะทางเศรษฐกิจดี แต่เด็กอีกกลุ่มหนึ่งที่ไม่ได้เรียนในระบบโรงเรียนก็จะทำงานรับจ้างภายในชุมชน
เพื่อรอให้เติบโตพอที่จะทำงานหนักได้ เมื่อเติบโตก็จะเคลื่อนย้ายตนเองเข้าสู่ตลาดแรงงานใน
ชุมชนเมือง เด็กที่จบจากโรงเรียนขยายโอกาสกลุ่มหนึ่งที่พ่อแม่เห็นความสำคัญของการศึกษาก็ได้รับ
การศึกษาต่อที่สูงขึ้น ในโรงเรียนประจำอำเภอเชียงดาว คือโรงเรียน เชียงดาววิทยาคม จนกว่าจะ
เรียนจบระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ส่วนเด็กอีกกลุ่มหนึ่งที่ไม่มีโอกาสเรียนต่อเนื่องจากเศรษฐกิจ
ของครอบครัวก็เคลื่อนย้ายตนเองเข้าสู่การขายแรงงานในเมืองเชียงใหม่และลำพูน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
โรงงานนิคมอุตสาหกรรมลำพูน

ในขณะเดียวกันคนเฒ่าคนแก่ ผู้อาวุโส ที่เป็นหลักของครอบครัวก็ถูกทอดทิ้งให้อยู่
อย่างโดดเดี่ยว ผู้วิจัยพบว่า คนเฒ่าคนแก่ที่อยู่บ้านในลักษณะเฒ่าบ้านยังคงทำการผลิตอยู่เช่น ทำการ
จักสานและทำสวนครัว

สภาพครอบครัวของชาวบ้านที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน แต่ละครอบครัวก็ใช้เวลาอยู่ในแต่ละครอบครัวของตนเองขาดโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือญาติ เพื่อนบ้าน ใช้โอกาสอยู่ภายในครอบครัว ดูโทรทัศน์ภายในบ้านของตนเอง เป็นลักษณะตัวใครตัวมัน ทั้งนี้เพราะเครื่องอำนวยความสะดวกในปัจจุบัน

ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นความเอื้ออาทร ผูกพัน ห่วงใยจากครอบครัว พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ได้เห็นห่างไปจากอดีต ความสัมพันธ์ทางสังคมของครอบครัวที่มีต่อพ่อแม่ลูกนั้นเห็นห่างไป คุณค่าก็ลดถอยไป การช่วยเหลือเกื้อกูลการช่วยเหลือกันในการผลิตทางการเกษตรที่เคยช่วยกันร่วมมือกันเหมือนเช่นอดีตก็จางหายไปในปัจจุบัน

การแบ่งบทบาทหน้าที่บทบาทครอบครัว ในหมู่บ้านโละป่าหาญในปัจจุบันชัดเจนขึ้น ชายจะเคลื่อนย้ายไปเป็นแรงงานในเมือง ส่วนหญิงจะเข้ารับจ้างแรงงานภายในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้าน หรือบางครอบครัวก็ไปทำงานนอกหมู่บ้านทั้งสองคน ละทิ้งบุตรให้กับปู่ย่า ตายาย ดูแลและจะกลับมาหมู่บ้านอีกครั้งในฤดูเก็บเกี่ยว ความพยายามในการยกระดับฐานะของครอบครัวของตนเองจึงมีผลให้ความสัมพันธ์ทางสังคมเปลี่ยนไปดังกล่าวข้างต้น

ปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2539) ความสัมพันธ์ในระดับเครือญาติก็ยังคงอยู่ จะมีเครือญาติที่เป็นกลุ่มใหญ่ ๆ เช่น นามสกุล จันตา กันทา ปิ่นแจ่ม เตโชแจ่ม ความสัมพันธ์จะต่างจากในสมัยก่อน ๆ แต่จะเกิดขึ้นในเฉพาะช่วงของวัย เช่น วัยเด็กและวัยเรียน วัยหนุ่มสาว มักจะคบหาสมาคมกลุ่มเพื่อนของตนเอง วัยผู้ใหญ่หรือผู้เฒ่าผู้แก่ที่เคยมีความสัมพันธ์กันมาแต่เดิมยังคงมีการไปมาหาสู่กันอยู่เสมอ และให้ความร่วมมือช่วยเหลือกันในด้านกิจการงานต่าง ๆ แม้จะเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปบ้าง เช่น ในสมัยก่อนจะช่วยเหลือกันทั้งในด้านแรงงานและกำลังทรัพย์ ในลักษณะของการลงแขก แต่ในปัจจุบันจะเป็นลักษณะของค่าจ้าง ในรูปแบบของการรับจ้างแม้จะเป็นเครือญาติกัน

การพึ่งพาของคนในหมู่บ้านที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันก็คือ การช่วยเหลือด้านแรงงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเพาะปลูกข้าว ด้วยการแลกเปลี่ยนแรงงานกับครอบครัวอื่น ซึ่งภาษาท้องถิ่นเรียกว่าเอามือ เช่น การถอนกล้าข้าว การปลูกข้าวและการเก็บเกี่ยวข้าว พ่ออุ้ยกอง จันตา ได้เล่าว่า "ก้านเอามือเอววัน เป็นก้านจ่วยกัน ป่าใจว่ามีกำป็น้องกันต๊ะจะจ่วย เจ้าของนาที่อยู่ใกล้กัน จาวบ้านนี้ อยู่ใกล้กันก่อนมาจ่วยยาม่วนดี" (การแลกเปลี่ยนแรงงานเป็นการช่วยเหลือกัน ไม่ได้มีเฉพาะญาติพี่น้องที่ช่วยเหลือ เจ้าของที่นาที่อยู่ใกล้ ชาวบ้านที่อยู่ใกล้กันก็มาช่วยทำ สนุกดี) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความ

สัมพันธ์ทางสังคมที่มีนอกเหนือจากกลุ่มเครือญาติแล้วยังมีกลุ่มเพื่อนบ้านและเจ้าของที่ดินที่มีนาอยู่บริเวณใกล้เคียง ให้ความร่วมมือกัน ช่วยเหลือกัน อันเป็นสาระพื้นฐานทางอุดมคติของความสัมพันธ์ทางสังคมภายในหมู่บ้าน

นอกจากนี้ พยัญฑ์ ก้อง จันตา ยังได้กล่าวต่อไปว่า การแลกเปลี่ยนแรงงานไม่เพียงพอกันในเรื่องการปลูกข้าวก็คือ การไถ คราด การทำคันนา การกำจัดหญ้า รวมทั้งไม่เพียงพอกันในการเพาะปลูกพืชที่ซื้อขายกัน เช่น กระเทียม ถั่วลิสง และถั่วเหลือง ซึ่งมีการแลกเปลี่ยนแรงงานกันแต่จะมีการรับจ้างแรงงานเป็นรายวัน เพราะเป็นเรื่องของแต่ละครอบครัวในด้านเศรษฐกิจ ทั้งผู้ว่าจ้างกับผู้รับจ้าง ทำให้สะท้อนถึงความพยายามยกฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวของตนเอง อันที่จะส่งผลให้ครอบครัวเกิดความสะดวกสบาย จีบจ่ายใช้สอยและมีเครื่องอำนวยความสะดวกของแต่ละครอบครัว นายสงค์ ก้าวิล กล่าวว่า "ก้านลงทุนยะนาต้องขายจั่ว ขายควาย ขายสร้อยไปลงทุน แล่งเยก้อแล่งป่า กุ่มกิ่น ป่ากุ่มใจ ช้างยังตุ๊ก แต่ก้อต้องยะเพราะเยก้อเปื้อมีกิ่น ก้านยะนาไผ่ไปยะเป็นก้านก้า ปืดดินกู๋ราย" หมายความว่า การลงทุนทำนาต้องขายวัวขายควาย ขายสร้อยไปลงทุน ยิ่งทำก็ยิ่งไม่พอกินพอใช้ กลับยิ่งจน แต่ก็ต้องทำเพราะทำก็เพื่อมีกิน การทำนา หากไปทำเป็นการค้าขาดทุนทุกรายจึงมีชาวนาบางรายตัดสินใจเลิกอาชีพทำนา ขายนาไผ่ให้ เลิกทำนา หันมายึดอาชีพรับจ้างขายแรงงานเป็นชาวนาไร้ที่ดิน เป็นกรรมกรค่าแรงต่ำ ยากจน คนหนุ่มสาวบางส่วนซึ่งเป็นแรงงานสำคัญในภาคเกษตรทำงานรับจ้างในหมู่บ้าน ไปขายแรงงานรับจ้างในเมือง ไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม แรงงานกลุ่มหนุ่มสาวชาวบ้านถูกผลักดันออกจากที่เกิด สูญเสียความผูกพันกับชุมชน ห่างเหินจากประเพณีและวัฒนธรรม กลายเป็นปัจจัยแรงงานให้นายทุนอุตสาหกรรมเพื่อประโยชน์ของนายทุน

ชาวบ้านบ้านโละป่าหาญ รับเทคโนโลยีใหม่ในการผลิต ทุกอย่างที่มีมาไม่ว่าจะเป็น รถไถนา รถตัดหญ้า เครื่องจักร รถยนต์ขนส่งผลผลิต ปุ๋ยเคมี ฮอริโมนเร่งการเจริญเติบโตของพืชและยา กำจัดศัตรูพืช การรับเอาเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้เพื่อเร่งผลผลิตทางการเกษตร ให้ความสัมพันธ์ของชาวบ้าน ที่เคยพึ่งพาอาศัยกันและกันถูกทดแทนการใช้เครื่องจักรและการว่าจ้างแรงงานเป็นเงินสด ระบบการแข่งขันเข้ามาแทนความร่วมมือ การว่าจ้างแรงงานเข้ามาแทนที่การเอาแรง น้ำเงินเข้ามาแทนน้ำใจ

ชาวบ้านโละป่าหาญในปัจจุบันบางคนขายที่ดินทำกินแล้วยังใช้หนี้ไม่หมด ปรับเปลี่ยนตนเองเป็นการรับจ้างแรงงานในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้าน อีกลักษณะหนึ่งมีการทำการเกษตรที่สอดคล้องกับการเกษตรแผนใหม่ ใช้ปัจจัยการผลิตที่สำคัญคือ ทุน แรงงาน หาแหล่งเงินทุนในการซื้อเมล็ดพันธุ์ ยาฆ่าแมลง สารเคมี ฮอริโมน จ้างแรงงานจากแหล่งเงินทุนต่าง ๆ ชาวบ้านกลุ่มนี้จะเป็นผู้จัดการในการผลิตโดยใช้เงินทุนเป็นสำคัญในการผลิต ลักษณะดังกล่าวจะสัมพันธ์กับการผลิตที่เปลี่ยนแปลงไปในครอบครัวและชุมชนการผลิตพืชทางการเกษตรจะปลูกโดยใช้พื้นที่มาก เพิ่มปริมาณผลผลิตเป็นจำนวนมาก ใช้เงินทุนมาก มุ่งหวังเพื่อขายผลผลิต เป็นหลักสำคัญโดยไม่มุ่งหวังไว้กินไว้ใช้บริโภคเป็นการผลิตเพื่อการค้า ผลผลิตที่ได้เกี่ยวข้องกับกลไกของตลาดและพ่อค้าคนกลาง ผลิตตามความต้องการของตลาด มุ่งหวังผลตอบแทนคือได้กำไร กล่าวได้ว่าการทำการเกษตรแผนใหม่ต้องเป็น ผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี การดำเนินชีวิตเกี่ยวข้องกับผลผลิตของตนเอง ต่างคนก็ต่างทำงานอย่าง เต็มที่ ใช้เวลาอยู่กับผลผลิตทางการเกษตร เวลาที่ให้กับครอบครัวญาติพี่น้อง กิจกรรม งานบุญ งานประเพณี ลดน้อยลงไปทุกขณะ ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนเกิดขึ้นในลักษณะ "ตัวใครตัวมัน" ความสัมพันธ์ทางสังคมเปลี่ยนเป็นความสัมพันธ์ทางการค้ามากขึ้น การแลกเปลี่ยนแรงงานเริ่มหมดไปเป็นการจ้างงานรายวันโดยจ่ายค่าแรงเป็นเงินสด การอพยพแรงงานมีมากขึ้น ความสัมพันธ์ทางสังคมที่วางอยู่บนพื้นฐานของความเป็นญาติเริ่มเสื่อมคลายลง

สำหรับเรื่องของกิจกรรมส่วนรวมในหมู่บ้าน มีการช่วยเหลือกันในระดับหมู่บ้าน ซึ่งพบน้อยมา ก็นหา กล่าวถึงกิจกรรมในหมู่บ้านถ้าหากเป็นกิจกรรมส่วนรวมแล้ว ทุกคนในหมู่บ้านจะร่วมมือร่วมใจกันทำกิจกรรม เช่น การขุดลอกเหมืองฝาย การทำความสะอาดป่าช้า การพัฒนาวัดหากผู้ใดไม่เข้าร่วมกิจกรรมก็จะถูกปรับเป็นเงินตามระเบียบกฎเกณฑ์ที่ทางคณะกรรมการหมู่บ้านได้กำหนดเอาไว้ และนอกเหนือจากการถูกปรับแล้วก็จะถูกเพื่อนบ้านลงโทษโดยการไม่ให้การช่วยเหลือและถูกนินทาจากเพื่อนบ้าน ถ้าหากผู้นั้นมีกิจกรรมด้านการช่วยเหลือแรงงาน เช่น การเอามือเอารวัน เป็นต้น จึงมีผลทำให้ทุกคนหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง การกระทบกระทั่งภายในชุมชนเดียวกัน ทั้งนี้ก็เนื่องจากว่าทุกคนในชุมชนต้องพึ่งพากัน ช่วยเหลือกันเรื่องแรงงาน ความช่วยเหลือจากญาติพี่น้อง เครือญาติและเพื่อนบ้าน

ถึงแม้ว่าความสัมพันธ์ความเป็นพี่น้องห่างเหินไป โอกาสที่จะมาพบปะกัน ช่วยเหลือกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ได้ตามสารทุกข์สุกดิบกันระหว่างเครือญาติก็ยังมิอยู่ โดยเฉพาะงานบุญประจำปี งานเทศกาลปีใหม่เมืองและงานศพจะมีการช่วยเหลือกันในระดับ

หมู่บ้าน การไปมาหาสู่กันมีน้อย เมื่อมาพบปะกันมักจะพูดคุยเรื่องการทำมาหากิน ชีวิตความเป็นอยู่ขึ้นอยู่กับเครื่องอำนวยความสะดวก ชาวบ้านโละป่าหาญยังได้มีโอกาสพบปะกับบุคคลภายนอกมากขึ้นด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐ เอกชน พ่อค้าคนกลาง เช่น เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ เจ้าหน้าที่ทศ.32 บริษัทเอกชน พ่อค้าคนกลาง เกี่ยวกับการผลิตและการขาย ผลผลิตการเกษตร

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เปลี่ยนแปลงไปอีกประการหนึ่งก็คือ ลักษณะความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ ความสัมพันธ์ที่เคยช่วยเหลือเกื้อกูลกันในด้านต่าง ๆ เช่น เรื่องของแรงงาน การลงแขก การเลี้ยงผีปู่ย่า หรือเมื่อในบ้านใดบ้านหนึ่งมีการจัดงานทำบุญ งานบวช หรืองานแต่งงาน ได้เปลี่ยนแปลงไปจากที่จะมีการร่วมแรงร่วมใจกันทำตั้งแต่เริ่มงานจนถึงสิ้นสุดงานได้เปลี่ยนไป เป็นการช่วยเหลือในเรื่องด้านเงินทองที่ร่วมทำบุญด้วย การไปมาหาสู่กันจากที่เมื่อมีเวลาว่างจะห่างเหินไป ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากการที่ต้องออกไปประกอบอาชีพนอกชุมชน การไปมาหากันก็จะเป็นไปในลักษณะที่เป็นงานมากขึ้น จะพูดคุยกันในเรื่องของการประกอบอาชีพ การพบปะกันส่วนใหญ่ ผู้ชายก็จะพบกันตามร้านขายเครื่องดื่มบ้าง การแวะเวียนเข้าไปพูดคุยกันภายในบ้านเป็นเวลานานเปลี่ยนไปเพียงแค่ตะโกนพูดคุยแล้วก็ผ่านไป

ความสัมพันธ์กันในแง่ของการรวมกิจกรรมในหมู่บ้านน้อยลง จากการที่เคยร่วมกันจัดงานประจำปีของหมู่บ้านที่เป็นมาทุก ๆ ปี ในระยะต่อมาเมื่อมีระบบการผลิตทางการเกษตรเกิดขึ้นในหมู่บ้าน จากการที่เคยวางแผนมาช่วยกันจัดเตรียมงานจะไม่มีเพราะต้องใช้เวลาส่วนใหญ่กับการ ประกอบอาชีพ การดำเนินงานที่เคยจัดขึ้นทุกปีจึงไม่เกิดขึ้นและเห็นความสำคัญของกิจกรรมในหมู่บ้านที่เป็นลักษณะของนันทนาการน้อยลง ดังนั้นจึงไม่มีสิ่งที่ดึงดูดให้ชาวบ้านเข้าร่วมกลุ่มกันทำกิจกรรมของหมู่บ้าน การพบปะสัมพันธ์กันจึงน้อยลง

ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อระบบการผลิตด้านการเกษตร จากที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงระบบความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคล ทั้งความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติของคนในหมู่บ้านแล้ว ส่งผลกระทบต่อระบบการเกษตร กล่าวคือ ในปัจจุบันการเอามือเอารวันลดน้อยลงในหมู่บ้านจะมีเฉพาะกลุ่มเครือญาติ กลุ่มเพื่อนบ้านและเจ้าของที่ดินที่อยู่บริเวณใกล้กันที่มีความสนิทสนมกันบางกลุ่มเท่านั้น เนื่องจากบางคนอยากเป็นตัวของตัวเอง หมายความว่าบ้านโน้นก็ทำวันนี้ บ้านนี้ก็ทำวันนั้น พอหลาย ๆ บ้านเข้าก็เป็นอันว่าต่างคนต่างทำ จึงทำให้ไม่สนใจการเอามือเอารวันและบางครอบครัวมีสมาชิกในบ้านน้อย แต่มีการเอามือเอารวันถึง 20 -30 คน ดังนั้นจึงไม่มีเวลาไปตอบมือได้ทันและทั่วถึง ประกอบกับการขาด

แรงงานในครอบครัวอันเนื่องมาจากการที่บุตรหลานได้ไปรับจ้างนอกหมู่บ้าน จึงทำให้เกิดการแสวงหาแรงงานรับจ้างรายวันทั้งคนภายในและ ภายนอกหมู่บ้านที่มีค่าจ้างเป็นเงินตอบแทน ดังนั้น ชาวบ้านผู้มีทุนจะพยายามจ้างแรงงานแทนที่จะ แลกเปลี่ยนแรงงานเพื่อเพิ่มผลผลิตให้มีปริมาณมากและตอบสนองต่อความต้องการของระบบตลาดที่ต้องใช้ปัจจัยในการผลิต เช่น เงินทุน แรงงาน ที่ดิน เป็นจำนวนมากรวมทั้งต้องพึ่งพาเทคโนโลยีเข้ามาเป็นปัจจัยในการผลิต ทั้งนี้เพื่อให้ทันต่อระยะเวลา ฤดูกาล ในการผลิตเพื่อขายอันเป็นผลสืบเนื่องและสอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจในปัจจุบัน การสลายตัวของระบบแรงงานแลกเปลี่ยนมีผลบีบบังคับให้ชาวบ้านที่มีทุนน้อยให้จำเป็นต้องหันมาจ้างแรงงานด้วย ซึ่งหมายถึงการหมดเปลืองเงินสดหรือข้าวที่ส่วนใหญ่ปลูกเพื่อรับประทานในครัวเรือน แต่ต้องกลับแบ่งส่วนให้เป็นค่าแรงงาน

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับกลุ่ม

นอกจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคลแล้ว ในหมู่บ้านยังมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ไม่ใช่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรกับกลุ่มทางการเกษตรในหมู่บ้าน ผู้วิจัยขอนำเสนอกกลุ่มเกษตรกรในชุมชน 4 กลุ่มคือ

1. กลุ่มเกษตรกรทำนาตำบลเมืองนะ
2. กลุ่มผู้ปลูกถั่วแขก
3. กลุ่มผู้ปลูกถั่วฝักยาว
4. กลุ่มผู้ปลูกมะเขือ

ดังรายละเอียดต่อไปนี้

กลุ่มเกษตรกรทำนาตำบลเมืองนะ

กลุ่มเกษตรกรทำนาตำบลเมืองนะ เป็นกลุ่มที่ได้รวมตัวกันโดยการชี้แนะจากเจ้าหน้าที่ของพัฒนาชุมชนอำเภอเมื่อ ปี พ.ศ. 2515 ซึ่งได้กำหนดพื้นที่ในการรวมกลุ่มคือ บ้านเมืองนะ หมู่ที่ 1 ซึ่งการรวมกลุ่มครั้งแรกนี้เป็นการฝึกกำลังของชาวบ้านเพื่อทำการเกษตร แต่การรวมกลุ่มไม่ประสบผลสำเร็จ การดำเนินงานของกลุ่มล้มลุกคลุกคลานมาโดยตลอด ในที่สุดก็ต้องล้มเลิกการรวมกลุ่มไป

เจ้าหน้าที่พัฒนาการอำเภอไม่ละทิ้งความพยายามในการที่จะผลักดันให้เกิดกลุ่มเกษตรกรตำบลเมืองนะขึ้นอีกครั้งหนึ่ง โดยการหาพื้นที่หมู่บ้านที่มีความต้องการที่จะรวมตัวกันเป็นกลุ่ม นายสงัด กำวิล ประธานกลุ่มกล่าวว่า "อ้ายดำคำ บอกว่าพัฒนากรล่นไปบ้านขุนบ้านแผ่ ก่อบมีบ้านไหนเอา ก่อเลยเอาหื้อบ้านโละเฮา บ้านโละก่ก่จำเป็นต้องเอาเพราะเป็นขอร้องหื้อยะ" (พี่ดำคำบอก

ว่า พัฒนาการไปติดต่อหมู่บ้านนั้น หมู่บ้านนี้ก็ไม่มีหมู่บ้านไหนรับ ก็เลยให้บ้านโละป่าหาญของเรา บ้านโละป่าหาญก็ จำเป็นต้องรับเพราะเขาขอร้องให้ทำ)

บ้านโละป่าหาญได้พยายามรวบรวมสมาชิกภายในหมู่บ้านโดย นายอวยพร กอนแสง ผู้ใหญ่บ้านในสมัยนั้นและเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนอำเภอ ซึ่งเป็นหน่วยงานนอกชุมชนเข้าไปผลักดัน และสนับสนุนให้ชาวบ้านจัดตั้งกลุ่ม รวมทั้งได้รับคำแนะนำส่งเสริมในเรื่องการทำมาหากินโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการเกษตร จากเจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอและเจ้าหน้าที่เกษตร หน่วยงานการเคลื่อนที่ 32 เชียงใหม่-ลำพูน ทำให้ชาวบ้านได้มีโอกาสได้รับคำแนะนำจาก เจ้าหน้าที่ของรัฐในเรื่อง สินเชื่อ การประกันราคาผลผลิต การพยุงราคาสินค้า ตลอดจนชีวิตความเป็นอยู่ทุกด้าน

นายคะนอง แสนยอง รองประธานกลุ่ม ได้เล่าว่า "เมื่อตะกอนจาวบ้านจะรู้ว่ามันจะลุกหว่า" (เมื่อก่อนนี้ชาวบ้านจะพูดว่า กลุ่มจะเป็นไปได้หรือ) นายอุดม จันตา ประธานสัมพันธ์กลุ่มได้พูดต่อไปว่า "ผมเนี่ยเป็นคนไปจวนหื้อจาวบ้านเข้า เป็นก้อป่าเข้า ที่กลุ่มเฮาเป็นกลุ่มเป็นก้อน ล่นเข้ามาสมัคร" (ผมเนี่ยแหละที่เป็นผู้ไปชวนให้ชาวบ้านเข้ากลุ่ม เขาก็ไม่เข้ากลุ่ม เมื่อกลุ่มของเราเป็นกลุ่มใหญ่ก็เข้ามาสมัคร) เมื่อชาวบ้านเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มมากขึ้น ก็มีชาวบ้านหมู่บ้านอื่นในตำบลเมืองนะและตำบลใกล้เคียงเข้ามาเป็นสมาชิก กลุ่มเกษตรกรทำนาตำบลเมืองนะ ได้จัดตั้งเป็นทางการ จัดทะเบียนเป็นนิติบุคคลเมื่อ วันที่ 21 พฤศจิกายน 2521 มีสมาชิกทั้งหมด 409 คน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 1 จำนวนสมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนาตำบลเมืองนะ

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนสมาชิก
1	บ้านเมืองนะ	46
2	บ้านนาหวาย	55
3	บ้านโละป่าหาญ	122
4	บ้านโป่งอาง	40
5	บ้านน้ำรู	53
6	บ้านห้วยไล่	20
7	บ้านจองคำ	13
8	บ้านไชยา	1
9	บ้านอรุโณทัย	3
1	บ้านห้วยเป่า (ตำบลทุ่งข้าวพวง)	56
รวม		409

ที่มา : ที่ทำการกลุ่มเกษตรกรทำนาตำบลเมืองนะ 2539

จากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่า ชาวบ้านบ้านโละป่าหาญมีจำนวนสมาชิกมากที่สุด เป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของชาวบ้านต่อการรวมกลุ่มและขยายตัวไปยังหมู่บ้านใกล้เคียง ดังเช่นหมู่บ้านนาหวาย บ้านโป่งอาง และบ้านน้ำรู ทั้งนี้ก็เนื่องจากหมู่บ้านดังกล่าวมีอาณาเขตพื้นที่ใกล้เคียงกัน มีการขยายตัวของระบบเครือญาติโดยการแต่งงานกัน สภาพพื้นที่เพาะปลูกคล้ายคลึงกัน รวมทั้งมีวัฒนธรรมชุมชนที่เหมือนกันซึ่งแตกต่างจากหมู่บ้านไชยาที่มีจำนวนสมาชิกน้อยที่สุด ทั้งนี้ก็เนื่องจากว่า บ้านไชยาอยู่ไกลจากบ้านโละป่าหาญ และผู้ที่เป็นสมาชิกก็ยังเป็นเครือญาติของชาวบ้านบ้านโละป่าหาญที่ไป แต่งงานกับชาวบ้านบ้านไชยาซึ่งเป็นชาวเขาเผ่ามูเซอ ที่มีวัฒนธรรมชุมชนต่างไปจากวัฒนธรรม ชุมชนบ้านโละป่าหาญ

คณะกรรมการกลุ่มเกษตรกรทำนาตำบลเมืองนะ

1. นายสจ็ด.	กำวิล	ประธานกรรมการ
2. นายคะนอง	แสนยอง	รองประธานกรรมการ
3. นายทา	ขันคำ	กรรมการ
4. นายบรรเลง	พงษ์มา	เหรัญญิก
5. นายจรศักดิ์	ผัดเป้า	เลขานุการ
6. นายอุดม	จันตา	ประชาสัมพันธ์

นายสจ็ด กำวิล ประธานกรรมการกลุ่มเกษตรกรทำนาตำบลเมืองนะได้เล่าว่า พ่ออุ้ยโต จันตา ซึ่งเป็นคณะกรรมการกลุ่มได้ร่วมกับคณะกรรมการกลุ่มรวมทั้งเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน อำเภอ ในช่วงปี พ.ศ. 2516 ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่มอย่างกว้าง ๆ ไว้ ต่อมาได้เปลี่ยน วัตถุประสงค์และ คุณสมบัติของสมาชิกกลุ่มซึ่งถือเป็นแนวทางปฏิบัติของกลุ่มมาจนถึงปัจจุบัน ดังนี้

วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่ม

1. เพื่อจัดซื้อวัสดุการเกษตรและสินค้าอุปโภคบริโภคให้สมาชิกทั้งเงินสดและเงินผ่อน
2. เพื่อเพิ่มความรู้โดยเกษตรกรจะได้รับความรู้ ข่าวสารทางด้านการตลาดเพิ่มขึ้น
3. เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนสำหรับสมาชิก
4. เพื่อรวบรวมผลผลิตของสมาชิกมาจัดการขาย
5. เพื่อจัดให้มีเครื่องมือ เครื่องจักรกลเกี่ยวกับการผลิตทางการเกษตรสำหรับให้สมาชิกใช้ประโยชน์โดยเสียเงินเป็นค่าตอบแทน

คุณสมบัติของสมาชิกกลุ่ม

1. เป็นบุคคลธรรมดา สัญชาติไทยและบรรลุนิติภาวะ
2. เป็นผู้ประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นหลัก
3. ถือหุ้นอย่างน้อยหนึ่งหุ้นแต่ต้องไม่เกินหนึ่งในห้าของจำนวนหุ้นทั้งหมด
4. ไม่เป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตรกรอื่นที่มีวัตถุประสงค์ในการให้กู้ยืมเงิน
5. ครอบครัวหนึ่งให้เป็นสมาชิกได้หนึ่งคน

หน่วยงานที่ให้การส่งเสริมสนับสนุน

1. สำนักงานเกษตรอำเภอเชียงดาว
2. ฝ่ายส่งเสริมการเกษตร หน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 32 เชียงใหม่-ลำพูน

(นพค. 32)

3. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์
4. การรวมหุ้นของสมาชิก หุ้นละ 50 บาท
5. สำนักงานพัฒนาการอำเภอเชียงดาว

การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเกษตรกรกรทำนาดำบลเมืองนะ เมื่อจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล แล้วนั้น ทำให้กลุ่มสามารถทำนิติกรรมได้ถูกต้องตามกฎหมาย สามารถหาแหล่งเงินทุน ปัจจัยการผลิต การฉีกกำลังของชาวบ้าน ทำให้มีอำนาจต่อรองกับพ่อค้าคนกลางได้ ผลผลิตทางการเกษตร มีการประกันราคาจากกลุ่ม ทำให้ชาวบ้านโละป่าหาญได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของกลุ่ม แต่ละคนก็พยายามเข้ามาเป็นสมาชิกในกลุ่ม นายเสาร์ กันทา ได้เล่าถึงการเข้ามาเป็นสมาชิกของกลุ่มว่า ตนเป็นคนยากจนและสมัครใจเข้าเป็นสมาชิกเพราะคาดหวังไว้ว่ากลุ่มจะให้ประโยชน์แก่เขาทั้งในปัจจุบันและอนาคต เขาได้แหล่งเงินทุนจากกลุ่มในการทำเกษตร รวมทั้งได้รับปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ในลักษณะเงินเชื่อ ผลผลิตทางการเกษตรก็ได้รับการดูแลจากกลุ่ม หลังจากขายผลผลิตทางการเกษตรและหักค่าใช้จ่ายต่าง ๆ แล้ว เขายังได้รับรายได้เพิ่มขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับกรณีที่ยังไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร (สัมภาษณ์ นายเสาร์ กันทา) สาเหตุดังกล่าวเป็นเงื่อนไขที่ทำให้กลุ่มเกษตรกรดำนเมืองนะทำการจดทะเบียนกลุ่มให้ถูกต้องตามกฎหมายเป็นนิติบุคคลรวมเวลาแล้ว 18 ปี

นายเพชร แจ่งจันทร์ เกษตรกรอายุ 40 ปี ได้เล่าว่า "ผมเป็นสมาชิกเมื่อปี 2530 เพราะผมมาจากจังหวัดอุดรธานี และมีเมียที่นี่ ที่นาของเมียผมมี 10 กว่าไร่ เวลาเสร็จจากการเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว ที่นาก็ว่างผมก็เลยปลูกกระเทียม แต่ถ้าจะให้ขึ้นแปลงกระเทียมคนเดียว เมื่อไหร่มันจะเสร็จ ผมจึงกู้เงินกลุ่มมาเพื่อนำไปจ้างคนมาเป็นแรงงานให้ผม ค่าจ้างแรงงานก็แพงแต่ก็คุ้มเพราะใช้เวลาเตรียมแปลงและปลูกกระเทียมน้อย ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ผมก็นำของกลุ่มมาใช้ก่อนแล้วค่อยคิดกันทีหลัง อีกอย่างหนึ่งทางกลุ่มเขาก็ให้เกษตรอำเภอมาแนะนำการใช้ปุ๋ยและการใช้ยาฆ่าแมลงกำจัดโรคให้ผมอีกด้วย ราคากระเทียมก็ไม่ต้องกังวล เพราะกลุ่มมีอำนาจต่อรองกับพ่อค้าคนกลาง ถ้าใครไม่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรแล้วจะมาปลูกกระเทียมแล้วไม่มีทางเพราะต้องใช้ทุนสูง นอกจากคนรวยจริง ๆ เท่านั้น"

กลุ่มเกษตรกรทำนาตำบลเมืองนะ ได้ตอบสนองความต้องการของชาวบ้านให้ชาวบ้านมีรายได้สูง นอกจากนี้ยังช่วยพัฒนากลุ่มโดยการนำผลกำไรจากการขายผลผลิตทางการเกษตรแล้วหักเปอร์เซ็นต์เงินเข้าเป็นกองกลางของกลุ่ม เพื่อใช้พัฒนางานของกลุ่มให้เจริญ เงินก้อนนี้เป็นของทุกคนในกลุ่ม สำหรับขยายกิจการกลุ่มและพัฒนาหมู่บ้านในด้านต่างๆ หรือให้สมาชิกกู้ยืมเพื่อใช้ในการเพิ่มผลผลิตดังเช่น พ่อบลวง เสาร์แก้ว เตโชแจ่ม ได้กล่าวว่า "ก่อนดีผมจะเป็นพ่อบลวง ผมก็ไม่ได้เข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม ผมบ่กู้เงินกลุ่ม ผมใช้ทุนของผมเยี่ยะ เงินกลุ่มก็เอาหื้อเป็นตี้จำเป็นกว่า เป็นก่านจ่วยเหลือเป็นตวย แต่ผมก้อได้เงินปันผลจากหุ้นคือ หุ้นละ 4 บาทต่อปี และก้อได้กำไรจากการขายผลผลิตของกลุ่มแหล่ร้อยละ 2 บาทต่อปี" (ก่อนที่จะผมจะเป็นผู้ใหญ่บ้าน ผมก็ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม ผมไม่กู้เงินกลุ่ม ผมใช้ทุนของผมทำ เงินกลุ่มก็เอาให้คนที่จำเป็นกว่า เป็นการช่วยเหลือเขาด้วย แต่ผมก็ได้เงินปันผลจากหุ้นคือหุ้นละ 4 บาทต่อปี และก็ได้จากกำไรจากการขายผลผลิตของกลุ่มอีกร้อยละ 2 บาทต่อปี)

กลุ่มเกษตรกรทำนาตำบลเมืองนะมีการเติบโตอย่างมั่นคง สมาชิกกลุ่มให้ความร่วมมือกันและสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างเพื่อนสมาชิกและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทุกวันเสาร์แรกของทุกเดือนจะมีการประชุมสมาชิกที่วัดโละป่าหาญ เวลา 18.00 น. เพื่อเป็นการสื่อสารข้อมูลระหว่างกลุ่มกับสมาชิกและสมาชิกสามารถแสดงความคิดเห็นตอบโต้ได้ ความขัดแย้งย่อมลดน้อยลงไป การประชุมของกลุ่มสมาชิกโดยรวมแล้ว มีประเด็นในการประชุมเกี่ยวกับเรื่องนุ้ยและยากำจัดศัตรูพืชว่าขณะนี้จำเป็นจนวนเท่าไร นุ้ยและยาราคาเท่าไร การติดตามหนี้สินสมาชิก การระดมหุ้นสมาชิก ตลอดจนความขัดแย้งที่เกิดขึ้น เช่น การปล่อยวัว ควายที่เข้าไปทำความเสียหายให้กับผลผลิตทางการเกษตร รวมทั้งการลักขโมยผลผลิตซึ่งปัญหาเหล่านี้ได้เข้าเสนอในที่ประชุม โดยการhamditiที่ประชุมร่วมกันอย่างมีระบบระเบียบเป็นกฎเกณฑ์ของกลุ่ม หามาตรการและบทลงโทษให้กับสมาชิก โดยการปรับไหม การประชุมสมาชิก เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการสร้างความเป็นปึกแผ่นของกลุ่มเกษตรกรทำนาตำบลเมืองนะ และสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลกับกลุ่มอีกด้วย

การเกิดกลุ่มเกษตรกรทำนาตำบลเมืองนะ ทำให้สมาชิกกลุ่มมีการพบปะกันมากขึ้น มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน แต่สำหรับคนที่ไม่ใช่สมาชิกกลุ่มไม่มีโอกาสที่จะเข้าร่วมประชุม พบปะสังสรรค์ เรียนรู้แลกเปลี่ยน สนทนาและไม่มีโอกาสที่จะได้รับการบริการช่วยเหลือแหล่งเงินทุน ปัจจัยการผลิต รวมทั้งความรู้และทักษะทางการเกษตรที่ส่งผลให้เกษตรกรสามารถเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร และทันต่อการเปลี่ยนแปลง โดยเกษตรกรรับรู้ข่าวสารทางด้านตลาด เทคนิควิธีต่าง ๆ อันเนื่องมาจากการร่วมกันทำการเกษตรจากกลุ่มทำนาตำบลเมืองนะ ความสัมพันธ์ระหว่างคนไม่เป็นสมาชิกกลุ่มกับคนที่สมาชิกกลุ่มนั้น ยังคงผูกจาทักทายกันตามฐานะที่รู้จักกัน เป็นเพื่อน

บ้านกัน เมื่อมีกิจกรรมในหมู่บ้าน เช่น งานบุญ งานศพ ก็มีการพูดคุยกันธรรมดา หลังจากนั้นผู้ที่ เป็นสมาชิกกลุ่มก็จับกลุ่มคุยกันถึงเรื่องกลุ่มทำนาของตนเอง ซึ่งผู้ที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มไม่มีโอกาส เรียนรู้สนทนาแลกเปลี่ยนในเวทีดังกล่าว และต้องหากกลุ่มพูดคุยกับผู้ที่ไม่เป็นสมาชิกเหมือนกัน

การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างคนที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มกับกลุ่มเกษตรกรทำนา ตำบลเมืองนะ นั้น มีปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์คือ

1. ถนน บ้านโละป่าหาญมีการคมนาคมสะดวกสบาย สามารถติดต่อกับภายนอกได้ทุกฤดูกาล นางจันทร์ จิ่งดำ กล่าวว่า "ข้าเจ้าป่ามีที่ดินก็ป่าได้ะก้านเกษตร ได้กะฮับจ้างเป็น ถ้า ฮับจ้างในบ้านกะแรงมันถูก กะเลยเอารถเครื่องไปฮับจ้างบ้านห้วยเป้า กะแรงมันแบ่งน้อย ถนนก็ดี ไวยกไว" (ฉันไม่มีที่ดินก็ไม่ได้ทำการเกษตร ได้แต่รับจ้างคนอื่น ถ้ารับจ้างในหมู่บ้านได้ค่าแรง น้อย ก็ไปรับจ้างบ้านห้วยเป้าได้ค่าแรงมากกว่า โดยใช้จักรยานยนต์ไปเพราะถนนดีและเร็วด้วย) ความสัมพันธ์ของคนกับกลุ่มเกษตรกรได้ห่างเหินไปทั้งนี้เนื่องจากการคมนาคมสะดวก ทำให้เกิด การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมกับกลุ่มเกษตรกร

2. เงิน การทำนาชาวนาที่ไม่มีที่ดินต้องใช้เงินทุนมาก ตั้งแต่ค่าเช่านา เช่าควาย รวมทั้ง ค่าจ้างแรงงาน นายบรรเลง พงษ์มา ได้กล่าวว่า การรับจ้างแรงงานของคนในหมู่บ้านเพื่อให้ได้ เงินเป็นค่าตอบแทนนั้นได้ถูกแทนที่การเอามือเอารวัน เพราะชาวบ้านต้องการเงินใช้จ่ายในครอบครัว ความสัมพันธ์ของคนกับกลุ่มเกษตรกรได้เปลี่ยนไป จากญาติพี่น้องเป็นนายจ้างกับลูกจ้าง ทำให้ เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมกับกลุ่มเกษตรกร

3. การพัฒนาในภาครัฐเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับระบบการอยู่ร่วมสัมพันธ์กัน ของชาวบ้าน โดยการส่งเสริมการเกษตร ส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่ม พัฒนาด้านปัจจัยพื้นฐานในการ อยู่การกินของชาวบ้าน ดำเนินการแก้ปัญหาด้านปัจจัยพื้นฐานในเรื่องของแหล่งน้ำ ที่ดิน ไฟฟ้า ถนน รวมทั้งการพัฒนาอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มและส่งเสริมการเกษตร โดยหน่วยงานของภาครัฐเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของชาวบ้านโดย เฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มกับกลุ่มเกษตรกรทำนาตำบลเมืองนะ

4. การขายที่ดิน ชาวบ้านที่ขายที่ดินทำกินดังกรณีของ นายบุญส่ง ผัดเป้า ได้ขายที่ดิน ให้กับนายทุน ซึ่งต่อมาได้เกิดรีสอร์ทขึ้นในหมู่บ้าน ทำให้นายบุญส่ง ผัดเป้า หลุดพ้นจากการเป็น เกษตรกร ความสัมพันธ์กับกลุ่มเกษตรกรจึงไม่มีอีกต่อไป (สัมภาษณ์ นายบุญส่ง ผัดเป้า) การขาย ที่ดินทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมกับกลุ่มเกษตรกร

ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อระบบการผลิตด้านการทำนา ความสัมพันธ์ที่เปลี่ยนแปลงไปสู่ผลกระทบต่อการทำนาของชาวบ้านดังนี้คือ

1. ด้านแรงงาน คนได้ก่อให้เกิดการใช้แรงงานคนเป็นไปในเชิงธุรกิจมากขึ้น การช่วยเหลือ การลงแขกและการแลกเปลี่ยนแรงงานไม่เป็นที่ยอมรับ การว่าจ้างแรงงานเป็นรายวัน การเหมาจ่ายเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง การแลกเปลี่ยนแรงงานอันเป็นประเพณีดั้งเดิมได้ลดน้อยลงไป แต่ก็ยังมีอยู่ในระบบเครือญาติที่ใกล้ชิด การว่าจ้างแรงงานเข้ามาแทนที่ แรงงานคนมีความจำกัดมากขึ้น หาได้ยากขึ้น กล่าวคือ แรงงานในหมู่บ้านส่วนหนึ่งออกไปใช้แรงงานอยู่นอกหมู่บ้าน ส่วนหนึ่งไปเรียนหนังสือในชั้นที่สูงขึ้น จึงเกิดภาวะการขาดแคลนแรงงานในไร่นา ส่งผลให้ค่าจ้างแรงงานเพิ่มสูงตามและการทำนาก็ได้กำไรน้อยลงหรืออาจจะขาดทุนก็ได้

2. ด้านเครื่องจักร การทำนาในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงจากการใช้แรงงานคน แรงงานสัตว์ไปเป็นแรงงานเครื่องจักรมากขึ้น การใช้แรงงานวัว ควาย ก็ได้เปลี่ยนไปใช้แรงงานเครื่องจักร เครื่องจักรที่นิยมใช้ในไร่นา ได้แก่ รถไถนาเดินตาม รถอีแต๋น รถแทรกเตอร์ การนวดข้าวนิยมใช้เครื่องจักรแทนการฟาดตีด้วยแรงงานคน การใช้เครื่องสูบน้ำแทนการวิดด้วยแรงงานคน ซึ่งแรงงานเครื่องจักรเหล่านี้ได้เข้ามาแทนที่แรงงานวัว ควาย และแรงงานคนเกือบหมด ประกอบกับแรงงานคนหายากหรือขาดแคลนลงทุกวัน เนื่องจากคนหนุ่มสาวนิยมไปหางานทำนอกหมู่บ้านมากขึ้น ขาดคนเลี้ยงดูวัว ควาย และไถนา ชาวนาจึงต้องยืมหรือซื้อเครื่องจักรมาใช้แทน หากครอบครัวใดไม่มีเครื่องจักรเป็นของตนเองก็ต้องว่าจ้างคนอื่น

3. ที่ดิน พื้นที่ทำนาเป็นปัจจัยจำเป็นพื้นฐานในการทำนา ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพของดิน รวมถึงกรรมสิทธิ์ที่นา ชาวบ้านที่ไม่มีที่ดินทำนาจึงพยายามขวนขวายที่ดินทำนาโดยการเช่านาหรือหาที่ดินเป็นของตนเองในการทำนาปลูกข้าวในปริมาณที่เพียงพอต่อความต้องการ ปัจจุบันชาวบ้านได้ทำการบุกรุกที่สงวนเพื่อทำนาทำไร่ เพราะที่ดินหรือพื้นที่ทำนาเป็นสิ่งจำเป็นเบื้องต้นในการเป็นชาวนา ส่วนชาวบ้านผู้ไม่มีที่ดินเป็นของตนเองก็ต้องไปเป็นกรรมกรทำงานในไร่นาของผู้มีที่นามาก จึงเป็นผู้ที่มีฐานะทางสังคมดีกว่าผู้ที่มีน้าน้อยหรือไม่ที่นาเลย การเป็นกรรมกรทำงานนั้นนอกจากทำงานให้แล้วยังเป็นลูกน้องหรือเป็นบ่าวไร่ไปในตัวด้วย การทำนาของชาวบ้านที่มีกรรมสิทธิ์เป็นของตนเอง ชาวนาจะทำพิธีพืชมงคลแต่เพียงอย่างเดียว ไม่คำนึงถึงความเสียหายที่เกิดขึ้น

4. ทุน หมายถึงเงินอันเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งต่อการทำนา และหมายถึงเครื่องมือเครื่องใช้สำหรับเตรียมดิน บำรุงรักษา เก็บเกี่ยว ทุนที่เป็นเงินต้องเสียค่าใช้จ่ายเป็นเงิน เช่น ต้องจ่ายค่า

จ้างเตรียมดิน สำหรับผู้ที่ไม่มีรถไถนาเป็นของตนเองหรือมีแต่เตรียมดินเองไม่ทัน ค่าจ้างเก็บเกี่ยว ค่าจ้างนวด ค่าจ้างขนส่ง ค่าปุ๋ย สารเคมี กิจกรรมต่าง ๆ ในการทำนาต้องว่าจ้างทั้งสิ้น ทำให้ต้องใช้เงินลงทุนทำนาสูง ส่วนทุนที่เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำนา เช่น เครื่องมือเตรียมดิน เครื่องมือบำรุงรักษา ชาวนาต้องใช้ทุนที่เป็นเงินทองจึงกู้เงินจากกลุ่มเกษตรกรทำนาตำบลเมืองนะ และเงินธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรไปซื้อเครื่องมือ เกิดภาระหนี้สิน แต่ชาวบ้านส่วนมากหลายครอบครัวยังนิยมใช้ควายไถนา เครื่องมือเครื่องใช้จึงหามาใช้เองโดยไม่ต้องลงทุนเป็นเงินทอง ทำให้ชาวนาหลายครอบครัวยังคงพึ่งพาอาศัยตนเองและทรัพยากรในท้องถิ่น รวมทั้งภูมิปัญญาพื้นบ้าน แต่เครื่องมือเครื่องใช้สมัยใหม่ก็เป็นที่ต้องการของชาวนาผู้ร่ำรวย ซึ่งสามารถลงทุนซื้อเครื่องมือเครื่องใช้เพียงครั้งเดียวก็ใช้ได้หลายปีแต่ทุนที่เป็นเงินต้องลงทุนทุกปี ทุนสองประการนี้เป็นสิ่งจำเป็นในการทำนาอย่างยิ่ง ทุนทำให้เกิดการทำลาย "ระบบน้ำใจ" ของสังคมชาวนาให้พังทลายเกิด "ระบบน้ำเงิน" มาทดแทน

5. การจัดการ การจัดการในการทำนาปลูกข้าว ได้แก่ การเลือกพันธุ์ข้าว การวางแผนเตรียมดิน การวางแผนปลูกข้าว การว่าจ้างหรือแลกเปลี่ยนแรงงานหรือขอความช่วยเหลือแรงงาน การใช้เครื่องมือ เครื่องใช้ การจัดการเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ ชาวบ้านได้ใช้ความรู้พื้นบ้านหรือวิชาการพื้นบ้านเป็นพื้นฐาน เช่น การทำนายฝนว่าจะมีฝนมากหรือน้อย ชาวบ้านจะเตรียมตัวปลูกข้าวให้เสร็จภายในต้นฤดู การว่าจ้างแลกเปลี่ยนแรงงานมีการวางแผนที่แน่นอน มิฉะนั้นจะทำให้การทำนาล่าช้าออกไป ปัจจุบันชาวบ้านเริ่มใช้ความรู้ทางการลงทุนมาใช้ในการทำนา มีการคิดคำนวณระหว่างการจ้างแรงงานกับการทำเอง ทำให้เกิดกำไรขาดทุนอย่างไร ถ้าพบว่าเมื่อจ้างแรงงานแล้วขาดทุนก็จะไม่จ้าง แต่บางคนจ้างเพราะทำเองไม่ทัน ถ้าปล่อยไว้จะเสียหายมากขึ้น การนำความรู้ทางการลงทุนเข้ามาจัดการในการปลูกข้าวในบ้านโละป่าหยาญนั้น ยังคงมีการจัดการแบบพื้นบ้าน แต่สำหรับชาวบ้านที่ร่ำรวยยังคงผสมผสานการจัดการแบบพื้นบ้านกับการจัดการแบบใหม่

กลุ่มผู้ปลูกถั่วแขก

ถั่วแขกเป็นพืชตัวใหม่ซึ่งเกษตรกรนำมาปลูกภายในหมู่บ้านเมื่อปี พ.ศ. 2534 โดยการแนะนำและสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) พร้อมทั้งสนับสนุนเงินกู้แก่ชาวบ้านที่สนใจปลูกถั่วแขก นายอ้าย ทนงกิจ นายศรีมา ทองดี นายกอยะ จองคำ และนายอินทร์ คำชอบ ต่างก็มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการปลูกถั่วแขก จนกระทั่งปี พ.ศ. 2536 บริษัทอีสท์ เวสต์ ซีดจำกัด ได้เข้ามาสนับสนุนปัจจัยการผลิตที่มากกว่าเงินกู้ของ ธกส. คือบริษัทให้การสนับสนุนพันธุ์ถั่วแขก ปุ๋ยและยาฆ่าแมลง ผลผลิตบริษัทรับซื้อและประกันราคาให้ เมื่อขายผลผลิตแล้วบริษัทก็หักค่าพันธุ์พืช ปุ๋ย และยาฆ่าแมลง ส่วนที่เหลือก็เป็นรายได้สุทธิแก่เกษตรกรเมื่อ

ผู้ปลูกถั่วแขกทั้ง 4 คนตกลง บริษัทก็ทำสัญญาร่วมกันในการปลูกถั่วแขก การปลูกถั่วแขกทำให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้น เมื่อหักค่าใช้จ่ายแล้วทำให้มีชาวบ้านมาทำสัญญากับบริษัทเพิ่มมากขึ้น

ปัจจุบันกลุ่มผู้ปลูกถั่วแขกมีจำนวน 9 คน (พ.ศ. 2539) มีนายอ้าย ทนงกิจ เป็นหัวหน้ากลุ่ม นายปัน จันตา ได้เล่าว่า เมื่อได้เข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ปลูกถั่วแขกแล้ว เขามีเพียงแต่ที่ดิน 2 ไร่ และแรงงานของตนกับครอบครัวเท่านั้นที่เป็นทุนเดิม ได้รับปัจจัยการผลิตจากบริษัทให้การสนับสนุนทั้งสิ้น รวมทั้งได้รับคำแนะนำในการปลูกจากเจ้าหน้าที่บริษัทว่าควรปลูกระยะห่างกันเท่าไร ถั่วแขกถึงจะสวย สมบูรณ์ รวมทั้งต้องคอยดูแลเอาใจใส่อย่างสม่ำเสมอ ผลผลิตจึงจะมีคุณภาพดีตามที่บริษัทต้องการ นั่นก็หมายถึงว่า ราคาถั่วแขกก็จะดีตามไปด้วย ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น คุ่มค่าเหนื่อย (สัมภาษณ์ นายปัน จันตา)

นายเหง จองคำ ก็เป็นสมาชิกกลุ่มผู้ปลูกถั่วแขกคนหนึ่งเขาได้เล่าว่า เขาได้เริ่มปลูกถั่วแขกเมื่อปี พ.ศ. 2538 เขาเริ่มไม่ค่อยจะแน่ใจในการปลูกถั่วแขกเพราะเป็นสิ่งใหม่สำหรับเขา เมื่อเห็นตัวอย่างของผู้ที่เคยปลูกมาก่อนแล้วและได้ผลเพราะสังเกตจากรายได้ที่เพิ่มขึ้นของครอบครัวเหล่านั้น ประกอบกับได้รับการชักจูงจากญาติของตนคือ นายหยุ่น จองคำ ซึ่งบอกกับตนว่ามีรายได้ดี เขาจึงตัดสินใจปลูกถั่วแขก ซึ่งก็ได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนปัจจัยการผลิตเหมือนกับคนอื่น ๆ และได้ทำตามคำแนะนำการปลูกตามที่บริษัทได้ชี้แนะไม่ว่าจะเป็นการปลูก การเอาใจใส่ดูแล การให้น้ำ การใส่ยาฆ่าแมลง ซึ่งขั้นตอนการปลูกต่าง ๆ ก็ต้องทำตามเจ้าหน้าที่บริษัทที่เรียกว่าหัวหน้าสายที่คอยแนะนำ ทำให้ถั่วแขกมีคุณภาพดีตามที่บริษัทต้องการและมีราคาสูง (สัมภาษณ์ นายเหง จองคำ)

นายหลู ทองแดง เกษตรกรผู้ปลูกถั่วแขกได้กล่าวถึงบริษัทว่า บริษัทจะมีตารางกำหนดเวลาให้กับกลุ่มผู้ปลูกถั่วแขกได้ปฏิบัติตามคือ ช่วงเวลาใดต้องปลูก ปลูกระยะห่างกันเท่าไร เวลาใดที่จะต้องให้น้ำ น้ำที่ให้มีปริมาณมากน้อยแค่ไหน น้ำที่ให้จะให้เวลาใด ยาฆ่าแมลงจะใช้เวลาใด เป็นต้น การดำเนินการจะถูกกำหนดและควบคุมดูแลจากหัวหน้าสาย เมื่อหัวหน้าสายมาตรวจตามเวลาที่กำหนดพบว่า ผู้ใดไม่ทำตามเพราะอาจจะเกียจคร้านหรือติดธุระที่อื่นจะถูกตำหนิจากหัวหน้าสาย รวมทั้งจะได้ผลผลิตที่ไม่เป็นไปตามที่บริษัทกำหนด และจะส่งผลให้ราคาถั่วแขกได้ราคาต่ำ อีกทั้งตนอาจไม่ได้ปลูกถั่วแขกในปีต่อไปให้กับบริษัทอีกด้วย การปลูกถั่วแขกจึงต้องทำให้ตนต้องทำตามกำหนดเวลาที่ทางบริษัทกำหนดไว้ ทำให้ไม่มีเวลาที่จะไปพบปะหรือร่วมกิจกรรมของหมู่บ้านได้ แม้กระทั่งเวลากลางคืนตนต้องคอยดูแลเอาใจใส่และให้น้ำถั่วแขกอีกด้วย (สัมภาษณ์ นายหลู ทองแดง)

ความสัมพันธ์ระหว่างหัวหน้าสายกับเกษตรกร เป็นความสัมพันธ์ที่มีต่อกันตามระยะเวลา ที่ถูกกำหนดตามตาราง เป็นความสัมพันธ์ด้วยเงื่อนไขของผลประโยชน์ที่บริษัทจะได้รับจาก เกษตรกร และในขณะเดียวกันเกษตรกรก็จะถูกติดตามผลการปฏิบัติงานจากหัวหน้าสาย และเป็น การชี้วัดถึงความเอาใจใส่ดูแลความขยันขันแข็ง ความอดทน ในการทำการเกษตรของเกษตรกร เป็นความสัมพันธ์เป็นครั้งคราว ความสัมพันธ์เกิดขึ้นได้ก็ด้วยเงื่อนไขของผลประโยชน์ ต่างฝ่ายต่าง หาผลประโยชน์ซึ่งกันและกันในด้านเศรษฐกิจ

การปลูกถั่วแขกของชาวบ้านบ้านโละป่าหาญได้ดำเนินไปด้วยดี สมาชิกกลุ่มมีรายได้เพิ่ม ขึ้นให้กับครอบครัว และมีความคาดหวังในการที่จะปลูกต่อไป ทุกคนได้เอาใจใส่ทุ่มเทให้กับ ถั่วแขกอย่างไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย ทำให้บริษัทได้นำสมาชิกที่ปลูกถั่วแขกที่อยู่หมู่บ้านอื่นมาศึกษา ดูงานจาก นายกอยะ จงคำ ผู้ที่ได้รับการยกย่องจากหัวหน้าสายว่าเป็นผู้ที่ทำตามข้อตกลง เอาใจ ใส่ดูแลรวมทั้งได้เข้าร่วมประชุมเมื่อบริษัทได้กำหนดเวลาการประชุม ผลผลิตของ นายกอยะ จงคำ ก็เป็นที่พอใจของบริษัทและบริษัทก็จะให้เขาเป็นผู้ปลูกถั่วแขกในปีต่อไป และหากผู้ใดไม่สามารถ ผลิตถั่วแขกได้ตามบริษัทต้องการก็就会被บริษัทยกเลิกการปลูกในปีต่อไปอีกด้วย หมู่บ้านที่มาศึกษา ดูงานกับกลุ่มผู้ปลูกถั่วแขกบ้านโละป่าหาญคือ หมู่บ้านห้วยเป้า หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งข้าวพวง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

การเกิดกลุ่มผู้ปลูกถั่วแขก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างคนเข้ากลุ่ม กับคนไม่เข้ากลุ่มคือ กลุ่มผู้ปลูกถั่วแขกมีโอกาสพบปะกันมากขึ้น ทั้งนี้เพราะมีจำนวนสมาชิกกลุ่ม เพียง 9 คน การพบปะพูดคุย สนทนาแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับการปลูกถั่วแขก เป็นการสร้างความ สัมพันธ์เฉพาะกลุ่ม มีโอกาสพบปะกับเจ้าหน้าที่บริษัทมากขึ้น สำหรับความสัมพันธ์กับชาวบ้านที่ ไม่เข้ากลุ่มนั้นมีโอกาสพบปะพูดคุยกันลดน้อยลง การไปมาหาสู่กันเป็นลักษณะที่เป็นงานเป็นงาน มากขึ้น การพูดคุยกันเป็นเพียงการทักทายกันแล้วก็ผ่านไป ความสัมพันธ์กับกิจกรรมในหมู่บ้าน ลดน้อยลง เช่น งานบุญ หรืองานศพ ก็ไม่ได้ไปร่วมงานเพราะต้องเอาใจใส่กับผลผลิตทั้งกลางวัน และกลางคืน บางครั้งก็ให้ภรรยาไปร่วมงานแทนหรืออาจให้เงินร่วมทำบุญแทนการเข้าร่วมกิจกรรม

การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ในลักษณะนี้มีปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความ สัมพันธ์คือ

1. การถือครองที่ดิน ชาวบ้านที่มีที่ดินเป็นของตนเองที่ปลูกถั่วแขกมีฐานะทางสังคมดี กว่าผู้ที่ไม่มีที่ดินและมารับจ้างแรงงานเป็นกรรมกรในการปลูกถั่วแขก นายอ้าย ทนงกิจ กล่าวว่า

ชาวบ้านที่มารับจ้างทำงานให้นั้น นอกจากทำงานให้เขาแล้วยังเป็นลูกน้องหรือบ่าวไพร่ไปในตัวด้วย การถือครองที่ดินจึงเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคม

2. การจ้างแรงงาน การปลูกถั่วแขกที่มีเนื้อที่เพาะปลูกมาก ๆ นั้น ต้องมีการจ้างแรงงานเพื่อให้ทันตามตารางที่กำหนดจากบริษัท นายศิริมา ทองดี ได้กล่าวว่า "ก้านปลูกถั่วแขกคนเดียว ยะปาตัน ต้องจ้างเป็นมาจ่วย ก้านจ้างก่อเขาป็น้องกันนะมันง่ายดี" (การปลูกถั่วแขกด้วยตนเองคนเดียวมันทำไม่ทัน ต้องจ้างคนอื่นมาช่วย การจ้างก็จ้างญาติพี่น้องกันเพราะสะดวกดี) การจ้างแรงงานที่มีผลตอบแทนค่าแรงงานเป็นเงินนั้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคม

3. การขาดแคลนแรงงาน การปลูกถั่วแขกนั้น นายกอยะ จงคำ ได้กล่าวว่า แรงงานในครอบครัวของเขาไม่เพียงพอเพราะลูกชายคนโตไปทำงานรับจ้างที่เชียงใหม่ ส่วนลูกสาวคนเล็กยังเด็กอยู่และเรียนหนังสืออยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ในหมู่บ้าน แรงงานในครอบครัวมีเขาและภรรยาเท่านั้น การจ้างแรงงานคนต้องจ้างทุกปี เป็นการเพิ่มต้นทุนการผลิต จึงต้องซื้อรถไถเดินตามซึ่งเป็นการลงทุนครั้งเดียวใช้ได้หลายปี ทำได้เร็ว ประหยัดเวลา เสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าการจ้างแรงงานคน การใช้เครื่องจักรทดแทนแรงงานคนนั้นเป็นการแยกความสัมพันธ์ของคนออกจากกัน การขาดแคลนแรงงานทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคม

4. การเกษตรแบบพันธะสัญญา เป็นปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนให้เกิดกลุ่มผู้ปลูกถั่วแขก ทั้งนี้ก็เนื่องมาจาก การสนับสนุนปัจจัยการผลิตทุกอย่าง เช่น พันธุ์ถั่วแขก ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง รวมทั้งเงินกู้ในการดำเนินการผลิต ตลอดจนเจ้าหน้าที่บริษัทที่คอยควบคุมกระบวนการผลิตทุกระยะ ตั้งแต่การเตรียมแปลงจนถึงการเก็บผลผลิต ดังนั้นการเกษตรแบบพันธะสัญญาโดยมีบริษัท อีสท์ เวสต์ ซีด จำกัด จึงเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคม

5. วัตถุนิยม ถั่วแขกเป็นพืชที่ให้มูลค่าตอบแทนเป็นเงินสูงกว่าพืชชนิดอื่น ๆ การซื้อขายก็จ่ายเป็นเงินสดทันที บริษัทจะหักค่าใช้จ่ายชำระคืนเมื่อมีการซื้อขายถั่วแขกแต่ละครั้ง เมื่อบริษัทหักเงินชำระคืนแล้ว เกษตรกรได้รับผลตอบแทนที่สูง ทำให้มีความพอใจมาก นายheng จงคำกล่าวว่า "เป็นปลูกมาปีหนึ่ง หันเป็นปลูกกันรวย มีรถเครื่อง ทีวี วิดีโอ ครวเหือนพร้อม ก่อใครรวยกับเป็น เลยปลูกพ่อง" วัตถุนิยมจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคม

ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อระบบการผลิต ความสัมพันธ์ทางสังคมที่เปลี่ยนไปสู่ผลกระทบต่อการผลิตดังนี้คือ

1. ด้านแรงงาน การจ้างแรงงานมาทำงานในการปลูกถั่วแขก กรณีที่แรงงานในครัวเรือนมีน้อย การว่าจ้างแรงงานมีผลทำให้แรงงานหลุดพ้นจากพันธนาการแบบเครือญาติ พันธนาการเครือญาติไม่ได้ถูกทำลายลงด้วยวิธีการผลิต แต่กลับช่วยส่งเสริมให้ทุนนิยมขยายตัวได้เร็วขึ้น นอกจากนั้นการจ้างแรงงานทำงานในการปลูกถั่วแขก เกษตรกรจะจ้างแรงงานรับจ้างในเครือญาติของตนก่อนเสมอ

2. เครื่องจักร การปลูกถั่วแขกต้องมีการเปลี่ยนแปลงโดยการไถดิน การใช้แรงงานคนในการเปลี่ยนแปลงเป็นการใช้ระยะเวลาการรวมทั้งต้องเสียค่าจ้างแรงงานมากตามไปด้วย การใช้รถไถเดินตามทำได้เร็วและประหยัดเวลา รวมทั้งเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าการจ้างแรงงานคนในกรณีมีการจ้างรถไถ แต่ถ้าหากครอบครัวใดมีรถไถก็จะสิ้นเปลืองค่าน้ำมันในการใช้แรงงาน การใช้รถไถมีส่วนทำให้เกิดความเครียดของระบบประสาท ทำให้คนที่เดินตามต้องสูดดมกลิ่นน้ำมันเข้าไปในร่างกายอีกด้วย

3. ดิน การใช้รถไถเปลี่ยนแปลงนั้น ทำให้รถไถมีส่วนทำลายโครงสร้างของเม็ดดิน ทำให้ดินแน่นแข็ง ประกอบกับการนำสารเคมีเข้ามาใช้ในระบบการผลิต เช่น ปุ๋ย ฮอร์โมน ยาฆ่าแมลง ทำให้เกษตรกรมีสุขภาพเสื่อมโทรมเพราะร่างกายสะสมสารพิษไว้ และจะทำให้เกิดอันตรายถึงขั้นเสียชีวิต พื้นดินที่มีการใช้สารเคมีมาก ๆ จะทำให้ดินแห้ง แข็งและแน่นมาก

กลุ่มผู้ปลูกถั่วฝักยาว

ถั่วฝักยาวเป็นพืชอีกชนิดหนึ่งที่บริษัทอีสท์ เวสต์ ซีดจำกัด ได้นำเข้ามายังหมู่บ้านโละป่าหาญ เมื่อปี พ.ศ. 2537 โดยการชักจูงจาก นายสิงหา เรือรม หัวหน้าสายเหนือ เจ้าหน้าที่ของบริษัท นายสิงหา เรือรม ได้ติดต่อกับนายอ้าย ทนงกิจ สมาชิกผู้ปลูกถั่วแขกให้ติดต่อกับชาวบ้านที่สนใจในการปลูกถั่วฝักยาว โดยมีระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เหมือนกับกลุ่มผู้ปลูกถั่วแขกทุกประการ แต่สมาชิกต้องเป็นบุคคลที่มีความรับผิดชอบ เอาใจใส่ผลผลิตและมีความตั้งใจในการปลูกรวมทั้งต้องมีความร่วมมือกับสมาชิกและบริษัท จึงจะสามารถเป็นสมาชิกได้ นายอ้าย ทนงกิจ ได้ชักชวนติดต่อกับชาวบ้านที่มีคุณสมบัติตามที่บริษัทต้องการได้มาจำนวนทั้งสิ้น 9 คน บริษัทก็ได้มาทำสัญญากับสมาชิกและเริ่มเป็นกลุ่มผู้ปลูกถั่วฝักยาวตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา บริษัทจึงได้ให้ นายอ้าย ทนงกิจ เป็นตัวแทนที่จะควบคุมดูแลกลุ่มผู้ปลูกถั่วฝักยาวในหมู่บ้าน และอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของหัวหน้าสายเหนือของบริษัทอีกทีหนึ่ง

นายสุคำ อินตา สมาชิกกลุ่มผู้ปลูกถั่วฝักยาวได้เล่าว่า "ผมหันเป็นปลูกถั่วแขกกัน ป่าต้องลงทุน อ้ายอ้าย เป็นมาจวนปลูกถั่วฝักยาวหือกับบริษัท เป็นบอกว่ายะแล้วดีได้เงินนัก ป่าต้องเลี้ยงตางค์ เขามีกำตัก่อปอ นอกนั้นเฮาก่อเฮาแองเข้าตูป หันผลโวยตวย ผมก่ไปจวนไอนุญ ปีน้องกัน

มายะ แหมอย่างเฮาก่อเจ็อ้ายอ้ายตวยว่าเป็นเป็นคนดีเฮาเจ็อือเป็นก่อกงปาจูเฮา" (ผมเห็นเขาปลูกถั่วแขกโดยไม่ต้องลงทุน พี่อ้ายเขามาชวนปลูกถั่วฝักยาวให้กับบริษัท เขาบอกว่าทำแล้วได้เงินมากไม่ต้องเสียเงิน เรามีเพียงที่ดินเท่านั้น เาแรงกายเข้าสู่ เห็นผลเร็วด้วย ผมก็ไปชวนนายบุญญาติพี่น้องกันมาทำ อีกอย่างหนึ่งเราก็เชื่อว่าพี่อ้ายเป็นคนที่เราเชื่อถือเขาคงไม่โกหกเรา) การปลูกถั่วฝักยาวของนายสุคำ อินตา และนายบุญ อินตา สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของกลุ่มเครือญาติที่เป็นญาติพี่น้องใกล้ชิดกัน ช่วยเหลือ พี่พาค้าย มีความผูกพันของระบบเครือญาติที่แน่นแฟ้น และชักจูงกันเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มเพื่อหวังผลประโยชน์จากกลุ่ม ซึ่งเป็นความสัมพันธ์กับกลุ่มในด้านเศรษฐกิจอันส่งผลไปถึงรายได้ของครอบครัว ดังนั้นระบบเครือญาติเป็นปัจจัยที่ทำให้บุคคลเข้าไปมีความสัมพันธ์กับกลุ่ม

นายวิเชียร พิมพ์ทอง ได้เล่าว่า เขาได้ทราบข่าวการปลูกถั่วฝักยาวจาก นายพรม อินพุ ซึ่งเป็นเพื่อนบ้านกัน ว่าบริษัทเขาต้องการคนปลูกถั่วฝักยาว หากใครสนใจก็ให้ไปสมัครได้ที่นายอ้าย ทนงกิจ เขาเห็นว่าการปลูกถั่วฝักยาวคงให้เขาได้รับความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นเหมือนกับผู้ที่ปลูกถั่วแขก เขาหวังไว้ว่าบริษัทคงจะตอบสนองความต้องการของเขาได้โดยเฉพาะเรื่องปากเรื่องท้อง เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับเศรษฐกิจ ชีวิตความเป็นอยู่ของเขาและครอบครัวคงจะดีขึ้น เมื่อเขาขายผลผลิตให้กับบริษัท เขาจึงไปสมัครและได้ทำสัญญากับบริษัทในเวลาต่อมา หลังจากนั้นเขาก็ตั้งหน้าตั้งตาปลูกถั่วฝักยาว เอาใจใส่ดูแลให้ปุ๋ย ให้ยาฆ่าแมลง ตามที่บริษัทกำหนดและต้องการ หากเขามีปัญหาเกี่ยวกับการปลูก เขาก็จะไปพูดคุยแลกเปลี่ยนและขอคำแนะนำจากนายอ้ายทนงกิจ หรือกับสมาชิกกลุ่มผู้ปลูกถั่วด้วย (สัมภาษณ์ นายวิเชียร พิมพ์ทอง) ดังนั้นเพื่อนบ้านก็เป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งทำให้บุคคลมีความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้ปลูกถั่วฝักยาวและนำมาเพื่อมุ่งหวังผลประโยชน์จากกลุ่ม

นายอินทร์ คำขอบ ได้เล่าว่า เขาเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ปลูกถั่วแขกและยังเป็นสมาชิกของกลุ่มผู้ปลูกถั่วฝักยาวให้กับบริษัทด้วย เขาเห็นว่าเมื่อเขาได้ปลูกถั่วแขกให้กับบริษัทแล้ว ผลผลิตของเขาสามารถทำเงินให้เขาได้มากแต่เขาก็แทบจะไม่มีเวลาเป็นของตัวเองเลย เขาไม่มีเวลาพอที่จะไปพบปะกับญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน เขาตั้งใจปลูกถั่วแขกด้วยความเอาใจใส่ ผลตอบแทนก็คุ้มค่ากับการเหนื่อย เขาจึงตัดสินใจเข้าเป็นสมาชิกกับกลุ่มผู้ปลูกถั่วฝักยาวให้กับบริษัทอีก เขาหวังว่าคงได้รับผลตอบแทนที่มากขึ้นถึงแม้ว่าเขาจะเหนื่อยเพิ่มเป็น 2 เท่าก็ตาม แต่การปลูกถั่วฝักยาวบริษัทได้จำกัดเนื้อที่การปลูกเพียงคนละ 2 ไร่เท่านั้น ดังนั้นผลผลิตของการปลูกถั่วฝักยาวของบ้านโละป่าหาญจึงมีจำนวน 18 ไร่ เขาคำนึงเกี่ยวกับระบบการจัดการของบริษัทแล้วว่าช่วงใดจะทำอะไร ทำ

อย่างไร เขาบอกว่าดีเสียอีกที่บริษัทจำกัดช่วงเวลาอย่างนั้นเพราะเป็นการบังคับตัวของเราเองด้วยไม่ให้ชู้เกียจ เมื่อเรายันขันแข็ง ผลประโยชน์ของเขาที่จะได้รับจากบริษัทก็เป็นเงินในราคาที่สูง ในขณะที่เดียวกันบริษัทก็ได้รับผลประโยชน์จากตัวเขา และสมาชิกกลุ่มสูงตามไปด้วย (สัมภาษณ์ นายอินทร์ คำชอบ)

กลุ่มผู้ปลูกถั่วฝักยาวได้ดำเนินไปจนถึงปัจจุบัน (2539) เป็นเวลา 3 ปี และยังคงมีสมาชิกเพียง 9 คนเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากว่า บริษัทพึงพอใจกับสมาชิกกลุ่มที่ผลผลิตมีคุณภาพมากกว่าปริมาณ ค่าตอบแทนที่บริษัทให้กับสมาชิกเป็นเครื่องดึงดูดใจให้สมาชิกต้องปลูกถั่วฝักยาวต่อไป สมาชิกหวังพึ่งพิงให้กลุ่มของตนดำรงอยู่อย่างเป็นปึกแผ่นอันเป็นหลักประกันที่มั่นคงให้กับสมาชิกและครอบครัว ความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกกลุ่มกับความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่บริษัทเป็นความสัมพันธ์ตามระบบระเบียบและกฎเกณฑ์ที่ถูกกำหนดมาจากบริษัทด้วยเงื่อนไขของผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ดังกล่าวยังคงมีต่อไปตราบเท่าที่สมาชิกยังไม่เลิกปลูกถั่วฝักยาว

การเกิดกลุ่มผู้ปลูกถั่วฝักยาว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ที่เข้ากลุ่มกับผู้ที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่ม ทำให้กลุ่มผู้ปลูกถั่วฝักยาวมีการพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนกันเฉพาะกลุ่มของตนเอง เรื่องที่พูดคุยกันเป็นเรื่องเกี่ยวกับการผลิตถั่วฝักยาว รวมทั้งการปรึกษาหารือปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการผลิตก็จะพูดคุยปรึกษากันภายในกลุ่ม นอกจากนั้นยังมีความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่บริษัทซึ่งเป็นบุคคลภายนอกที่ได้มาดูแลควบคุม กำกับ การปลูกถั่วฝักยาว ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มสมาชิกและบุคคลภายนอกมีมากขึ้น ในขณะเดียวกันความสัมพันธ์กับคนที่ไม่ใช่สมาชิกซึ่งเป็นคนบ้านเดียวกันเริ่มลดน้อยลงไปทุกขณะ ความห่างเหินมีมากขึ้น การเข้าร่วมกิจกรรมภายในหมู่บ้านลดลง เพราะข้อจำกัดในเรื่องของเวลา

ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกลุ่มผู้ปลูกถั่วฝักยาว และชาวบ้านคนอื่นมีปัจจัยเหมือนกับกลุ่มผู้ปลูกถั่วฝักยาวคือ 1) การถือครองที่ดิน 2) การจ้างแรงงาน 3) การขาดแคลนแรงงาน 4) การเกษตรแบบพันธะสัญญา 5) วัฒนธรรม และมีปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์คือ เงิน เพราะเงินทำให้ความเป็นอยู่ในครอบครัวมีความสะดวกสบาย ฐานะทางครอบครัวดีขึ้น ตอบสนองความต้องการและซื้อได้ทุกอย่างแม้กระทั่งความเป็นญาติพี่น้อง

ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อระบบการผลิต ความสัมพันธ์ทางสังคมที่เปลี่ยนไปส่งผลกระทบต่อระบบการผลิต ซึ่งไม่แตกต่างไปจากกลุ่มผู้ปลูกมะเขือคือ ด้านแรงงาน มีการรับจ้างแรงงานเกิด

ขึ้นภายในกลุ่มเครือญาติและกลุ่มเพื่อนบ้าน การใช้เครื่องจักรไม่นิยมใช้เครื่องจักรในการเตรียมแปลง ทั้งนี้เนื่องจากการปลูกถั่วฝักยาว บริษัทได้กำหนดเนื้อที่ปลูกเพียงคนละ 2 ไร่เท่านั้น การเตรียมแปลงจึงใช้แรงงานภายในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ เพราะข้อจำกัดในเรื่องของเนื้อที่ปลูก แต่ก็มีบางรายที่จ้างแรงงานทำงานแทนตน สำหรับดินนั้นได้รับสารเคมีมากจากระบบการผลิต จึงทำให้ดินแห้ง แข็ง สารเคมีตกค้าง สภาพแวดล้อมถูกทำลาย

กลุ่มผู้ปลูกมะเขือ

กลุ่มผู้ปลูกมะเขือ ก็เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านโละป่าหาญ อันเนื่องมาจากบริษัทอีลส์ เวสต์ ซีด จำกัด ที่ได้ให้การสนับสนุนปัจจัยทั้งหลายในการผลิตทางการเกษตร เมื่อนโยบายต่าง ๆ ของการปลูกมะเขือก็ได้แตกต่างไปจากกลุ่มผู้ปลูกถั่วแขกและกลุ่มผู้ปลูกถั่วฝักยาวเลยแม้แต่น้อย ยังคงใช้ระเบียบ กฎเกณฑ์ ที่ทางบริษัทกำหนด พืชเศรษฐกิจตัวใหม่ที่ทางบริษัทต้องการให้ชาวบ้านปลูกนั้น เป็นมะเขือสำหรับส่งออกไปยังประเทศญี่ปุ่น ซึ่งจะต้องได้ขนาดและคุณภาพ ตามที่บริษัทต้องการจึงจะได้ราคาดี หัวหน้าสายเหนือของบริษัทคือ นายสิงหา เรือรม ได้รวบรวมสมาชิกที่สนใจและต้องการปลูกมะเขือในหมู่บ้านโละป่าหาญ ได้จำนวน 12 คน ซึ่งมีนายอ้ายทองกิจ สมาชิกกลุ่มผู้ปลูกถั่วแขกและส่งถั่วฝักยาวของบริษัทได้เป็นหัวหน้ากลุ่มพาสมาชิกไปเข้ารับการอบรมหลักวิชาการ คำแนะนำในการปลูกที่อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ อันที่จะส่งผลให้ผลผลิตได้ตามมาตรฐานที่ทางบริษัทกำหนด

นายเสาร์ กันทา ได้เล่าถึงประสบการณ์การปลูกมะเขือว่า การปลูกมะเขือไม่ใช่เรื่องง่ายเสียทีเดียว การปลูกแตกต่างไปจากมะเขือที่เคยปลูกตามบ้านที่เขาไว้บริโภคหรือจำหน่ายตามตลาดทั่วไป มะเขือที่บริษัทเอามาให้ปลูกนี้มีขั้นตอนการปลูกและต้องคอยเอาใจใส่ดูแลอย่างสม่ำเสมอ หากผลผลิตมีขนาดเล็กหรือใหญ่เกินไปก็จะมีราคาต่ำกว่าผลผลิตที่บริษัทกำหนด การปลูกมะเขือไม่จำกัดเนื้อที่ปลูกจะปลูกมากหรือน้อยนั้นก็แล้วแต่สมาชิก บางคนต้องอาศัยการเช่าที่ดินของเพื่อนบ้านในการปลูกเพิ่มเติมจากของตน บางคนก็ปลูกเท่าที่ดินที่ตนมีอยู่ สมาชิกบางคนไม่มีที่ดินเลยก็ต้องเช่าที่ดินของผู้อื่นทำ ส่วนมากเป็นคนยากจนในหมู่บ้าน เช่น ลุงปืด กันทาได้เช่าที่ดินของพ่ออ้อยกอง จันตา ในราคาถูกในปีแรกที่ทำ (พ.ศ. 2537) ในปีต่อมาค่าเช่าที่ดินได้เพิ่มขึ้นอีกจากเดิมครั้งละ 500 บาท เป็น 800 บาท ทำให้สมาชิกต้องเพิ่มภาระค่าใช้จ่ายในการผลิต ถึงกระนั้นก็ตามลุงปืด กันทา ก็ยังผลิตมะเขือจนถึงปัจจุบันนี้ (สัมภาษณ์นายเสาร์ กันทา)

นายนิคม ศรีมา ได้เล่าว่า "ก้านปลูกบ่าเหือจะไปก็คิดว่าบ่าได้เงินทุนเน้อ เงินตั้งแต่ก้านขึ้นฮอน ก้านปลูก ผมกับเมียยะปตันก็ต้องจ้างเป็นมาปลูก ก่าแองบ้านเฮาก่อแปลง แมยิงวัน 80

บาท ป้อนจ่ายวันแดง ถ้าไปจ้างแช่บ้านน้ำธูก็ถูกลงน้อย ก่อป๋อยังแควน" (การปลูกมะเขืออย่าคิดว่าไม่ได้ใช้ทุน ใช้ทุนตั้งแต่การเตรียมแปลง การปลูก ผสมกับภรรยาทำไม้ทันทัดต้องจ้างเขามาปลูก ค่าแรงในหมู่บ้านเราก็แพง ผู้หญิงวันละ 80 บาท ผู้ชายวันละ 100 บาท ถ้าไปจ้างชาวเขาบ้านน้ำธู ก็ได้ราคาถูกอีกนิดก็พอๆเรา) นอกจากนี้ นายสุรพล จันตา ได้กล่าวเสริมอีกว่า "ถ้าบ่จ้างก่อปลูกบ่ตันตามบริษัทกำหนด ทำหื้อผลผลิตบ่ได้ตามบริษัทต้องการ ผลเสียตักตีเฮา ส่วนก้านดูแลเมื่อมันติดแล้วเฮาก่อใช้แรงของเฮาละ ตั้งแต่เจ้ามีดถึงเมื่อแลงค้ำ บ่าหันบ้านหันเมืองอะหยังละ หันก่าบ่าเชื้อ อุดเอาเฮามันตัก" (ถ้าไม่จ้างแรงงานก็ปลูกไม่ทันตามเวลาที่บริษัทกำหนด ทำให้ผลผลิตไม่ได้ตามที่บริษัทต้องการ ผลเสียตกอยู่ที่ตัวเรา ส่วนการดูแลเอาใจใส่เมื่อมะเขือเมื่อติดแล้วก็ใช้แรงงานของพวกเขาทำ ตั้งแต่เจ้ามีดจนถึงตอนเย็นที่มีดค้ำ ไม่ได้เห็นบ้านเห็นเมือง เห็นแต่มะเขือ ทนเอาเรา มันจน)

นายเข้ม จันตา ได้เล่าว่าเมื่อมะเขือโตขึ้นมา ต้องเพิ่มภาระหน้าที่ในการดูแลเอาใจใส่เป็นพิเศษ ตนและภรรยาต้องช่วยกันดูแล บางครั้งตนต้องทำงานคนเดียวให้ภรรยาไปรับจ้างแกะกระเทียมในหมู่บ้าน การใส่ปุ๋ยและฉีดยาฆ่าแมลงเป็นหน้าที่ของตน แต่ละวันต้องทุ่มเทให้กับมะเขือตลอดระยะเวลาที่ปลูก ทำให้กิจกรรมในหมู่บ้าน เช่น งานศพ งานแต่งงาน งานบุญตามประเพณีต่าง ๆ ตนไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมเลย สมาชิกที่ปลูกมะเขือก็ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมเช่นกัน ชาวบ้านจะเรียกกลุ่มผู้ปลูกมะเขือเหล่านี้ว่า กลุ่มผู้ปลูก "มะเขือไร่ญาติ" สมาชิกบางคนที่มีเงิน บางครั้งได้เข้าร่วมกิจกรรมของหมู่บ้านบ้าง และได้จ้างแรงงานเข้าไปดูแลมะเขือแทนตนเอง เช่น การฉีดยาฆ่าแมลง หรือดูแลมะเขือที่ฉีดยาฆ่าแมลงแล้ว ซึ่งมีกลิ่นยาฆ่าแมลงไปทั่วบริเวณพื้นที่ เป็นการรับสารพิษจากมะเขือ ชาวบ้านจะเรียกผู้ที่รับจ้างในลักษณะดังกล่าวนี้ว่า "การรับจ้างตายแทน"

มะเขือไร่ญาติเป็นคำที่ชาวบ้านบ้านโละป่าหาญที่ไม่ได้เป็นสมาชิกของกลุ่มได้ใช้เรียกผู้ปลูกมะเขือให้กับบริษัทเอกชน จากการสัมภาษณ์ นายเพชร แจ่มจันทร์ ได้กล่าวว่า ผู้ปลูกมะเขือจะไม่มีเวลาเป็นของตนเองเลย ตั้งแต่การเริ่มปลูกจนถึงการเก็บผลผลิต ทั้งนี้ก็เนื่องจากว่าผู้ปลูกจะต้องดูแลเอาใจใส่ รดน้ำ พรวนดินใส่ปุ๋ย ฉีดยาฆ่าแมลง ให้เป็นไปตามตารางที่บริษัทกำหนด กิจกรรมต่าง ๆ ภายในหมู่บ้านก็ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม แม้แต่ญาติพี่น้องก็แทบไม่มีเวลาพบปะพูดคุย ต้องออกไปดูแลมะเขือตั้งแต่เช้ามีดและกลับบ้านตอนเย็นจนมีดค้ำ เมื่อถึงเวลาเก็บมะเขือต้องเก็บทุกวันตามขนาดที่บริษัทต้องการ หากวันไหนไม่เก็บมะเขือ ผลผลิตก็ไม่ได้ขนาด ราคาที่ต่ำ จึงมีผลทำให้ไม่มีเวลาพบปะ ชาวบ้านในชุมชนให้ความสำคัญในแนวราบลดน้อยไป แต่ให้ความสำคัญในแนวตั้งเพิ่มมากขึ้น

มะเขือไว้ญาติมิได้หมายถึงกลุ่มผู้ปลูกมะเขืออย่างเดียว ชาวบ้านที่ไม่ได้ปลูกก็เริ่มไม่คบค้าสมาคมด้วย ไม่ยอมรับในการเป็นสมาชิกกลุ่มทั้งนี้ก็เนื่องจากการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนน้อย ถูกชาวบ้านนิทาว่า "ยะอะหยังบ่าล้าบ่าเหลือ แหม่น้อยก่อได้บ้านหลัง รถกัน" (ทำทำไมมากเกินไป อีกไม่นานก็ได้บ้าน 1 หลัง รถ 1 คัน) หมายถึงผู้ปลูกมะเขือได้รับสารพิษจากยาฆ่าแมลงเข้าสู่ร่างกายมากเป็นประจำทุกวันทั้งเวลาฉีดยาฆ่าแมลง และสารพิษที่หลงเหลือจากต้นมะเขือ ทำให้ร่างกายมีกลิ่นเหม็นยาฆ่าแมลง ชาวบ้านไม่ชอบพูดคุยด้วย ในที่สุดก็จะได้บ้าน 1 หลัง คือโรงศพ รถ 1 คัน คือรถลากศพ จึงทำให้เขาเป็นผู้ไร้ญาติจริง ๆ

อย่างไรก็ตาม การปลูกมะเขือไว้ญาติก็สร้างความพึงพอใจให้กับสมาชิกทั้ง 12 คนเป็นอย่างยิ่ง ที่การปลูกมะเขือสามารถตอบสนองความต้องการของตนเองและครอบครัวในชีวิตความเป็นอยู่ทางด้านเศรษฐกิจ ในเรื่องปากท้องเป็นสิ่งสำคัญ โดยไม่คำนึงถึงกิจกรรมภายในหมู่บ้าน รวมทั้งอันตรายที่เกิดจากสารพิษที่เข้าสู่ร่างกายของตนและคนใกล้ชิดไม่ว่าลูกหรือภรรยา ในขณะที่บริษัทก็ได้ผลผลิตที่เป็นมาตรฐานและคุณภาพตามที่ต้องการ เมื่อหักค่าใช้จ่ายจากปัจจัยการผลิตแล้ว สมาชิกยังคงพอใจกับรายได้ที่ได้รับ ผลประโยชน์ของบริษัทที่ได้ก็คือ ผลผลิตที่ดีมีคุณภาพและได้ราคาที่ดีจากสมาชิก ภายใต้การควบคุมดูแลการผลิตจากหัวหน้าสายเหนือของบริษัทอีสท์ เวสต์ ซีดจำกัด

กลุ่มผู้ปลูกมะเขือ เป็นกลุ่มที่เกิดต่อเนื่องมาจากกลุ่มผู้ปลูกถั่วแขก และกลุ่มผู้ปลูกถั่วฝักยาว ที่เกิดจากบริษัทเอกชน ประสบผลสำเร็จจากการปลูกถั่วแขกและถั่วฝักยาว จึงทำให้บริษัทเอกชนลงทุนเพื่อแสวงหาแหล่งวัตถุดิบที่จะพึ่งพาอาศัยได้อย่างสม่ำเสมอ วัตถุดิบราคาถูกและมีคุณภาพสูง สามารถนำกำไรมาหาศาลมาสู่บริษัท จึงเกิดกลุ่มผู้ปลูกมะเขือโดยอาศัยรากฐานจากชาวบ้านที่เป็นกลุ่มอยู่แล้วในหมู่บ้าน การเกิดกลุ่มผู้ปลูกมะเขือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปลูกมะเขือกับผู้ไม่เข้ากลุ่ม กล่าวคือการพบปะพูดคุย สนทนาและการไปมาหาสู่กันลดลงไป เพราะเนื่องจากต้องใช้เวลาเอาใจใส่ต่อมะเขือที่ปลูกตลอดระยะเวลาเพื่อให้ได้ขนาด ปริมาณและคุณภาพตามมาตรฐานที่บริษัทกำหนดและยังต้องถูกควบคุมกระบวนการผลิตทุกขั้นตอน ทุกระยะจากเจ้าหน้าที่บริษัท ทำให้เวลาที่จะพบปะกับบุคคลอื่นน้อยลงไป ประกอบกับชาวบ้านไม่ชอบพูดคุยกับผู้ปลูกมะเขือเพราะกลัวได้รับสารพิษตกค้างที่ติดตัวกับผู้ปลูกมะเขือ การพบปะกันเป็นเพียงทักทายพูดคุยกันในฐานะคนรู้จักกันในหมู่บ้านเท่านั้น การพบปะกันในงานบุญมีน้อยลง การใช้เงินร่วมทำบุญแทนการเข้าร่วมกิจกรรมการพบปะสัมพันธ์ภายในกลุ่มผู้ปลูกมะเขือและบุคคลภายนอกคือเจ้าหน้าที่ของบริษัทเอกชนเพิ่มมากขึ้น

การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ในลักษณะนี้มีปัจจัยที่ส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์คล้ายกับกลุ่มผู้ปลูกถั่วแขกและกลุ่มผู้ปลูกถั่วฝักยาว อันสืบเนื่องมาจากการประกอบอาชีพเดียวกัน บริษัทเดียวกัน กระบวนการผลิตทุกขั้นตอนคล้ายคลึงกัน ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ดังกล่าวคือ 1) การจ้างแรงงาน 2) การเกษตรแบบพันธะสัญญา 3) การขาดแคลนแรงงาน 4) วัตถุดิบ 5) เงิน 6) การถือครองที่ดิน ซึ่งที่ดินที่ปลูกนั้นบริษัทไม่ได้จำกัดเนื้อที่ปลูก จึงมีผู้ปลูกมะเขือต้องการเพิ่มเนื้อที่ปลูกโดยการเช่าที่ดินผู้อื่นเพิ่มเติมจากที่ดินของตน ส่วนคนที่ไม่มียังที่ดินต้องเช่าที่ดินผู้อื่นทำ เป็นการเพิ่มภาระค่าใช้จ่ายในการผลิต

ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อระบบการผลิต ผลกระทบที่เกิดขึ้นก็มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มผู้ปลูกถั่วแขกและกลุ่มผู้ปลูกถั่วฝักยาว คือ 1) ด้านแรงงาน มีการรับจ้างแรงงานเกิดขึ้นในกลุ่มเครือญาติ เพื่อนบ้านทั้งในและนอกหมู่บ้าน ปริมาณผู้รับจ้างมีเพิ่มมากขึ้นตามปริมาณพื้นที่ที่ปลูกมะเขือ 2) เครื่องจักร มีการใช้เครื่องจักรในการผลิตมากขึ้น แต่สำหรับผู้ที่ยากจนจะใช้แรงงานภายในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ และสำหรับผู้ร่ำรวยและมีพื้นที่ปลูกมากจะมีการใช้เครื่องจักรและใช้แรงงานรับจ้างควบคู่กันไป 3) ดิน การใช้เครื่องจักรแทนแรงงานคนทำให้เกิดการทำลายโครงสร้างของเมื่อดินทำให้ดินแน่นแข็ง การใช้สารเคมีในระบบการผลิตทำให้ดินแห้ง สารเคมีตกค้าง สารพิษเข้าสู่ร่างกายและสารเคมีตกค้างบนพื้นดินทำให้สภาพแวดล้อมถูกทำลาย

กล่าวโดยสรุป การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับกลุ่มทางการเกษตรทั้ง 4 กลุ่มมีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะดังต่อไปนี้คือ การพบปะพูดคุย สนทนาแลกเปลี่ยนไปมาหาสู่กันเมื่อมีเวลาว่างหมดไป การไปมาหาสู่กันเป็นไปในลักษณะที่เป็นการเป็นงานมากขึ้น การจับกลุ่มพูดคุยกันในเรื่องของการประกอบอาชีพเป็นไปในเฉพาะกลุ่ม การพูดคุยพบปะทักทายกันในฐานะเพื่อนบ้านที่รู้จักกันแล้วก็ผ่านไป แต่ให้ความสำคัญในการพบปะพูดคุยสร้างความสัมพันธ์ภายในกลุ่มและบุคคลภายนอกมากยิ่งขึ้น ความสัมพันธ์ลักษณะนี้มีปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์คือ 1) การถือครองที่ดิน 2) เงิน 3) การเกษตรแบบพันธะสัญญา 4) การจ้างแรงงาน 5) การขาดแคลนแรงงาน 6) วัตถุดิบ 7) การขายที่ดิน 8) ถนน 9) การพัฒนาในภาครัฐ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ที่มีผลกระทบต่อระบบการผลิตคือ 1) เกิดการรับจ้างแรงงาน 2) การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิต 3) การใช้สารเคมี 4) การบุกรุกพื้นที่เขตป่าสงวน 5) ใช้ทุนหรือเงินกู้มากขึ้น 6) ใช้ความรู้เชิงวิชาการ 7) สภาพดินเสื่อม

ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มกับกลุ่ม

บ้านโละป่าหาญมีกลุ่มอยู่หลายกลุ่ม ในการวิจัยนี้ได้กล่าวถึง 4 กลุ่มดังได้กล่าวมา การเกิดกลุ่ม 4 กลุ่มนี้เกิดจากแรงผลักดันภายนอกคือหน่วยงานของรัฐบาลและหน่วยงานของบริษัทเอกชน ซึ่งเข้าไปสนับสนุนจัดตั้งกลุ่มพร้อมทั้งได้กำหนดกฎระเบียบปฏิบัติที่ชัดเจนแน่นอน ที่ตอบสนองความต้องการจากภายนอกซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ขึ้นกับกลุ่มอื่น ๆ ที่มีอยู่ในลักษณะเชิงลบ โดยเฉพาะในด้านประเพณี วัฒนธรรม เช่น เมื่อมีงานศพเกิดขึ้นในหมู่บ้าน กลุ่มแรกที่จะเข้าไปช่วยเหลือคือ กลุ่มเครือญาติของผู้ตาย และกลุ่มเครือญาติของผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้ตาย กลุ่มหนุ่มสาวก็จะมาช่วยงาน ผู้ชายก็จะทำงานในลักษณะที่ใช้แรงงานมาก เช่น กางเดินที่ การยกโต๊ะเก้าอี้ เพื่อใช้ในการรับแขกที่มาร่วมงาน ในขณะที่เดียวกันผู้หญิงก็จะร่วมมือกันในการขนถ้วยช้อนอุปกรณ์ที่ใช้ทำครัว กลุ่มแม่บ้านก็จะมีหน้าที่เตรียมข้าวปลาอาหาร ประกอบอาหารให้เพียงพอต่อการต้อนรับผู้มาร่วมงาน กลุ่มฉาบปูนก็จะทำหน้าที่เก็บเงินสมาชิกเพื่อนำไปช่วยเหลือครอบครัวผู้ที่เสียชีวิต ถ้าหากว่าผู้ที่เสียชีวิตเป็นผู้นำก็จะมีกลุ่มผู้นำมาร่วมงานกันเป็นจำนวนมาก

อีกตัวอย่างหนึ่งคือ การจัดงานปอยหลวงของวัด ก็จะมีกลุ่มต่าง ๆ เข้าร่วมกิจกรรมแทบทุกกลุ่มก็ว่าได้ เช่น กลุ่มหนุ่มสาว กลุ่มแม่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มหมวดบ้าน เป็นต้น โดยเริ่มต้นจากการเรียกประชุมกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้เพื่อจัดแบ่งหน้าที่และเตรียมงานที่จะเกิดขึ้น ทั้งนี้ก็เพื่อความเป็นหน้าเป็นตาให้กับหมู่บ้าน และยังเป็นการแสวงหาผลประโยชน์จากหัววัดต่าง ๆ ที่จะนำปัจจัยมาสมทบอีกทางหนึ่ง ผู้ใหญ่บ้านจะแบ่งหน้าที่ให้กลุ่มหนุ่มสาวทำหน้าที่ต้องรับผู้มาร่วมงานจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การฟ้อนเล็บ ชายหนุ่มก็จะทำหน้าที่ตีกลองให้จังหวะในการฟ้อนเล็บของผู้หญิง กลุ่มแม่บ้านก็จะมีหน้าที่ในการเตรียมและปรุงอาหารให้เพียงพอแก่ผู้มาร่วมงานปอย คณะกรรมการหมู่บ้านก็จะมีหน้าที่ประสานงานกับฝ่ายต่าง ๆ ให้ดำเนินกิจกรรมลุล่วงไปด้วยดี กลุ่มหมวดบ้านก็จะมีหน้าที่ไปวประกาศให้หมวดของตนไปช่วยงานเตรียมงานตามวันและเวลาที่กำหนดให้ กลุ่มผู้อาวุโสมีหน้าที่อยู่กับพิธีกรรมของทางวัด ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนี้มีได้หมายความว่า การร่วมกิจกรรมจะเป็นเพียงแต่ในนามของบุคคล แต่เนื้อแท้จริง ๆ แล้ว ความร่วมมือที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือของกลุ่มต่าง ๆ เป็นสำคัญที่ได้ร่วมแรงร่วมใจในการจัดกิจกรรมที่สำคัญของหมู่บ้าน ความสัมพันธ์ของกลุ่มที่เกิดขึ้นก็จะสิ้นสุดลงเมื่อกิจกรรมได้เสร็จสิ้นแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มกับกลุ่มก็จะเป็นในลักษณะเป็นครั้งคราว

จากประเพณี 2 งานที่กล่าวมาเป็นกิจกรรมที่ทำให้กลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้านเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน เช่น กลุ่มเครือญาติ กลุ่มหนุ่มสาว กลุ่มฉาบปูนกิจศพ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้เข้าไปมีบทบาทและมีส่วนร่วมในกิจกรรม ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกิจกรรม เป็นการสร้างความ

สัมพันธ์ระหว่างกลุ่มกับกลุ่ม ขณะเดียวกันกลุ่มทางการเมืองเกษตรทั้ง 4 กลุ่มไม่ได้เข้าไปช่วยเหลือและไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วม ทั้งนี้เพราะต้องเอาใจใส่ดูแลผลผลิตตลอดทั้งวัน หากวันใดไม่ไปดูแลผลผลิตผลเสียจะเกิดขึ้นต่อตนเอง ผลผลิตจะตกต่ำ รายได้จากผลผลิตจะต่ำตามไปด้วย นายกองยะ จองคำกล่าวว่า เจ้าหน้าที่บริษัทมักจะรู้ว่าถ้ามีงานศพหรือกิจกรรมเกิดขึ้นในหมู่บ้านเมื่อใด เจ้าหน้าที่จะมาติดตามดูแลเสมอ หากมาแล้วไม่พบก็จะถูกตำหนิ ตนไม่อยากจะขัดแย้งกับบริษัท อีกประการหนึ่งผู้นำที่เป็นหัวหน้ากลุ่มในหมู่บ้านจะคอยรายงานผลการทำงานของสมาชิกทุกคนให้เจ้าหน้าที่ของบริษัททราบตลอดระยะเวลา ตนเกรงว่าหากมีข้อขัดแย้งกับบริษัท ตนอาจไม่ได้เป็นสมาชิกของบริษัท ซึ่งทำให้ไม่มีรายได้จากบริษัท ตนจึงไม่ไปร่วมกิจกรรม นายเหง จองคำ ซึ่งเป็นญาติกับ นายหยุ่น จองคำ และเป็นสมาชิกที่ปลูกพืชเศรษฐกิจให้กับบริษัทเอกชนเห็นว่า นายหยุ่น จองคำ ไม่เข้าไปร่วมกิจกรรมเพราะเกรงว่าผลผลิตจะเสียหายมากขึ้น ทำให้นายเหง จองคำ ได้กล่าวว่า “ไปงานศพไปคืนวันดา ไปหอม ไปบอกหือเป็นหันหน้าก้อปอ วันส่งก้อปาดต้องไปละ” (ไปงานศพในคืนวันเตรียมงาน เอาเงินไปทำบุญ ไปแค่ให้ชาวบ้านเห็นว่าเราไปก็พอ วันเผาศพก็ไม่ต้องไป)

ส่วนการจัดงานปอยหลวงเป็นงานฉลอง จัดเป็นระยะเวลา 3 - 5 วัน ในแต่ละครั้งการเตรียมงานและการเก็บวัสดุอุปกรณ์หลังงานเสร็จ รวมระยะเวลาที่ต้องร่วมงานปอยอย่างน้อย 7 วัน นายเสาร์ กันทา ได้กล่าวว่า “บุญเอาอะหยั่งปะล้าปะเหลื่อ เขาตักตัก ๆ เสียเวลาลำเวลาทำมาหากิน หื้อคนรวยตีเป็นมีเวลาไปยะเตอะ กำปำเก่าเป็นตึงว่าปามีเงินปาดีคบตุ้เจ้า ปามีไก่เต็มเล้า ปาดีคบเจ้าคบนาย” (บุญเอามาทำไมมากมาย เรากลับยิ่งจนลงเสียเวลาการทำมาหากิน ให้คนรวยที่เขามีเวลาไปทำเถอะ คำสอนสมัยโบราณกล่าวว่า ไม่มีเงินไม่ควรติดต่อกับพระ ไม่มีไก่เต็มเล้าไม่ควรติดต่อกับเจ้านายที่เป็นข้าราชการ) และนายเพชร แจ้งจันทร์ ได้กล่าว ถ้าหากไปช่วยงานปอยหลวงแล้วจะต้องได้รับผิดชอบงานที่ทางคณะกรรมการมอบให้ตั้งแต่เริ่มงานจนงานเสร็จสิ้น เป็นเวลา 1 สัปดาห์ และผลผลิตที่ปลูกไม่ได้ดูแลเอาใจใส่ ผลเสียเกิดขึ้นกับตนเองใครจะช่วยเหลือเราได้นอกจากตนเองแล้วลูกเมียของเราใครจะรับผิดชอบ เขาก็ไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในงานปอยหลวง แต่เขาก็ได้บริจาคเงินร่วมทำบุญกับหัวหมวดของเขา

จะเห็นได้ว่ากลุ่มทางการเมืองเกษตรทั้ง 4 กลุ่มไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมส่วนรวมของหมู่บ้าน ทำให้ความสัมพันธ์เปลี่ยนไป ซึ่งมีปัจจัยดังต่อไปนี้คือ

1. การเกษตรแบบพันธะสัญญา (บริษัทอีสท์ เวสต์ ซีด จำกัด) ได้จัดส่งเจ้าหน้าที่บริษัทมาควบคุมดูแลกลุ่มสมาชิกผู้ปลูกพืชให้กับบริษัทตลอดระยะเวลากระบวนการผลิต เป็นไปตามปฏิทินที่บริษัทกำหนดขึ้น การผูกขาดกระบวนการผลิตก่อให้เกิดการบีบบังคับให้สมาชิกกลุ่มอยู่

ภายในกรอบการดำเนินงาน ไม่สามารถละทิ้งผลผลิตทำให้สมาชิกกลุ่มไม่สามารถร่วมกิจกรรมของหมู่บ้านได้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบความสัมพันธ์ทางสังคมในหมู่บ้าน

2. ผู้นำทางการเกษตร ได้แก่ หัวหน้ากลุ่มที่เป็นสมาชิกของบริษัทเอกชน ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในหมู่บ้าน ซึ่งผู้นำทางการเกษตรนี้จะเป็นผู้ที่มีโอกาสติดต่อกับเจ้าหน้าที่บริษัทมากที่สุด และเป็นผู้ที่รายงานผลการปลูกพืชของสมาชิกแต่ละคนให้เจ้าหน้าที่บริษัทได้รับทราบถึงความก้าวหน้า ความสนใจและพฤติกรรมของสมาชิกกลุ่ม ผู้นำทางการเกษตรจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคม

3. เครือญาติ ระบบเครือญาติได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมในหมู่บ้าน สายสัมพันธ์ทางเครือญาติ ทำให้เกิดการพบปะพูดคุยกันมากขึ้น การพูดคุยแลกเปลี่ยนส่วนมากเป็นเรื่องการประกอบอาชีพรวมทั้งการปรึกษาหารือกันถึงการเข้าร่วมกิจกรรมในหมู่บ้าน ว่าหากเข้าร่วมกิจกรรมแล้วจะเกิดผลเสียแก่ตนมากน้อยเพียงไร เมื่อญาติฝ่ายหนึ่งเห็นว่าไม่เข้าร่วมกิจกรรม อีกฝ่ายหนึ่งก็ไม่เข้าร่วมกิจกรรมด้วย ระบบเครือญาติจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคม

4. การประกอบอาชีพเดียวกัน คนในชุมชนที่ประกอบอาชีพเดียวกันจะมีการดำเนินการประกอบอาชีพนั้น ๆ ให้สำเร็จลุล่วงและประสบผลสำเร็จให้มากที่สุด การกระทำได้เป็นตัวอย่างให้กับคนอื่นได้กระทำตาม การไม่เข้าร่วมกิจกรรมของบุคคลคนหนึ่งก็เป็นตัวอย่างแก่คนอื่นอีกหลายคนประกอบอาชีพเดียวกันทำตาม เพื่อให้ผลการผลิตที่จะได้รับแก่ตนเองให้มีผลตอบแทนมากที่สุด การประกอบอาชีพเดียวกันก็เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคม

ผลกระทบต่อระบบการผลิต ผลกระทบที่เกิดขึ้นที่ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มกับกลุ่มเปลี่ยนแปลงไปทำให้เกิดผลกระทบต่อระบบการผลิตดังนี้คือ

1. ด้านแรงงาน เกิดการขาดแคลนแรงงานรับจ้าง เกษตรกรต้องดูแลผลผลิตอย่างสม่ำเสมอให้ทั่วเนื้อที่เพาะปลูกและต้องทันเวลาที่กำหนดไว้ เมื่อเกิดกิจกรรมในหมู่บ้านทำให้คนในหมู่บ้านส่วนใหญ่เข้าร่วมกิจกรรมที่ถือว่าเป็นกิจกรรมส่วนรวมและเป็นหน้าเป็นตาแก่หมู่บ้าน จึงทำให้เกษตรกรไม่มีแรงงานรับจ้างที่เพียงพอแก่ความต้องการของตน

2. ผลผลิต การขาดแคลนแรงงานรับจ้างส่งผลถึงผลผลิตที่ปลูกไม่เป็นไปตามที่ได้กำหนดไว้ ทั้งนี้เนื่องจากข้อจำกัดด้านเนื้อที่และเวลา เช่น การใส่ปุ๋ย การฉีดยาฆ่าแมลงรวมถึงการเก็บ

ผลผลิตที่ทำไม่เสร็จตามกำหนด การทำงานต้องล่าช้าออกไปอีก ผลผลิตที่เก็บไม่ทันและมีขนาดไม่ได้มาตรฐานก่อให้เกิดผลผลิตตกต่ำทำให้รายได้ตกต่ำตามไปด้วย

ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มกับกลุ่ม ทาง การเกษตร

บริษัทเอกชนคือ บริษัท อีสท์ เวสต์ ซีด จำกัด ได้เข้ามาสนับสนุนชาวบ้านโคะป่าหาญในด้านการเกษตรจนเกิดกลุ่มผู้ปลูกถั่วแขก กลุ่มผู้ปลูกถั่วฝักยาวและกลุ่มผู้ปลูกมะเขือ ซึ่งกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิดและสม่ำเสมอจากเจ้าหน้าที่บริษัท สมาชิกแต่ละกลุ่มเหล่านี้เป็นสมาชิกของบริษัทเอกชนที่เข้ามาส่งเสริม สนับสนุน กลุ่มทางการเกษตรเพื่อผลิตผลผลิตทางการเกษตรให้กับบริษัทโดยตรง ความสัมพันธ์ของกลุ่มในเครือของบริษัทจะมีความสัมพันธ์กันระหว่างกลุ่มได้ ทั้งนี้ก็เพราะว่าวัตถุประสงค์ของกลุ่มมีเป้าหมายเดียวกันคือ ผลิตผลผลิตทางการเกษตรให้มีคุณภาพมาตรฐานตามที่บริษัทต้องการ อยู่ภายใต้อำนาจของบริษัทแต่เพียงผู้เดียว ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผู้ปลูกถั่วแขกกับกลุ่มผู้ปลูกถั่วฝักยาวและกลุ่มผู้ปลูกมะเขือมีความสัมพันธ์กันไดหากบริษัทต้องการ

กลุ่มทางการเกษตรบ้านโคะป่าหาญ อันประกอบด้วยกลุ่มเกษตรกรทำนาตำบลเมืองนะ กลุ่มผู้ปลูกถั่วแขก กลุ่มผู้ปลูกถั่วฝักยาว และกลุ่มผู้ปลูกมะเขือ กลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้มีโอกาสที่จะร่วมกิจกรรมของกลุ่มได้น้อยมาก จากการศึกษาพบว่า สามารถดำเนินกิจกรรมร่วมกันในนามของกลุ่มได้โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนักงานส่งเสริมการเกษตรของเกษตรอำเภอเชียงดาว ได้ทำการให้การศึกษอบรมเกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยและการใช้ยาฆ่าแมลงให้แก่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรบ้านโคะป่าหาญ การประชุมอบรมในครั้งนี้เกิดขึ้นได้ก็เนื่องจากผู้นำของกลุ่มเกษตรกรทำนาตำบลเมืองนะคือ นายสงัด ก้าวิล และนายสิงหา เรือรม เจ้าหน้าที่สายเหนือของบริษัทเอกชนทำให้เกิดเวทีการศึกษาให้กับกลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมในครั้งนี้เป็นอย่างดี เป็นผลประโยชน์อันดีกับกลุ่มเกษตรกรที่จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ (สัมภาษณ์ นายสงัด ก้าวิล)

ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกลุ่มกับกลุ่มอีกลักษณะหนึ่งก็คือ ในขณะที่กลุ่มเกษตรกรต่างปลูกพืชของตนเองได้เกิดปัญหาเกี่ยวกับโรคพืช ผู้นำกลุ่มเกษตรกรทำนาตำบลเมืองนะ และเจ้าหน้าที่หัวหน้าสายเหนือของบริษัทเอกชนได้ทำการแก้ปัญหาให้กับสมาชิกโดยได้เชิญวิทยากรคือเจ้าหน้าที่ฝ่ายการเกษตรของหน่วยพัฒนาเคลื่อนที่ 32 เชียงใหม่-ลำพูน คือ นายประสิทธิ์ เทพสมรส มาเป็นผู้ให้ความรู้เกี่ยวกับการกำจัดโรคพืชให้แก่สมาชิกกลุ่ม ตลอดจนให้การศึกษาด้านการบำรุงรักษาผลผลิตและอันตรายต่าง ๆ ที่จะเกิดจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอีกด้วย (สัมภาษณ์ นายเพชร แจ้งจันทร์)

ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มกับกลุ่มทางการเกษตรบ้านโละป่าหาญ เป็นความสัมพันธ์ด้านผลประโยชน์ของกลุ่มคือ ต่างฝ่ายต่างรักษาผลประโยชน์ในกลุ่มตนเอง ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะของการแข่งขันโดยมีบริษัทเป็นผู้กำหนดเงื่อนไข

สำหรับหน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรให้กับกลุ่มทางการเกษตรไม่ว่ากลุ่มเกษตรกรทำนาตำบลเมืองนะ หรือกลุ่มทางการเกษตรของบริษัทเอกชน หน่วยงานของรัฐก็ได้มีความสัมพันธ์กับกลุ่มดังกล่าวโดยอาศัยกลไกจากเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ได้ให้ความรู้ ให้การศึกษาแก่กลุ่มเกษตรกรในด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับการเกษตรแล้ว ตัวจักรชิ้นสำคัญที่จะเชื่อมเจ้าหน้าที่ของรัฐได้มีความสัมพันธ์กับกลุ่มทางการเกษตรก็คือ ผู้นำของกลุ่ม เป็นตัวเชื่อมโยงให้เกิดความสัมพันธ์กันทั้งสองฝ่าย เจ้าหน้าที่ของรัฐก็อาศัยอำนาจรัฐในการเป็นตัวแทนของรัฐเข้าไปสัมพันธ์กับกลุ่มเกษตรกรกลุ่มเกษตรกรสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ด้วยเงื่อนไขของผลประโยชน์ของตนเองและผลประโยชน์ของกลุ่มให้มากที่สุด ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนั้น เป็นความสัมพันธ์ทางสังคมเชิงอำนาจ

การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจึงเป็นการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่ม เป็นความสัมพันธ์ผลประโยชน์ มิใช่ความสัมพันธ์ทางสังคมอีกต่อไป หากปรับเปลี่ยนเป็นความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจหรือความสัมพันธ์เชิงพาณิชย์ที่ทั้งสองฝ่ายต่างมุ่งหวังพึ่งพากันเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มเป็นหลัก ความผูกพันของกลุ่มทางการเกษตรกับรัฐได้สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ที่เป็นความสัมพันธ์ทางสังคมเชิงอำนาจ กลุ่มเกษตรกรมีความคาดหวังว่าจะได้มีพลังในการต่อรองกับรัฐเพื่อให้รัฐสนับสนุน "เงินทุน" และปัจจัยการผลิตตลอดทั้งเป็นตัวประสานเชื่อมโยงกับระบบตลาดกับบริษัทเอกชน ความสัมพันธ์ที่กลุ่มทางการเกษตรมีให้กับรัฐจึงเป็นความสัมพันธ์ที่หวังพึ่งพิงให้ได้มาซึ่งการสนับสนุนช่วยเหลือจากรัฐมากกว่า

ความสัมพันธ์ในกลุ่มใหม่ทางสังคม จะเกิดขึ้นจากแรงผลักดันของหน่วยงานของรัฐและเอกชน เช่น เกษตรอำเภอ พัฒนาชุมชน นพค. 32 เชียงใหม่ หน่วยงานเอกชน บริษัทเอกชน จึงปรากฏกลุ่ม ต่าง ๆ มากมาย เช่น กลุ่มสตรีแม่บ้าน กลุ่มเกษตรกร กลุ่มฌาปนกิจศพ กลุ่มต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นใหม่มีจุดมุ่งหมายและเน้นทางด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ซึ่งมีลักษณะความสัมพันธ์ของกลุ่มโดยรวมคือ

1. รูปแบบการจัดการกลุ่มที่เป็นแบบแผน ผู้นำ กฎเกณฑ์ บทบาทหน้าที่
2. มีการพบปะประชุมปรึกษาที่เป็นทางการมากกว่าการพบปะเป็นส่วนตัว
3. กลุ่มติดต่อสัมพันธ์กันโดยการรวมตัวเพื่อประสานผลประโยชน์ให้กับกลุ่ม

4. เป็นพลังรองรับแหล่งเงินทุนจากองค์กรข้างนอก โดยเฉพาะรัฐ เกี่ยวโยงด้วยกลไกของระบบตลาด กลไกรัฐ พ่อค้านายทุน บุคคลภายนอกมากขึ้น

การครอบงำของกลไกตลาดยังทำให้ชุมชนมีความมั่นคงน้อยลง กลุ่มทางการเมืองเกษตรที่ปลูกพืชพาณิชย์ เช่น ถั่วแขก ถั่วฝักยาวและมะเขือไร่ญาติ เป็นการผลิตที่เน้นกำไรทำให้ชาวบ้านไม่มีเวลาในการปฏิสัมพันธ์ สังสรรค์น้อยลง เมื่อเกิดความขัดแย้งก็จะพึ่งพาอำนาจรัฐและกลไกรัฐเป็นสำคัญ แต่ในขณะเดียวกัน การผลิตพืชผลทางการเมืองเกษตรก็ถูกเอารัดเอาเปรียบ เช่น ชาวบ้านไม่สามารถกำหนดราคาได้ ราคาของผลผลิตจะถูกกำหนดมาจากกลไกตลาด

กลุ่มชาวบ้านเริ่มถูกบังคับให้พึ่งพิงตลาดมากขึ้น ความสัมพันธ์ทางสังคมเริ่มเปลี่ยนไปเป็นความสัมพันธ์ทางการค้ามากขึ้น การแลกเปลี่ยนแรงงานเริ่มหมดไปกลายเป็นการจ้างรายวัน โดยจ่ายค่าแรงเป็นเงินสด การอพยพแรงงานมีมากขึ้น ความสัมพันธ์ทางสังคมที่วางอยู่บนรากฐานของความเป็นญาติ การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเริ่มสลายลง

ระบบการผลิตได้นำเอาเทคโนโลยี เครื่องจักร ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง และเมล็ดพันธุ์ใหม่เข้ามาเป็นการเพิ่มผลผลิตพืชพาณิชย์

การปิดล้อมชุมชนหมายถึง การจัดระเบียบทางสังคมการเมืองแบบใหม่ขึ้น มีการสร้างองค์กรแบบใหม่ กติกาแบบใหม่ และใช้ความรู้ชุดใหม่มาแทนที่ภูมิปัญญาพื้นบ้าน องค์กรชุมชนและจารีตประเพณีเดิม การปิดล้อมจึงมีความหมายรวมถึงการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจเพื่อควบคุมทรัพยากรธรรมชาติ วิธีการผลิต การแบ่งปันผลผลิตและการสร้างองค์ความรู้ การปิดล้อมชุมชนทำให้ชุมชนไม่มีอำนาจในการควบคุมดูแลนโยบายสาธารณะและตัดสินใจให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของรัฐชาติ ถูกยึดเยียดบทบาทหน้าที่ใหม่ในฐานะ "ผู้บริโภค" ถูกปกครองโดยกติกาชุดใหม่ที่ผลักไสให้ชุมชนเดินไปสู่เส้นทางพัฒนาเข้าไปสู่กลไกตลาดและแรงงานรับจ้างราคาถูกต่อไป

ความสัมพันธ์ดังกล่าวข้างต้นไม่ได้เปลี่ยนไปตามพื้นฐานของความสัมพันธ์ใหม่เสียทั้งหมด ด้วยเหตุว่า "ความเป็นคนบ้านเดียวกัน" จึงอุปถัมภ์ช่วยเหลือกันอยู่ นอกจากนี้การรวมกลุ่มทางสังคมที่เกิดจากแรงผลักดันภายนอกนั้นเพื่อที่จะให้เกิดความรู้ทัศนคติ เป็นความพยายามปรับเปลี่ยนให้เข้ามาใช้กับชีวิตของชาวบ้านนั่นเอง ยิ่งไปกว่านั้นเกษตรกรเจ้าของที่ดินจำต้องให้การอุปถัมภ์ช่วยเหลือเกษตรกรยากจนเพื่ออาศัยแรงงานในการเพาะปลูกเพื่อเป็นหลักประกันว่าตนจะมีแรงงานช่วยในการผลิตอย่างสม่ำเสมอ

นัยความสัมพันธ์ของกลุ่มทางสังคมที่เกิดขึ้นนี้ จึงเป็นเรื่องของการพึ่งพากัน แต่อยู่บนพื้นฐานทางเศรษฐกิจ รายได้ ที่เป็นเงินตรา เข้ามาเป็นเงื่อนไขให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งเดิมเป็นเพียงการช่วยเหลือเกื้อกูลอาศัยกันในช่วงวิกฤตการณ์ในยามหัวเลี้ยวหัวต่อ เน้นความสัมพันธ์ซึ่งเป็นพันธะสัญญาในด้านจิตวิญญาณเป็นสำคัญ

ความสัมพันธ์ทางสังคมที่เปลี่ยนไปนั้น ได้สัมพันธ์และสอดคล้องกันในด้านความเป็นอยู่ โดยจะเน้นในเรื่องของเศรษฐกิจเป็นสำคัญซึ่งเชื่อมโยงกับคนในหมู่บ้านและหมู่บ้านอื่น สังคมอื่นในวงกว้าง ท่ามกลางสภาพของกระแสการพัฒนาทางสังคมที่มีการแข่งขันทางเศรษฐกิจ มุ่งความเป็นปัจเจกชนในปัจจุบัน

3. ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมที่ส่งผลต่อระบบการผลิตด้านการเกษตรในชุมชนชนบท

จากรายละเอียดที่เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมที่ส่งผลต่อระบบการผลิตด้านการเกษตรในหมู่บ้าน ดังที่กล่าวมาข้างต้นนั้น มีปัจจัยทั้งภายในและภายนอกชุมชนมาเกี่ยวข้องซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. ปัจจัยภายใน

1.1 การถือครองที่ดิน

ชาวบ้านในชุมชนประกอบอาชีพทางการเกษตรที่มีการถือครองที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ สามารถปลูกพืชหมุนเวียนได้ตลอดใน 1 ปี โดยไม่ต้องเพิ่มต้นทุนการผลิตแต่การขาดแคลนที่ทำกินและแสงอาทิตย์ที่ทำกินโดยการเช่าที่ดินทำการเกษตรจากผู้ถือครองที่ดินเป็นการเพิ่มต้นทุนการผลิต นอกจากนั้นยังทำให้เกิดความสัมพันธ์ใหม่ระหว่างเจ้าของที่ดินกับผู้เช่า นายปู้ด กันทา ได้เล่าว่า "ผมเป็นคนยากจนและได้เช่าที่ดินของ พ่ออู่ยก่อง จันตา เพื่อการปลูกมะเขือให้กับบริษัทเอกชน กว่าจะได้เช่าที่ดินผมต้องขอร้องจากพ่ออู่ยก่อง จันตา หลายครั้งจึงได้ปลูกมะเขือ" (สัมภาษณ์ นายปู้ด กันทา) จากปรากฏการณ์สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ใหม่ระหว่างเจ้าของที่ดินกับผู้เช่าเกิดขึ้นในลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมเชิงอำนาจ เจ้าของที่ดินมีอำนาจในการตัดสินใจ การถือครองที่ดินมากกว่ามีอำนาจทางสังคมมากกว่าผู้ที่มีที่ดินน้อยหรือไม่มีที่ดินเลย การตัดสินใจให้เช่าที่ดินเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมด้านผลประโยชน์ ต่างฝ่ายต่างได้ประโยชน์ซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์กับบริษัทเอกชนทำให้เกิดกลุ่มทางการเกษตรแบบมีพันธะสัญญา ดังนั้น การถือครองที่ดินและการขาดแคลนที่ทำกินส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมในชุมชน

1.2 การจ้างแรงงาน

การประกอบอาชีพทางการเกษตรบนเนื้อที่มาก ๆ เป็นการเพิ่มปริมาณผลผลิตทางการเกษตร เพิ่มปริมาณพื้นที่ที่ปลูก มีการใช้เงินเข้ามาสนับสนุนปัจจัยการผลิตทางการเกษตร ในขณะเดียวกันชาวบ้านก็ได้ปรับเปลี่ยนอาชีพเป็นแรงงานรับจ้างภาคเกษตรทั้งชายหญิง ที่มีค่าจ้างเป็นเงินตอบแทน บางคนไปทำงานก่อสร้างภายนอกชุมชน หนุ่มสาวก็นิยมเข้าในเมืองเชียงใหม่ เพื่อเป็นแรงงานรับจ้างราคาถูกในโรงงานอุตสาหกรรม ห้างสรรพสินค้า บริษัท เป็นการพراกคน และแรงงานนอกระบบชุมชน พลัดออกจากที่ เกิดสูญเสียความผูกพันกับชุมชน แต่กลับมาหล่อเลี้ยงชุมชนเมืองเพื่อเสริมสร้างความเจริญเติบโตของภาคอุตสาหกรรมในเขตเมือง เอา แรงงานหนุ่มสาวชาวบ้านไปทำงานที่อื่นเพื่อผลประโยชน์ของนายทุน

นายสมหมาย จองคำ ชาวบ้านบ้านโละป่าหาญ อายุ 42 ปี ได้เล่าว่า “ก้านะ นาวอย่างเดียวมันป่าปอกัน ป่ากุ่มไ้ ป่ากุ่มจ่าย ต้องไปฮับจ้างเยะก้านอย่างอื่นแซมตวย มีก้านอะหยังเยะหมด ขอหื้อได้สตาจมาเตอะ เมียกอไปฮับจ้างแกะหอมบ้านป้อหลวง จ่วยกันแหมตาง” (การทำนาอย่างเดียวนั้นไม่พอกับการใช้จ่ายจึงต้องรับจ้างทำงานอย่างอื่นเสริมด้วย มีงานอะไรก็ทำหมด ขอให้ได้เงินมาเท่านั้น ภรรยาที่รับจ้างแกะกระเทียมบ้านผู้ใหญ่บ้าน ช่วยกันอีกทางหนึ่ง)

นายเพชร แจ้งจันทร์ ได้เล่าว่า “การจ้างแรงงานคนเดียวนี้คนรับจ้างก็หายาก เพราะคนทำงานรับจ้างทางการเกษตรหายากมากขึ้น คนในหมู่บ้านไปทำงานรับจ้างนอกหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้น จึงต้องจ้างนายอาทิตย์ จองคำ ญาติพี่น้องกัน ทั้งในและนอกหมู่บ้านที่เรียกว่า จ้างต่างขอ” (สัมภาษณ์นายเพชร แจ้งจันทร์) การจ้างแรงงานที่มีค่าจ้างเป็นเงินตอบแทนมีผลทำให้การจ้างแรงงานหลุดพ้นจากพันธนาการแบบเครือญาติ ความสัมพันธ์แบบเครือญาตินี้ ทำให้มีการยอมรับการทำเกษตรแบบพันธะสัญญาได้รวดเร็ว ดังกรณีของนายหยุ่น จองคำ ได้ชักชวนให้นายเหง จองคำ เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มในการปลูกถั่วแขกให้กับบริษัทเอกชน เกิดการรับจ้างแรงงานในกลุ่มเครือญาติ ดังนั้นการจ้างแรงงานจึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมในชุมชน

1.3 การขาดแคลนแรงงาน

การขาดแคลนแรงงานในครอบครัว เนื่องมาจากการที่ชาวบ้านได้เล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาและสนับสนุนให้บุตรหลานได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น โดยไปพักอาศัยอยู่ในเมืองเชียงใหม่ ทำให้ขาดแคลนแรงงานทางการเกษตร นางศรีวรรณ ชันคำ ได้กล่าวว่า “ปี้มีลูกบ่าวสองคน ไปเรียนหนังสืออยู่ตี่เจียงใหม่ ป่ามีไผ่จ่วยเยะก้าน ปีก่อจ้างเป็นเยะ อิดน้อยก้อจ้างมัน

เดอะ" (ที่มีลูกชายสองคนไปเรียนหนังสือที่เชียงใหม่ ไม่มีคนช่วยทำงาน พี่ก็จ้างคนทำ เหนื่อยหน่อยก็ไม่ใช่ไร) นายดำ ก่าติ กล่าวว่า "ลูกสาวพอเรียนจบมัธยมศึกษาปีที่สาม ก็ไปทำงานรับจ้างขายของอยู่ห่างสรรพสินค้าที่เชียงใหม่ ไม่มีคนช่วยทำการเกษตร ต้องจ้างคนในหมู่บ้าน" จากปรากฏการณ์สะท้อนให้เห็นว่าขาดแรงงานในครอบครัวจึงต้องแสวงหาแรงงานรับจ้างทั้งในและนอกหมู่บ้าน การจ้างแรงงานทำให้เกิดความแตกต่างทางฐานะของคนในชุมชนแล้วยังบอกถึงการเป็นลูกน้องหรือบ่าวไพร่ไปในตัวด้วย นายสุนทร เตโชแจ่ม กล่าวว่า "การทำการเกษตรในปัจจุบันมีความจำเป็นที่ต้องหาเครื่องมือที่ทันสมัยเข้าช่วยเพราะต้องการเพิ่มปริมาณผลผลิตและประหยัดเวลา การขาดแคลนแรงงานในครอบครัวสามารถนำเครื่องจักรมาช่วยแก้ปัญหาได้" การแก้ปัญหาการขาดแคลนแรงงานโดยการนำเครื่องจักรมาใช้ในการแยกความสัมพันธ์ของคนออกจากกัน การรับจ้างแรงงานของคนในชุมชนเกิดความสัมพันธ์ใหม่ในลักษณะการว่าจ้างแรงงาน มีผลตอบแทนแรงงานคือ เงิน การขาดแคลนแรงงานจึงเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมในชุมชน

1.4 การขายที่ดิน

การขายที่ดินของเกษตรกร อันเนื่องมาจากการประสบปัญหาภาระหนี้สิน การขายที่ดินชำระหนี้ทำให้เกิดความสัมพันธ์กับกลุ่มทางการเกษตรน้อยลง นายก่อย จันตา กล่าวว่า "ผมขายที่นาและใช้หนี้ที่เกิดจากการกู้ยืมเงินมาทำนา การทำนาเป็นงานหนักต้องทำเอง ต้องหาคนมารับจ้างและต้องไปรับจ้างคนอื่น ผมเหนื่อยกับการทำนามามากแล้ว จึงตัดสินใจขายที่นา" (สัมภาษณ์ นายก่อย จันตา) การขายที่ดินเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่เริ่มขาดหายไปของชาวบ้าน การสร้างความสัมพันธ์กับเกษตรกรไม่มีอีกต่อไป แต่มีความสัมพันธ์กันในมิติอื่นมากกว่าการเลิกเป็นชาวนาทำให้หลุดพ้นจากการทำการเกษตร การขายที่ดินทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชน

2. ปัจจัยภายนอก

จากการศึกษาผู้วิจัยได้พบว่า การติดต่อสัมพันธ์กับภายนอกของชาวบ้านส่งผลต่อระบบการผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรของชุมชน ซึ่งได้แก่

2.1 หน่วยงานราชการ

รัฐบาลได้มีนโยบายในการพัฒนาชนบทขึ้น ทั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชนบท จากแผนการพัฒนาดังกล่าวได้ส่งผลให้มีการจัดตั้งกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ขึ้นมากมายในชุมชนเพื่อรองรับนโยบายในการแก้ปัญหา ในส่วนของการส่งเสริมอาชีพในชนบท อาชีพ

เกษตรกรรมถือว่าเป็นอาชีพที่มีโครงการต่าง ๆ ไปให้การสนับสนุนอย่างมาก บ้านโละป่าหาญก็เป็นชุมชนหนึ่งที่รัฐบาลโดยหน่วยงานของรัฐได้เข้ามาสนับสนุนและมีส่วนที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันขึ้น ตัวอย่างเช่น กลุ่มเกษตรกรทำนาตำบลเมืองนะ หน่วยงานของรัฐบาลจากสำนักงานส่งเสริมการเกษตรของเกษตรอำเภอเชียงดาว ได้ให้การศึกษอบรมเกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยและการใช้ยาฆ่าแมลงให้แก่เกษตรกรที่สนใจภายในชุมชน ในส่วนของหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 32 เชียงใหม่-ลำพูน (นพค. 32) ได้ให้การศึกษากับการกำจัดโรคพืช การบำรุงรักษาสผลผลิตและอันตรายต่าง ๆ ที่เกิดจากสารเคมี นโยบายและโครงการต่าง ๆ จะลงมาสนับสนุนในส่วนของกิจการที่กลุ่มดำเนินการอยู่และมีนโยบายให้กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นแล้วขยายเครือข่ายไปยังหมู่บ้านอื่น ๆ บริเวณใกล้เคียง จากการสัมภาษณ์เกษตรกรในชุมชนจะได้รับคำบอกเล่าว่า การรวมกลุ่มกันขึ้นจะช่วยทำให้เป็นจุดในการขอรับงบประมาณสนับสนุนจากทางการและหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาช่วยเหลือเป็นจำนวนมาก นายสงัด ก้าวิล ประธานกลุ่มเกษตรกรทำนาตำบลเมืองนะ เล่าว่า "เงินงบประมาณและโครงการต่าง ๆ ของรัฐมีมาก การที่จะได้รับการช่วยเหลือในด้านงบประมาณต่าง ๆ เราต้องสร้างกลุ่มขึ้นก่อน และยิ่งทุกวันนี้กลุ่มเกษตรกรของเรามีความมั่นคง การช่วยเหลือต่าง ๆ จากหน่วยงานก็ติดตามมาซึ่งถ้าเกษตรกรไม่มีการรวมตัวกันเราก็จะไม่ได้รับการสนับสนุน เกษตรกรในชุมชนส่วนมากจะเรียนรู้คุณค่าของการรวมตัว เพราะเป็นที่มาของการของบประมาณและความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ" (สัมภาษณ์ นายสงัด ก้าวิล)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน การคมนาคมติดต่อจากหมู่บ้านไปยังอำเภอเชียงดาว เป็นไปอย่างสะดวกสบายและรวดเร็วขึ้น เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงาน ขยายแรงงานทั้งในและนอกหมู่บ้าน มีโอกาสพบปะบุคคลภายนอกมากขึ้น ทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในหมู่บ้านห่างเหินไป ทั้งนี้เพราะการคมนาคมสะดวก หน่วยงานราชการจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมในชุมชนชนบท

2.2 การเกษตรแบบพันธะสัญญา

บริษัทเอกชนได้เข้ามาสนับสนุนชาวบ้านโละป่าหาญ ในด้านการเกษตรบริษัทเอกชนมีส่วนทำให้เกิดกลุ่มเกษตรกรที่ดำเนินธุรกิจร่วมกับบริษัทเอกชน โดยการส่งเสริมในเรื่องวิชาความรู้ เทคนิค วิทยาการแผนใหม่ ปัจจัยการผลิต การดำเนินธุรกิจ เช่น พันธุ์พืช ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ฮอริโมน ฯลฯ มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารทางการเกษตร ความเคลื่อนไหวของตลาด ซึ่งตลาดเป็นตัวกำหนดว่าเกษตรกรควรจะผลิตให้มีคุณภาพอย่างไร ปริมาณเท่าไรจึงจะได้ราคาดี ตลาดในที่นี้ของบริษัทเอกชนคือตลาดภายในประเทศและตลาดต่างประเทศ ซึ่งตลาดโลกเป็นผู้

กำหนดราคาผลผลิตของพืชเศรษฐกิจในการส่งออกในยุคการค้าเสรี บริษัทเอกชนจึงต้องมีการ
 แสวงหาเทคนิคและวิธีการที่จะเพิ่มปริมาณและคุณภาพของผลผลิต การทำธุรกิจร่วมกับบริษัท
 เอกชนทำให้เกษตรกรแสวงหาความรู้และกรรมวิธีที่จะเพิ่มผลผลิตและขายได้ในราคาที่สูง การ
 ดำเนินธุรกิจของบริษัทเอกชนจึงก้าวรุดหน้าไปอย่างรวดเร็วด้วย การลงทุนเพื่อแสวงหาแหล่ง
 วัตถุดิบของบริษัทเอกชนจึงพึ่งพาอาศัยเกษตรกรได้อย่างสม่ำเสมอ วัตถุดิบราคาถูกและมีคุณภาพ
 สูงสามารถทำกำไรมหาศาลมาสู่บริษัทเอกชน บริษัทเอกชนจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการ
 เปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคม

2.3 ข่าวสารข้อมูล

การรับรู้ข่าวสาร เป็นผลมาจากการพัฒนาทางด้านสาธารณูปโภคที่มี
 ความเจริญก้าวหน้าทันสมัย การรับรู้ข่าวสารสะดวกรวดเร็วจากทางวิทยุและโทรทัศน์ หนังสือ
 พิมพ์ ชาวบ้านได้มีโอกาสออกไปติดต่อกับภายนอกชุมชนมากขึ้น เกิดการเรียนรู้จากภายนอก จึง
 ทำให้คนหนุ่มสาวไปทำงานภายนอกมากขึ้น เมื่อกลับเข้ามายังหมู่บ้านก็จะชักจูงคนภายในหมู่บ้าน
 ไปทำงานนอกหมู่บ้านมากขึ้น เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานทำให้คนและแรงงานถูกพรากออกจาก
 ชุมชน ดังกรณีที่ นายแอ๊ด กันทา ชักชวน นายสุวิทย์ จิ่งตา ไปทำงานปั้มน้ำมันในตัวเมือง
 เชียงใหม่ ผู้วิจัยพบว่าบุตรหลานของชาวบ้านที่ทำงานนอกหมู่บ้านแล้วกลับเข้ามาในหมู่บ้าน เป็น
 ปัจจัยที่สำคัญในการกระจายข่าวสารข้อมูลมายังหมู่บ้าน ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงาน เกิด
 การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ในด้านต่าง ๆ ทั้งครอบครัว เครือญาติและชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ
 ความต้องการของชาวบ้านในการที่จะทำให้ครอบครัวมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ทำงานมากขึ้น เกิดการ
 เปลี่ยนแปลงระบบการผลิต อันจะส่งผลการได้มาซึ่ง "เงินตรา" อันเป็นปัจจัยสำคัญของคนใน
 หมู่บ้านเกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ในครอบครัว เครือญาติ ชุมชน

เนื่องจากการทำการเกษตรในปัจจุบันเป็นการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการ
 ของท้องตลาด ดังนั้นจึงต้องมีการออกไปแสวงหาข่าวสารทางด้านตลาดว่าควรผลิตอะไร
 ชนิดไหนที่จะขายได้ราคาดี คุณภาพเป็นอย่างไรและควรจะผลิตปริมาณเท่าไร เพื่อที่จะได้ปริมาณ
 และคุณภาพของผลผลิตที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องตลาด แหล่งข่าวสารข้อมูลที่
 เกษตรกรได้รับคือจากเจ้าหน้าที่บริษัท จากหน่วยงานรัฐบาล จากกลุ่มผู้ซื้อ จากวารสารสิ่งพิมพ์
 ทั้งของเอกชนและหน่วยงานของรัฐ ข้อมูลข่าวสารดังกล่าวช่วยให้เกษตรกรรู้เท่าทันตลาด มีการใช้
 เทคนิค วิทยาการและปัจจัยการผลิตที่มีการคิดค้นใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา ส่งผลให้พัฒนาการผลิต
 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นายคะนอง แสนยอง เล่าว่า "เกษตรกรถ้าขาดการรับรู้ข่าวสารข้อมูลข้าง

นอกโดยเฉพาะความต้องการของตลาดแล้ว ขาดทุนแน่นอน การทำการเกษตรในยุคปัจจุบันต้องมีการติดต่อประสานงานและต้องรู้เท่าทันกับผู้อื่นจึงจะเกิดผลคุ้มค่ากับแรงเหนื่อย การรู้เท่าทันและการติดต่อประสานงานเปรียบเสมือนการดำเนินธุรกิจประสบผลสำเร็จไปแล้วครึ่งหนึ่ง" การรับรู้ข่าวสารข้อมูลในด้านต่าง ๆ ดังกล่าว เป็นตัวผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคม

2.4 เทคโนโลยีแบบใหม่

การทำการเกษตรในปัจจุบัน เกษตรกรมีความจำเป็นที่จะต้องแสวงหาเครื่องมือมาใช้ในการผลิต ทั้งนี้เพื่อต้องการเพิ่มปริมาณผลผลิตและต้องการประหยัดเวลาในการผลิต ซึ่งเครื่องมือพื้นบ้านที่อาศัยแรงงานคน แรงงานสัตว์ หรือวัสดุพื้นบ้านไม่สามารถตอบสนองความต้องการของท้องตลาดได้ ดังนั้นจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องมีการแสวงหาเครื่องมือที่ทันสมัยจากภายนอกชุมชน โดยอาศัยกลุ่มบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ที่จะสามารถช่วยเหลือและแนะนำเครื่องมือที่จะนำมาใช้ในการทำการเกษตรได้ จากการศึกษาจะเห็นว่าเกษตรกรที่ร่ำรวยและมีที่ดินมากจะเป็นจุดเริ่มของการใช้เครื่องมือที่ทันสมัยก่อน และได้แนะนำเผยแพร่ให้เกษตรกรคนอื่นใช้ตาม ตัวอย่างเช่น ในกรณีของกลุ่มเกษตรกรทำนาตำบลเมืองนะ พ่อหลวงเสาร์แก้ว เตชะแจ่มกล่าวว่า "การทำการเกษตรในยุคปัจจุบันต้องแข่งกับเวลา การทำนาคับสิบ ๆ ไร่ต้องปลูกให้เสร็จทันเวลา การใช้รถไถนาเดินตามเข้าช่วยในการไถนาเป็นการย่นระยะเวลาในการทำนา" ในส่วนของกลุ่มผู้ปลูกมะเขือ นายอ้าย ทนงกิจ เล่าว่า "การเตรียมแปลงปลูกมะเขือในเนื้อที่ปลูกมาก ๆ นั้น หากไม่ใช้รถไถ รถแทรกเตอร์ เข้าช่วยจะทำให้ผลิตไม่ทันที่บริษัทกำหนด รถแทรกเตอร์สามารถแทนคนได้นับเป็นสิบคน" เครื่องมือทางการเกษตรจะเป็นหนทางที่เกษตรกรจะสามารถเพิ่มผลผลิตและพัฒนาผลผลิตซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคม

2.5 วัตถุนิยม

การดำรงชีพของชาวบ้านที่ทำการเกษตรอย่างเดียวนั้นไม่สามารถตอบสนองค่าใช้จ่ายภายในครอบครัวได้ เช่น ค่าเครื่องใช้ไฟฟ้า เครื่องอำนวยความสะดวก ค่าอุปโภคบริโภค เพื่อยกฐานะทางครอบครัวให้ทัดเทียมกับเพื่อนบ้านทำให้มีค่าใช้จ่ายเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งรายได้จากการเกษตรไม่สามารถเลี้ยงดูครอบครัวให้เพียงพอกับความจำเป็นในชีวิตประจำวันได้ นายอินทวัน กันทา อายุ 52 ปี ได้เล่าว่า รายได้ไม่พอลี้ยงครอบครัว มีรายจ่ายเพิ่มมากขึ้น เช่น ค่าเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ตามความเจริญด้านวัตถุอันได้แก่ รถยนต์ รถจักรยานยนต์ โทรทัศน์ พัดลม ตู้เย็น สิ่งเหล่านี้ทำให้ต้องแบกภาระหารายได้เพิ่มขึ้น โดยการหารายได้เสริม รับจ้างแรงงาน

ติดต่อกับโลกภายนอกมากขึ้น ทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมของหมู่บ้านเริ่มห่างเหินกันไป การไปมาหาสู่ระหว่างกันได้ลดน้อยลงไป เนื่องจากต่างคนต่างฝ่ายต่างมุ่งแสวงหารายได้เพื่อมาสนับสนุนครอบครัวของตนเอง ทั้งนี้ก็เพื่อตอบสนองต่อความเจริญทางด้านวัตถุเพื่อป้องกันภัยการยกระดับฐานะของตนเอง ภายใต้ภาวะของกระแสหลักแห่งวัฒนธรรมบริโภคนิยม วัตถุนิยมจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคม

แผนภาพ 7 ปัจจัยภายในและภายนอกที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมในชุมชนชนบท

